

HƏYAT BİLGİSİ

3

Metodik vəsait

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hər bə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

GÜLƏR MEHDİYEVƏ
ESMİRƏ MUSAYEVƏ

HƏYAT BİLGİSİ 3

*Ümumtəhsil məktəblərinin
3-cü sinfi üçün Həyat bilgisi
fənni üzrə dərsliyin*

METODİK VƏSƏİTİ

«ASPOLİQRAF»

BAKİ-2018

MÜNDƏRİCAT

Giriş.....	3
Perspektiv planlaşdırma və inteqrasiya cədvəli.....	33

MÖVZULAR ÜZRƏ DƏRS NÜMUNƏLƏRİ

DOĞMA MƏKTƏBİMİZ

1. Biz üçüncülük	36
2. Biz nələrə cavabdehik?.....	37
3. Biz necə davranmalıyıq?	39
4. Kim əsl dost ola bilər?.....	40
5. Hörmət qazanmağın yolu	42
6. Məktəbimizin ənənəsi	43
7. Azər nənəsini necə xilas etdi?	45
8. Nəzakətli olaq.....	46
9. Sağlamlığımızı qoruyaq	48
10. Qəzalardan mühafizə vasitələri	49
11. Şəkil və plan (1-ci dərs).....	51
Şəkil və plan (2-ci dərs).....	52

YER KÜRƏSİ – EVİMİZ

BİZİ ƏHATƏ EDƏN TƏBİƏT

12. Dünya okeanı.....	54
13. Materiklər və adalar	55
14. Hava okeanı.....	57

TƏBİƏT HADİSƏLƏRİ

15. Külək necə yaranır?.....	58
16. Yağış damlasının səyahəti	60
17. Yer kürəsinin hərəkəti (1-ci dərs)	61
Yer kürəsinin hərəkəti (2-ci dərs)	63
18. Rənglər	64
19. Təhlükəli təbiət hadisələri	66

CANLILAR ALƏMİ

20. Canlıların müxtəlifliyi (1-ci dərs)	67
Canlıların müxtəlifliyi (2-ci dərs)	69
21. Bitkilər həyat mənbəyidir.....	70
22. Ağac əkməyə gedirik	72
23. Mikroorqanizmlər.....	73
24. Göbələklər	75
25. Həşəratlar	78
26. İnsan ətrafı necə dərk edir?	80
27. Texnologiya hadisə və canlılar aləmi	81

AZƏRBAYCAN – YURDUM MƏNİM

28. Müstəqil Azərbaycan.....	83
29. Qədim Azərbaycan	84
30. Azərbaycan ordusu	86
31. Qonşularımız	87
32. Azərbaycanın təbiəti.....	89
33. Doğma Xəzər.....	90
34. Bol nemətli yurdumuz (1-ci dərs)	92
Bol nemətli yurdumuz (2-ci dərs)	93

DƏYƏRLƏR

35. İnsan və cəmiyyət.....	95
36. Bayramlarımız.....	96
37. Qayda və qanun.....	98
38. Yarımçıq qalmış tikmə.....	99
39. Mədəni irsimizi qoruyaq	101
40. Dünya dinləri.....	102
41. Ailə büdcəsi.....	104
42. Xalqların ünsiyyət qaydaları	105
43. Yay tapşırıqları (1-ci dərs).....	106
Yay tapşırıqları (2-ci dərs).....	107
Yay tapşırıqları (3-cü dərs).....	109
Mənbələr	111

I. Həyat bilgisi təliminin məzmunu

Ümumi təlim nəticələri

Milli Kurikulum çərçivəsində «Həyat bilgisi» fənni üzrə ibtidai və ümumi orta təhsil səviyyəsi üçün aşağıdakı ümumi təlim nəticələri müəyyən edilmişdir:

İbtidai təhsil səviyyəsi (I–IV siniflər) üzrə şagird:

- öz hüquqlarını dərk etməsini, başqalarının hüquq və azadlıqlarına hörmətlə yanaşmasını, onu əhatə edən insanlara həssas münasibət bəsləməsini nümayiş etdirir, həmin məsələlərlə bağlı şəxsi fikirlərini bildirir;
- insan həyatı və sağlamlığının qorunması ilə bağlı ən zəruri təhlükəsizlik qaydalarını izah edir;
- düzlük, ədalətlik, humanistlik, rəhmətlik nümayiş etdirir, bu mənəvi keyfiyyətlərin mahiyyəti barədə mülahizələrini şərh edir;
- iqtisadi biliklərdən məişətdə istifadə edir;
- təbiətə, ekologiyaya həssas və qayğıkeş yanaşmaqla təbiət hadisələri üzərində müşahidələr aparır və onlara münasibət bildirir;
- cəmiyyətdə baş verən hadisələri öz yaş səviyyəsinə uyğun şərh edir.

«Ümumi təhsil pilləsinin dövlət standartı və proqramları (kurikulumları)»nda «Həyat bilgisi» fənni üzrə ibtidai və ümumi orta təhsil səviyyəsi üçün aşağıdakı ümumi təlim nəticələri müəyyən edilmişdir:

Məzmun xətləri

«Həyat bilgisi» fənninin məzmunu onun məzmun xətlərinin əsasında qurulur.

Məzmun xətləri – fənn üzrə ümumi təlim nəticələrinin reallaşdırılmasını təmin etmək üçün müəyyən edilən məzmunun zəruri hesab edilən hissələridir.

«Həyat bilgisi» fənninin, ibtidai və əsas təhsil səviyyəsi üzrə ümumi təlim nəticələrinə əsaslanaraq, onların əldə olunmasını təmin edən və hər iki təhsil pilləsi üçün ümumi olan aşağıdakı məzmun xətləri müəyyən edilmişdir:

1. Təbiət və biz
2. Fərd və cəmiyyət
3. Mənəviyyət
4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Təbiət və biz

İnsan həyatı boyu daim təbiətlə təmasda olur, onda baş verən hadisə və proseslər üzərində müşahidələr aparır, onların təsirini öz üzərində hiss edir, öz fəaliyyəti ilə təbiətə təsir göstərir. Bu mühitdə insan—təbiət münasibətləri formalaşır, insan özünü təbiətin bir hissəsi kimi dərk edir, ona qayğı və sevgi ilə yanaşmalı olduğunu anlayır. Təbiət hadisələri haqqında biliklər əldə etdikcə, ilkin tədqiqatçılıq bacarıqlarına yiyələndikcə, qazandığı bilik və bacarıqlardan praktiki məsələlərin həllində istifadə etdikcə şagird şəxsiyyəti inkişaf edir. Özündə fizika, astronomiya, kimya, biologiya, fiziki coğrafiya və ekologiya elementlərini ehtiva edən «Təbiət və biz» məzmun xətti bu prosesdə əhəmiyyətli rol oynayır.

Şagirdlər bu məzmun xətti üzrə canlı və cansız təbiət, cisim, maddə və hadisələrin müxtəlifliyi, bitkilər və heyvanlar aləmi, doğma diyarın təbiəti, Yerin təbəqələri və onlarda gedən proseslər, insan fəaliyyətinin ətraf mühitə təsiri və ekologiya haqqında bilgilər əldə edirlər. Onlar təbiəti sevmək, ona qayğı ilə yanaşmaq, təbiətlə təmas və ondan istifadə mədəniyyətinə, ev heyvanlarına qulluq, dekorativ və mədəni bitkilərin becərilməsi və s. kimi bacarıqlara yiyələnir, müşahidələr, ölçmələr, təcrübələr aparmaq, nəticələr çıxarmaq, onları yazılı və şifahi şəkildə təsvir etmək bacarıqları qazanır, təbiət hadisələrinin izah olunmasında elmin rol və əhəmiyyətini başa düşürlər.

Bu məzmun xətti aşağıdakı altxətləri əhatə edir:

- ◆ **Cisim, maddə və hadisələrin müxtəlifliyi**
- ◆ **Yerin təbəqələri və onlarda gedən proseslər**
- ◆ **Canlılar aləmi**
- ◆ **Ekologiya**

Cisim, maddə və hadisələrin müxtəlifliyi altxətti fizika, kimya və astronomiyanın elementlərindən integrasiya olunmaqla, bu fənlərin sistemli tədrisinə zəmin hazırlayır. Şagirdlər onun köməyi ilə müxtəlif cisim, maddə və hadisələri bir-birindən fərqləndirməyi, maddələrin fiziki və kimyəvi xassələrini, onların daxili quruluşunu, müşahidə etdikləri hadisələri — gecə və gündüzün bir-birini əvəzləməsi, fəsilərin əmələ gəlməsi, günəş və ay tutulmaları, müxtəlif mexaniki, istilik, elektromaqnit və işıq hadisələrini hərəkət, qarşılıqlı təsir və enerji çevrilmələri ilə əlaqələndirməyi öyrənirlər.

Yerin təbəqələri və onlarda gedən proseslər altxətində şagirdlər müxtəlif üsullardan istifadə etməklə üfünün cəhətlərini və lazım olan səmti təyin etməyi, qlobusdan, xəritədən, məhəlli plandan istifadə etməyi, doğma diyarın təbii xüsusiyyətlərini təsvir etməyi, böyük coğrafi obyektləri (materiklər, okeanlar, dənizlər, göllər, çaylar, dağlar, düzənliklər) və əsas təbii zonaları fiziki xəritədə göstərməyi, atmosfer və iqlim hadisələrini, Yerin daxili quruluşunu, relyef əmələgəlmə və torpaqda gedən prosesləri izah etməyi öyrənirlər. Məzmunun bu bölməsi coğrafiya fənninin tədrisi üçün zəmin yaradır.

Canlılar aləmi altxətti üzrə bitkilər və heyvanlar aləminin, göbələklər və mikroorqanizmlərin müxtəlifliyi, əsas xüsusiyyətləri, canlıların bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqəsi və onların həyatında irsiyyət və mühitin rolu, insan orqanizminin quruluşu, onun əsas orqanları və orqanlar sisteminin funksiyaları, insan sağlamlığının qorunub saxlanması və möhkəmləndirilməsi barədə bilik və bacarıqların mənimsənilməsi təmin olunur. Bu bölmə həm də biologiya fənninin öyrənilməsinə zəmin hazırlayır.

Ekologiya altxəttinin köməyi ilə şagirdlər ekologiyani canlı varlıqlarla onları əhatə edən mühit, insanla təbiət arasında əlaqələr haqqında elm kimi xarakterizə etməyi, insan fəaliyyətinin təbiətə təsirlərini qiymətləndirməyi, müxtəlif səviyyəli ekosistemlərdə və bütövlükdə planetimizdə ekoloji tarazlığın qorunmasının vacibliyini, yerli və global ekoloji problemlərin həlli yollarını izah etməyi öyrənirlər. Onlarda təbiətə sevgi və qayğı ilə yanaşmaq, təbiətlə təmasdan həzz almaq kimi keyfiyyətlər formalaşır.

Bu altxətlər üzrə bilik və bacarıqlar bir-birilə əlaqəli şəkildə mənimsənilir və bütövlükdə şagirddə təbii-elmi dünyagörüşünün, təbiətə qarşı müsbət emosional-dəyər münasibətlərinin, gündəlik həyatda lazım olan funksional bilik və bacarıqlar sisteminin formalaşmasına xidmət edir.

Fərd və cəmiyyət

İnsan həyatı sanki iki qütblü mühitdə keçir: bir tərəfdə onun şəxsi ehtiyac, hiss, duyğu və maraqları, digər tərəfdə isə üzvü olduğu cəmiyyətin maraqları, onun iqtisadi, sosial və siyasi həyatı. Bu qütblər daima bir-birinə təsir göstərir, insanın və cəmiyyətin inkişaf istiqamətlərini müəyyənləşdirir. Həmin münasibətlər daxilində insanlar bir tərəfdən yaşadıkları mühitə — cəmiyyətə təsir göstərir, onu dəyişdirir, digər tərəfdən də özləri dəyişir və cəmiyyətləri ilə birlikdə inkişaf edirlər.

İnsanın özünü bir sosial varlıq olaraq reallaşdırması bir tərəfdən onun şəxsi keyfiyyətləri, əldə etdiyi bilik, bacarıq və dəyərlərlə bağlıdırsa, digər tərəfdən də yaşadığı və fəaliyyət göstərdiyi mühitdən — ailə, kollektiv və cəmiyyətdən asılıdır. İnsan—cəmiyyət münasibətləri isə zaman keçdikcə daha da genişlənir və mürəkkəbləşir. Ona görə də şagirdlərin gələcək cəmiyyətə hərtərəfli hazırlanması prosesində onlara insan—cəmiyyət münasibətlərinin düzgün aşılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

«Fərd və cəmiyyət» məzmun xəttinin müəyyənləşdirilməsində də başlıca məqsəd məhz şagirdlərin özlərini sosial varlıq kimi dərk etmələrinə, cəmiyyətə adaptasiya üçün lazım olacaq zəruri bilik, bacarıq və dəyərlərə yiyələnmələrinə kömək göstərməkdən ibarətdir. Şagirdlər bu xəttin köməyi ilə insan—insan, insan—ailə, insan—cəmiyyət və insan—dövlət münasibətlərini, cəmiyyətdə gedən iqtisadi, sosial, siyasi və hüquqi prosesləri öyrənir və onlardan düzgün faydalanma bacarıqlarına yiyələnirlər.

Bu məzmun xətti üzrə bilik və bacarıqlar şagirdin ailəsini, xalqını və Vətənini sevmə, onların inkişafı və rifahı üçün nə edə biləcəyini müəyyənləşdirən demokratik düşüncəli şəxsiyyət kimi formalaşmasına yardım edir.

Məzmun xətti aşağıdakı altxətləri əhatə edir:

- ◆ **Fərd, ailə, cəmiyyət və dövlət**
- ◆ **Cəmiyyətin sosial-iqtisadi həyatı**
- ◆ **İnsan hüquqları və vətəndaşlıq**

Fərd, ailə, cəmiyyət və dövlət altxətti üzrə məzmunun vasitəsilə şagirdlər insanı digər canlılardan fərqləndirməyin, onu sosial varlıq kimi səciyyələndirməyin, öz tarixi köklərini təsvir etməyin, yaşadığı mühiti bilik, bacarıq və zəhmət əsasında dəyişdirməyin mümkünlüyünü dərk edir, qruplarda birgə işləmək və problemləri birlikdə həll etmək vərdislərinə yiyələnirlər.

Şagirdlər insan—cəmiyyət—dövlət münasibətləri, mədəniyyətlərin fərqliliyi və ümumi cəhətləri, dövlətin cəmiyyət həyatında oynadığı rol, onun funksiyaları və hakimiyyət quruluşu haqqında bilgiler alır, dünyada gedən integrasiya proseslərini təhlil etməyi öyrənir və demokratik dəyərləri (tolerantlıq, plüralizm, həssaslıq) mənimsəməklə özlərinin bu prosesdə iştirak formalarını müəyyənləşdirirlər.

Cəmiyyətin sosial-iqtisadi həyatı altxətti üzrə şagirdlər resursların məhdudluğunu, onlardan qənaət və qayğı ilə istifadə olunmasının zəruriliyini, iqtisadi vasitələri (pul, qiymət, əmtəə, ticarət, vergi, sığorta) fərqləndirməyi öyrənir, şəxsi və ailə büdcələrini idarə etmək bacarıqları qazanırlar.

Şagirdlərə bazar iqtisadiyyatı şəraitində tələb və təklifin, istehlak və istehsalın, mənfəət və gəlirin, kreditin mahiyyəti və rolu aşılaraq, onlarda sadə iqtisadi layihələri qurub reallaşdırmaq bacarıqları formalaşdırılır.

Şagirdlər mühüm sosial-iqtisadi prosesləri fərqləndirmək, bunların cəmiyyətin inkişafına qısa və uzun müddətli təsirini təhlil etmək, səbəb və nəticələrini müəyyənləşdirmək vərdişləri qazanırlar.

İnsan hüquqları və vətəndaşlıq altxətti üzrə şagirdlər əsas insan hüquq və azadlıqlarını, Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında və Beynəlxalq Uşaq Hüquqları Konvensiyasında təsbit olunmuş hüquq və vəzifələri öyrənir, özlərinin və başqalarının hüquqlarını müdafiə etmək və bunu başqalarından da tələb etmək bacarıqları qazanırlar.

Mənəviyyat

Bu məzmun xəttinin fənnə daxil edilməsində başlıca məqsəd məktəbin qarşısında duran ən mühüm vəzifələrdən birinin—milli və bəşəri dəyərlərə əsaslanan tərbiyənin daha dolğun, daha sistemli və nəticəyönümlü şəkildə mənimsədilməsidir.

Ona görə də burada əsas diqqət şagirdlərin özlərini mənəvi tərəfdən kəşf etmələrinə, sahib olduqları keyfiyyətləri və dəyərləri tanımalarına, onlarda xalqımızın və bəşəriyyətin inkişaf prosesində əldə etdiyi yüksək əxlaqi dəyərlərə əsaslanan yeni davranış və ünsiyyət bacarıqlarının formalaşdırılmasına yönəldilir. Bunun nəticəsində şagirdlər öz mənəvi haqq və vəzifələrini dərk edir, onları reallaşdırmağın yollarını mənimsəyir, tolerant, sərbəst düşünən, mənsub olduqları ailəyə, xalqa və dövlətə faydalı şəxsiyyətlər kimi yetişirlər.

Bütün bunları reallaşdırmaq üçün aşağıdakı istiqamətlərdə bacarıq və dəyərlərin formalaşdırılması nəzərdə tutulur:

- insanı digər varlıqlardan fərqləndirən əxlaqi keyfiyyətləri, hiss və duyğuları tanıtmaq, onları idarə etmək;
- insanlararası münasibətlərdə zəruri olan ədəb və davranış qaydalarını mənimsəmək;
- dini dəyərləri düzgün dərk etmək və mənəvi keyfiyyətlərin formalaşmasında onlardan faydalanmaq, dinlə xurafat arasında fərqi ayırd etmək.

Bu məzmun xətti aşağıdakı altxətləri əhatə edir:

- ◆ **Ailə, məişət və cəmiyyətdə ədəb və davranış qaydaları**
- ◆ **Din. Əxlaqın formalaşmasında dinin rolu**

Ailə, məişət və cəmiyyətdə ədəb və davranış qaydaları altxətti vasitəsilə şagirdlər öz varlıqlarının əsl mahiyyətini və qayəsini anlayır, mənəvi məsuliyyət və vəzifələrini tanıyır, onları yerinə yetirmək üçün lazım olan bacarıq və dəyərlərə yiyələnirlər. Onlar müşahidə və müqayisələr aparmaqla insanın təbiətdə ən üstün keyfiyyətlərə sahib varlıq olduğunu dərk edir, bütün varlıqların özünəməxsus vəzifələri yerinə yetirdiklərini qavramaqla ən məsul vəzifələrin insana aid olduğu qənaətinə gəlirlər.

Şagirdlər həm də mənəvi potensiallarından səmərəli istifadə etmək, hiss və duyğularını düzgün idarə etmək, milli və bəşəri mənəvi dəyərləri mənimsəməklə ailədə, məktəbdə və cəmiyyətdə lazım olan üstün ədəb, davranış və ünsiyyət bacarıqlarına yiyələnirlər.

Din. Əxlaqın formalaşmasında dinin rolu altxətti üzrə şagirdlər islam və digər dünya dinlərinə aid dəyərləri, onların ortaq və fərqli cəhətlərini, dinlərin əxlaqa təsirini öyrənir, insanın mənəvi gücünün mənbələrini aşkar edir, onlardan düzgün istifadə etmək vərdişlərinə yiyələnirlər. Onlar dinlə xurafat arasındakı fərqləri ayırd edir, din-

dən müxtəlif məqsədlər üçün istifadə oluna biləcəyini və belə təmayüllərdən uzaq durmağı öyrənirlər.

Sağlamlıq və təhlükəsizlik

XX əsrdə başlamış və getdikcə sürətlənməkdə olan elmi-texniki inkişaf insanlar üçün rifah və rahatlıq gətirməklə yanaşı, həm də təhlükə mənbəyinə çevrilməkdədir. Artıq texnogen xarakterli qəzalar ekoloji tarazlığı yalnız regional deyil, həm də global miqyasda pozmaqdadır. Bu isə yoluxucu xəstəliklərin artması və təbii fəlakətlərin intensivləşməsi ilə müşayiət olunur. Ona görə də şagirdlərin hələ ibtidai məktəb səviyyəsindən başlayaraq öz sağlamlıqları və təhlükəsizlikləri ilə bağlı bilik və bacarıqlara sistemli şəkildə yiyələnməsi zəruri həyati tələbat kimi meydana çıxır.

Bu məzmun xətti sağlamlığı təmin edən və ona təhlükə törədən amillər barədə biliklərin əldə olunmasını, bacarıqların formalaşdırılmasını təmin etməyə xidmət edir. Bununla da sağlamlıq xəstəliklərin və fiziki qüsurların olmaması kimi yox, həm də fiziki, mənəvi və sosial rifahın əsası kimi dərk olunmalıdır.

Hər bir şagird fəvqəladə və təhlükəli hadisələr zamanı düzgün davranmağı, özünü və yaxınlarını mühafizə etməyi bacarmalıdır. Ona görə də bu məzmun xəttində diqqət yetirilən əsas məsələlərdən biri də şagirdlərin öz həyat və fəaliyyətində təhlükəsizlik məsələlərinin rolunu dərk etmələri, bu problemlə üzləşdikdə onu şəxsi və cəmiyyət mənafeyinə uyğun şəkildə həll etməyi bacarmalarıdır.

Bu məzmun xətti aşağıdakı altxətləri əhatə edir:

- ◆ **Sağlam həyat tərz**
- ◆ **Həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyi**
- ◆ **Fəvqəladə hallarda mühafizə**

Sağlam həyat tərz altxətti üzrə bilik və bacarıqlara yiyələnməklə şagirdlər sanitariya, gigiyenik qaydalara əməl edən, hər cür zərərli vərdislərdən (siqaret çəkmək, alkoqol və narkotik maddələrdən istifadə) uzaqlaşmağı, lazım gəldikdə özünə və yoldaşlarına yardım etməyi bacaran fərdlər kimi formalaşırlar. Onlar reproduktiv sağlamlığın qorunması yollarını mənimsəyir, həm öz sağlamlıqları, həm də gələcək nəslin sağlamlığı üçün məsuliyyəti öz üzərlərinə götürmə bacarıqlarına yiyələnirlər.

Şagirdlər müxtəlif parazitər infeksiya və digər yoluxucu xəstəliklərdən qorunma vərdisləri qazanır, insanda immunodefisit virusu (İİV) vasitəsilə törənən QİÇS (qazanılmış immün çatışmazlığı sindromu) xəstəliyi barədə bilgilər alır, ondan qorunma yollarını öyrənirlər.

Həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyi altxətti vasitəsilə şagirdlər evdə, küçədə, məktəbdə, ictimai yerlərdə, çöldə təhlükəsiz davranış qaydaları barədə bilgilər qazanır, təhlükələrdən və xoşagəlməz hallardan qorunma bacarığına yiyələnirlər.

Onlar bütün növ minaların və partlamamış hərbi sursatların insan həyatı üçün təhlükəsini və bu təhlükə ilə üzləşdikdə nə etmək lazım olduğunu öyrənirlər.

Fəvqəladə hallarda mühafizə altxətti vasitəsilə şagirdlər regionda (rayonda) ən çox ehtimal olunan, yaxud baş verən təbii fəlakətlərin, güclü istehsalat qəzalarının səciyyəvi xüsusiyyətləri, habelə yaxınlıqdakı müəssisələrdə işlədilən təhlükəli kimyəvi maddələrin növləri və zədələyici xassələri barədə biliklərə yiyələnir, belə qəzalar və fəlakətlər zamanı özünüqoruma, mühafizə vasitələrindən istifadə etmə və təhlükəli yerlərdən köçürülərkən müəyyən olunmuş qaydalara uyğun davranmaq bacarıqları qazanırlar.

Fövqəladə şəraitdə, məsələn, zəhərlənmə, yanıq, donvurma, əzilmə, sınıq, qanaxma, elektrik zədələnmələri və s. hallarda ilk tibbi yardım və qarşılıqlı yardım bacarıqlarına yiyələnirlər.

Məzmun xətləri üzrə təlim nəticələri

İbtidai təhsil səviyyəsi (I-IV) üzrə məzmun xətlərinə aid təlim nəticələri

Təbiət və biz

Şagird:

- ◆ Özünü təbiətin bir parçası kimi görə bilir.
- ◆ Təbiəti öyrənmənin əhəmiyyətini anlayır.
- ◆ Bilmədiklərini, yarımcıq bildiklərini və bildiklərini ayırd edir.
- ◆ Təbiətlə təmasda qazandığı bilik və bacarıqlardan faydalana bilir.
- ◆ İnsan bədəninin quruluşunu və əsas orqanlarının fəaliyyətini sadə şəkildə izah edir.
- ◆ Yaşadığı ərazinin ekoloji vəziyyətini yaxşılaşdırmaq məqsədilə sadə layihələr hazırlayıb təqdim edir.
- ◆ Yaşadığı ərazinin və Azərbaycan təbiətinin sadə coğrafi təsvirini verir.

Fərd və cəmiyyət

Şagird:

- ◆ İnsanı sosial varlıq kimi xarakterizə edə bilir.
- ◆ İnsanların fərqli icmalarda formalaşdığını bilir və bu fərqliliklərə tolerant yanaşır.
- ◆ İstifadə etdiyi resurslara qənaətlə yanaşmanı ailə və dövlət büdcələrinə qənaətlə əlaqələndirə bilir.
- ◆ Birlikdə çalışmanın faydasını anlayır, müəyyən məsələlərin həlli üçün yoldaşları ilə qrup yarada bilir.
- ◆ Dövlət, onun atributları və quruluş formaları haqqında ilkin biliklərə sahib olduğunu nümayiş etdirir.
- ◆ Öz hüquqlarını bilir, onlardan istifadə edir, başqalarının hüquqlarına hörmətlə yanaşır.

Mənəviyyət

Şagird:

- ◆ İnsanlararası ünsiyyət etikətlərinə şüurlu şəkildə əməl edir, etikətə zidd davranışlara tənqidi münasibət bildirir.
- ◆ Qazandığı mənəvi keyfiyyətləri ailədə, məktəbdə və cəmiyyətdə öz hərəkət və davranışları ilə nümayiş etdirir.
- ◆ Dünyanın yaranması ilə bağlı əsas elmi və dini dünyagörüşləri bilir.
- ◆ Dinlərin təbliğ etdiyi mənəvi dəyərləri anlayır və onları xurafatlardan ayırd edə bilir.

Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

- ◆ Sağlamlığı və onun mühafizəsi ilə bağlı bəzi məsələlərdə məsuliyyəti öz üzərinə götürür.
- ◆ Sağlam həyat tərzinə zidd olan zərərli vərdişləri tanıyır.
- ◆ Yol nişanlarından istifadə etməklə küçədə sərbəst hərəkət edir.

- ◆ Həyat fəaliyyətinin təhlükəsizliyini təhdid edən amilləri tanıyır və öyrəndiyi təhlükəsizlik qaydalarına gündəlik həyatında əməl edir.
- ◆ Fövqəladə hallarda fərdi və kollektiv mühafizə vasitələrindən istifadə etməyi bacarır.

III sinfin sonunda şagird:

- varlıq və hadisələr arasındakı əlaqələri şərh edir, maddələrin və hadisələrin təbiətini öyrənmək üçün kiçik təcrübələr aparır və nəticələri izah edir;
- coğrafi obyektləri əlamətlərinə görə fərqləndirir;
- sadə əşyaların və evinin planını çəkir;
- canlılar arasındakı əlaqəni, ətraf aləmin dərk edilməsində duyğu orqanlarının rolunu izah edir;
- ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasında bitki örtüyünün rolunu izah edir;
- təbiətimizin qorunmasında Azərbaycan dövlətinin rolunu izah edir;
- «cəmiyyət» anlayışı və onun tərkibi barədə fikirlərini şərh edir;
- mövcud resurslardan (ərzaq, su, qaz, elektrik enerjisi) qənaətlə istifadə, «gəlir», «xərc» və «ailə büdcəsi» anlayışları barədə fikirlərini şərh edir;
- Azərbaycanın dövlət rəmzlərini tanıdığını nümayiş etdirir;
- «qayda» və «qanun» anlayışlarının fərqi izah edir;
- uşaq hüquqları haqqında müvafiq sənədləri sadalayır;
- ünsiyyət zamanı nəzakət qaydalarına əməl edir;
- digər xalqların ünsiyyət qaydalarına tolerant yanaşır;
- mənəviyyata zidd xüsusiyyətlərə münasibət bildirir;
- müxtəlif dinlərin peyğəmbərlərini və səmavi kitablarını tanıyır, dinlərin təbliğ etdiyi dəyərləri şərh edir;
- mənəvi borc haqqında biliklərini həyat təcrübəsi, incəsənət əsərləri əsasında şərh edir;
- sağlam həyat tərzinə zidd olan vərdislərdən, mövsümə görə yayılan xəstəliklərdən qorunma yollarını şərh edir;
- məişətdə istifadə olunan qaz, elektrik avadanlıqlarından, vaxtı ötmüş qida məhsullarından istifadənin təhlükəli olması barədə fikirlərini şərh edir;
- nəqliyyat vasitələrində təhlükəsizlik qaydaları barədə bilik və bacarıqlarını nümayiş etdirir;
- fəvqəladə halları səciyyəvi xüsusiyyətlərinə görə izah edir və qəzalardan mühafizə qaydalarını bilir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və altstandartlar

1. Təbiət və biz

1.1. Müşahidə etdiyi varlıqların və təbiət hadisələrinin mahiyyətini anladığını nümayiş etdirir.

- 1.1.1. Varlıqlar, hadisələr arasındakı əlaqələri sadə formada şərh edir.
- 1.1.2. Maddələrin və hadisələrin təbiətini öyrənmək üçün kiçik təcrübələr aparır və nəticələri izah edir.
- 1.1.3. «Zaman», «məkan» və «hərəkət» anlayışlarını sadə şəkildə izah edir.

1.2. Sadə coğrafi bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.

- 1.2.1. Coğrafi obyektləri (dəniz, okean, ada, materik) əlamətlərinə görə fərqləndirir.
- 1.2.2. Azərbaycanın sadə coğrafi təsvirini verir.
- 1.2.3. Sadə əşyaların və evinin planını çəkir.

1.3. Canlılar aləmi haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.

- 1.3.1. Bitkiləri və heyvanları səciyyəvi əlamətlərinə görə qruplaşdırır.
- 1.3.2. Canlılar arasındakı əlaqəni izah edir.
- 1.3.3. Ətraf aləmin dərk edilməsində duyğu orqanlarının rolunu izah edir.

1.4. Ekoloji bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.

- 1.4.1. Ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasında bitki örtüyünün rolunu şərh edir.
- 1.4.2. Təbiətimizin qorunmasında Azərbaycan dövlətinin rolunu izah edir.

2. Fərd və cəmiyyət

Şagird:

2.1. İnsanı sosial varlıq kimi dərk etdiyini nümayiş etdirir.

- 2.1.1. Fərd—ailə və fərd—kollektiv münasibətlərini şərh edir.
- 2.1.2. «Cəmiyyət» anlayışı haqqında təsəvvürlərini ifadə edir.
- 2.1.3. Cəmiyyətin tərkibi (ailə, kollektiv) barədə biliklərini sadə şəkildə şərh edir.

2.2. Sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.

- 2.2.1. Mövcud resurslardan (ərzaq, su, qaz, elektrik enerjisi) qənaətlə istifadə barədə fikirlərini ifadə edir.
- 2.2.2. «Gəlir» və «xərc», «ailə büdcəsi» anlayışlarını sadə şəkildə izah edir.
- 2.2.3. Digər dövlətlərin pul nişanlarını tanıyır.

2.3. Dövlət rəmzlərini tanıdığını nümayiş etdirir.

- 2.3.1. Verilmiş əlamətlərə uyğun olaraq Azərbaycan dövlətini təsvir edir.

2.4. Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.

- 2.4.1. «Qayda» və «qanun» anlayışlarının fərqlərini sadə şəkildə izah edir.
- 2.4.2. Uşaq hüquqları haqqında müvafiq sənədləri (Uşaq Hüquqları Konvensiyası, Uşaq Hüquqları Bəyannaməsi, Uşaq Hüquqları haqqında Azərbaycan Qanunu) sadalayır.

3. Mənəviyyət

Şagird:

3.1. Ünsiyyət mədəniyyəti haqqında təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir.

- 3.1.1. Ünsiyyət zamanı nəzakət qaydalarına (müsaibini sonadək dinləmək, sözünü kəsməmək, müsaibinə təşəkkür etmək) əməl edir.
- 3.1.2. Başqa xalqların ünsiyyət qaydalarındakı milli ünsiyyət etiketlərimizə uyğun gəlməyən fərqliliklərə tolerant yanaşır.

3.2. İnsan mənəviyyətini şərtləndirən amilləri anladığını nümayiş etdirir.

- 3.2.1. Şəxsiyyəti formalaşdıran mənəvi keyfiyyətləri (sadəlik, təvazökarlıq, səbirlik, iradəlilik, çətin vəziyyətlərdə özünü itirməmək) şərh edir.
- 3.2.2. Mənəviyyətə zidd xüsusiyyətlərə (lovğalıq, qorxaqlıq, xəyanət) münasibət bildirir.

3.3. Mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu anladığını nümayiş etdirir.

3.3.1. Dinin mahiyyətini sadə formada şərh edir.

3.3.2. Dinlərin təbliğ etdiyi dəyərləri şərh edir.

3.3.3. Peyğəmbərləri və səmavi kitabları tanıyır.

3.4. Mənəvi borc haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.

3.4.1. Mənəvi borc haqqında biliklərini nümunələr (həyati, bədii və təsviri sənət əsərləri) əsasında şərh edir.

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

4.1. Sağlamlığın mühafizəsi və sağlam həyat tərzini bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.

4.1.1. Ətraf mühitdə orqanizmə mənfi təsir göstərən amilləri, sağlam həyat tərzinə zidd olan vərdisləri izah edir.

4.1.2. Mövsümə görə geniş yayılan xəstəliklərdən qorunma yollarını izah edir.

4.2. Həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədən mənbə və obyektləri tanıyır və nəzərə alır.

4.2.1. Məişətdə istifadə olunan qaz və elektrik avadanlıqlarından, habelə alışdırıcı, deşici və kəsici alətlərdən təhlükəsiz istifadə qaydalarını sadalayır.

4.2.2. Vaxtı ötmüş qida məhsullarından, dərman preparatlarından icazəsiz istifadənin həyat üçün təhlükəli olduğunu izah edir.

4.2.3. Zəruri yol nişanlarını (xəbərdarlıq, qadağan, məlumatverici) fərqləndirir.

4.2.4. Nəqliyyat vasitələrində (gəmi, təyyarə) təhlükəsizlik qaydalarını (göyertənin kənarlarına yaxınlaşmamaq, xilasedici gödəkcədən və təhlükəsizlik kəmərinədən istifadə, ayaqüstə durmamaq, mobil telefondan və digər texniki vasitələrdən istifadə etməmək) izah edir.

4.3. Fövqəladə hallar barəsində ilkin təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.

4.3.1. Fövqəladə halları səciyyəvi xüsusiyyətlərinə görə izah edir.

4.3.2. Qəzalardan mühafizə vasitələrindən istifadə qaydalarını şərh edir.

4.3.3. Yerli şəraitə uyğun süni yaradılmış ekstremal vəziyyətlərdə (əleyhqaz, yanğınsöndürmə balonu) özünümühafizə bacarıqları nümayiş etdirir.

Fəndaxili və fənlərarası integrasiya

«Ümumi təhsil pilləsinin dövlət standartı və proqramları (kurikulumları)»nda istər ümumi təhsilin, istərsə də onun ayrı-ayrı səviyyələrinin məqsədləri və ümumi təlim nəticələri aydın şəkildə təsbit edilmişdir. Həmin məqsədlərə çatmaq və müəyyən olunmuş nəticələri əldə edə bilmək üçün bu səviyyələrdə tədris edilən fənlər və onların hər birinin ümumi təlim nəticələrində payı da göstərilmişdir. Şübhəsiz ki, təhsil prosesində şagirdlərin gündəlik həyatlarında tətbiq edə biləcəkləri bilik, bacarıq və vərdislərin formalaşdırılması həm bu fənlərin, həm də onların əhatə etdikləri mövzuların əlaqəli-integrativ şəkildə tədrisini tələb edir.

Müasir təhsil təcrübəsi göstərir ki, təlim prosesində müxtəlif integrasiya metodlarından istifadə etmədən hər hansı bir fənnin, xüsusən də həyati bacarıqlar formalaşdır-

maq məqsədi daşıyan «Həyat bilgisi»nin tədrisində müvəffəqiyyət əldə etmək mümkün deyil. Təlim prosesində motivasiyanın yaradılması, sinifdə fəallığın artırılması, məzmunun hərtərəfli aşılması və şagirdlərdə müasir dünyagörüşün formalaşdırılmasında onun rolu danılmazdır. İnteqrasiya həm də məktəbdaxili və məktəbdənkənar təlimlərin tətbiqi arasındakı fərqlərin aradan qaldırılmasında mühüm rol oynayır.

İnteqrasiya – müəyyən təhsil sistemi çərçivəsində şagirdlərin təfəkküründə dünyanın bütöv və bölünməz obrazını formalaşdırmaq, onları inkişafa və özünüinkişafa istiqamətləndirmək məqsədilə təlimin bütün məzmun komponentləri arasında struktur əlaqələri qurmaq və onları sistemləşdirməkdir.

Müasir dünya təcrübəsində, əsasən, inteqrasiyanın 3 səviyyəsi fərqləndirilir:

Fəndaxili inteqrasiya – müəyyən bir fənnin aşılacağı anlayış, bilik və bacarıqların əlaqələndirilməsi – fənn daxilindəki faktların sistemləşdirilməsidir. Belə səviyyədə inteqrasiyanı verilmiş materialın ayrı-ayrı tədris vahidlərində cəmləşdirilməsi də hesab etmək olar. Bu isə son nəticədə fənnin məzmununun, strukturunun dəyişdirilməsinə gətirib çıxarır. Bu mənada, inteqrasiya olunmuş məzmun informativ cəhətdən daha tutumlu olur, şagirdlərin daha əhatəli kateqoriyalarla düşünmə bacarıqları formalaşdırmaqlarına kömək edir. İbtidai təhsil səviyyəsindəki fənlərin tədrisində geniş şəkildə istifadə olunan fəndaxili inteqrasiya üçün konsentrik prinsipə əsaslanan spiralvari quruluş daha xarakterikdir.

Bu cür inteqrasiya prosesində dəyərlərin dərk olunması xüsusidən ümumiyyə və yaxud ümumidən xüsusiyyə doğru ola bilər. Beləliklə, məzmun get-gedə yeni məlumatlarla zənginləşir, mövzulararası bağlılıqlarla daha maraqlı hala gəlir. Bu formanın üstün xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, şagirdlər başlanğıc problemi diqqətdən qaçırmadan onunla bağlı olan bilgilərini daha da genişləndirir və dərinləşdirirlər. Fəndaxili inteqrasiya həm üfüqi, həm də şaquli ola bilər.

Fənlərarası inteqrasiya – iki və ya daha artıq fənnin əhatə etdiyi anlayış, bilik, bacarıq və prinsiplərin sintezidir. Bu inteqrasiya bir fənnə aid olan qanun, nəzəriyyə və metodların başqa bir fənnin öyrədilməsində istifadəsini nəzərdə tutur.

Məzmunun bu modelə uyğun sistemləşdirilməsi şagirdlərin təfəkküründə dünyanın bütöv və bölünməz obrazının yaradılması ilə yanaşı, həm də ümumelmi anlayışlar, kateqoriyalar və yanaşmalarla xarakterizə olunan yeni tip biliklərin normalaşdırılmasına təkan verir. Müxtəlif fənlərə aid oxşar və bir-birini tamamlayan mövzular elə planlaşdırılır və tədris olunur ki, müəyyən bir çərçivə yaranır, yəni onlar eyni vaxtda tədris olunur.

İbtidai təhsil səviyyəsində bütün fənlər eyni müəllim tərəfindən tədris edildiyi halda, «Həyat bilgisi» fənninin əsas təhsil səviyyəsində tədrisi prosesində müxtəlif fənn müəllimləri arasında birbaşa əməkdaşlıq və məsləhətləşmələr tələb olunur. Bu amil müəllimə təlim prosesində fənlər və mövzular arasındakı əlaqələri asanlıqla izləməyə, ümumi cəhətlər tapmağa imkan verir. O, ayrı-ayrı fənlərə aid ümumi təlim nəticələrini birlikdə nəzərdən keçirir, fənlərarası anlayış və bacarıqların formalaşdırılmasında bu əlaqələrdən yaradıcılıqla bəhrələnir.

Fənlərüstü (transfənn) inteqrasiya – inteqrasiyanın ən yüksək səviyyəsi olmaqla özündə təlimin əhatə etdiyi əsas və əlavə məzmun komponentlərinin sintezini ehtiva edir. Yəni bu inteqrasiya ilə şagirdlərin məktəbdə öyrəndikləri məzmunla məktəbdən kənardakı aldıkları məzmun sintez edilir.

İnteqrasiyanın belə səviyyəsini şəbəkəsi getdikcə artmaqda olan məktəb-komplekslərlə yanaşı, həm də təhsil paradigmalарının dəyişməsi və yeni nəslin icmalarda formalaşdırılması ideyası da tələb edir. Belə məktəblərdə dərs gününün məzmunu şagird üçün vahid təlim prosesi kimi qurulur.

«Həyat bilgisi» kimi integrativ fənlərin tədrisi yalnız fəndaxili, fənlərarası və fənlərüstü inteqrasiyanı yox, həm də təlim texnologiyalarının inteqrasiyasını nəzərdə tutur.

Fənlərarası inteqrasiya imkanları

1. Təbiət və biz
1.1. Müşahidə etdiyi varlıqların və təbiət hadisələrinin mahiyyətini anladığını nümayiş etdirir.
1.1.1. Varlıqlar, hadisələr arasındakı əlaqələri sadə formada şərh edir. A.d. 2.1.1.
1.1.2. Maddələrin və hadisələrin təbiətini öyrənmək üçün kiçik təcrübələr aparır və nəticələri izah edir. Riy. 5.2.1., T.i. 3.1.2.
1.1.3. «Zaman», «məkan» və «hərəkət» anlayışlarını sadə şəkildə izah edir. Riy. 1.1.6., 1.1.7., 1.3.1., 2.2.2., 2.3.2., 4.2.4.
1.2. Sadə coğrafi bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.
1.2.1. Coğrafi obyektləri (dəniz, okean, ada, materik) əlamətlərinə görə fərqləndirir. Riy. 1.2.8., 1.3.3., 4.2.2., Texn. 4.1.1., A.d. 1.2.1., 4.1.3.
1.2.2. Azərbaycanın sadə coğrafi təsvirini verir. A.d. 3.1.4., T.i. 1.1.3.
1.2.3. Sadə əşyaların və evinin planını çəkir. Riy. 1.2.3., 1.2.4., 1.3.3., 3.1.1., T.i. 3.1.2.
1.3. Canlılar aləmi haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.
1.3.1. Bitkiləri və heyvanları səciyyəvi əlamətlərinə görə qruplaşdırır. Riy. 2.2.1., 5.1.2.
1.3.2. Canlılar arasındakı əlaqəni izah edir. İnf. 1.1.2.
1.3.3. Ətraf aləmin dərk edilməsində duyğu orqanlarının rolunu izah edir. İnf. 1.1.1.
1.4. Ekoloji bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.
1.4.1. Ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasında bitki örtüyünün rolunu şərh edir. İnf. 1.1.1., Texn. 3.1.2.
1.4.2. Təbiətimizin qorunmasında Azərbaycan dövlətinin rolunu izah edir. Riy. 5.1.2.

2. Fərd və cəmiyyət
2.1. İnsanı sosial varlıq kimi dərk etdiyini nümayiş etdirir.
2.1.1. Fərd-ailə və fərd-kollektiv münasibətlərini şərh edir. F.t. 4.1.2., İnf. 1.1.4.
2.1.2. «Cəmiyyət» anlayışı haqqında təsəvvürlərini ifadə edir. F.t. 1.1.8., İnf. 1.1.4.
2.1.3. Cəmiyyətin tərkibi (ailə, kollektiv) barədə biliklərini sadə şəkildə şərh edir.
2.2. Sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.
2.2.1. Mövcud resurslardan (ərzaq, su, qaz, elektrik enerjisi) qənaətlə istifadə barədə fikirlərini ifadə edir. Riy. 1.3.4., 2.1.4., 5.1.3., İnf. 3.3.5.
2.2.2. «Gəlir» və «xərc» anlayışlarını sadə şəkildə izah edir. Texn. 4.1.1., Riy. 1.2.8., 1.2.5., 1.2.7., 1.2.8., 1.3.4., 2.2.2.
2.2.3. Digər dövlətlərin pul nişanlarını tanıyır. Riy. 1.2.8., 2.1.5., İnf. 4.2.3., 4.1.3.
2.3. Dövlət rəmzlərini tanıdığını nümayiş etdirir.
2.3.1. Verilmiş əlamətlərə uyğun olaraq Azərbaycan dövlətini təsvir edir. İnf. 2.2.3., 1.2.2., 4.1.3.
2.4. Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.
2.4.1. «Qayda» və «qanun» anlayışlarının fərqi sadə şəkildə izah edir. Riy. 1.2.6., 5.1.3., İnf. 1.1.2., 4.1.3.
2.4.2. Uşaq hüquqları haqqında müvafiq sənədləri (Uşaq Hüquqları Konvensiyası, Uşaq Hüquqları Bəyannaməsi, Uşaq Hüquqları haqqında Azərbaycan Qanunu) sadalayır. İnf. 4.1.3.
3. Mənəviyyət
3.1. Ünsiyyət mədəniyyəti haqqında təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir.
3.1.1. Ünsiyyət zamanı nəzakət qaydalarına (müsaibini sonadək dinləmək, sözü kəsmək, müsahibinə təşəkkür etmək) əməl edir. A.d. 1.2.2., Riy. 5.1.1., 5.1.3., X.d. 1.1.3.
3.1.2. Başqa xalqların ünsiyyət qaydalarındakı milli ünsiyyət etiketlərimizə uyğun gəlməyən fərqliliklərə tolerant yanaşır. İnf. 1.2.1., 1.2.2., 2.2.3.
3.2. İnsan mənəviyyətini şərtləndirən amilləri anladığını nümayiş etdirir.
3.2.1. Şəxsiyyəti formalaşdıran mənəvi keyfiyyətləri (sadəlik, təvazökarlıq, səbirlilik, iradəlilik, çətin vəziyyətlərdə özünü itirməmək) şərh edir. İnf. 1.1.4., Riy. 5.1.3.
3.2.2. Mənəviyyətə zidd xüsusiyyətlərə (lovğalıq, qorxaqlıq, xəyanət) münasibət bildirir. A.d. 1.1.2.

3.3. Mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu anladığını nümayiş etdirir.

3.3.1. Dinin mahiyyətini sadə formada şərh edir. İnf. 1.1.1., 1.1.2.

3.3.2. Dinlərin təbliğ etdiyi dəyərləri şərh edir. İnf. 1.1.1., 1.1.2., 2.2.1.

3.3.3. Peyğəmbərləri və səmavi kitabları tanıyır. İnf. 1.2.1.

3.4. Mənəvi borc haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.

3.4.1. Mənəvi borc haqqında biliklərini nümunələr (həyati; bədii və təsviri sənət əsərləri) əsasında şərh edir. İnf. 2.2.3., Riy. 5.1.3.

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik**4.1. Sağlamlığın mühafizəsi və sağlam həyat tərzini haqqında bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.**

4.1.1. Ətraf mühitdə orqanizmə mənfi təsir göstərən amilləri, sağlam həyat tərzinə zidd olan vərdisləri izah edir. F.t. 1.1.2., 1.1.3.

4.1.2. Mövsümə görə geniş yayılan xəstəliklərdən qorunma yollarını izah edir. F.t. 1.1.2., 1.1.3.

4.2. Həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədən mənbə və obyektləri tanıyır və nəzərə alır.

4.2.1. Məişətdə istifadə olunan qaz və elektrik avadanlıqlarından, habelə alışdırıcı, deşici və kəsici alətlərdən təhlükəsiz istifadə qaydalarını sadalayır. F.t. 1.1.6., Tex. 2.1.2., 2.1.3.

4.2.2. Vaxtı ötmüş qida məhsullarından, dərman preparatlarından icazəsiz istifadənin həyat üçün təhlükəli olduğunu izah edir. İnf. 1.2.3., Riy. 1.3.3.

4.2.3. Zəruri yol nişanlarını (xəbərdarlıq, qadağan, məlumatverici) fərqləndirir. İnf. 2.2.3., 2.1.1.

4.2.4. Nəqliyyat vasitələrində (gəmi, təyyarə) təhlükəsizlik qaydalarını (göyertənin kənarlarına yaxınlaşmamaq, xilasedici gödəkcədən və təhlükəsizlik kəmərinədən istifadə, ayaqüstə durmamaq, mobil telefondan və digər texniki vasitələrdən istifadə etməmək) izah edir. İnf. 2.1.1., 4.1.3., Riy. 5.2.2.

4.3. Fövqəladə hallar barəsində ilkin təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.

4.3.1. Fövqəladə halları səciyyəvi xüsusiyyətlərinə görə izah edir. İnf. 1.2.2., Riy. 5.1.2.

4.3.2. Qəzalardan mühafizə vasitələrindən istifadə qaydalarını şərh edir. İnf. 1.2.2., 2.2.3.

4.3.3. Yerli şəraitə uyğun süni yaradılmış ekstremal vəziyyətlərdə (əleyhqaz, yanğınsöndürmə balonu) özünümühafizə bacarıqları nümayiş etdirir. İnf. 2.2.2., Riy. 5.1.1., 5.2.2.

II. Təlim strategiyaları

Təlim strategiyaları — müəllimin təlim prosesində istifadə etdiyi forma, metod və texnikaları əhatə edir. Bu vaxta qədər Azərbaycan pedaqoji ədəbiyyatında həmin anlayışdan istifadə edilmirdi. Lakin son vaxtlar təhsil islahatının həyata keçirildiyi bir dövrdə fənn kurikulumları hazırlanarkən təlim strategiyası anlayışına müraciət edilməyə başlanılmışdır.

Yeni kurikulumlarda təlim strategiyaları anlayışının işlənməsi və pedaqoji prosesin təşkilində ondan daha səmərəli şəkildə istifadə olunması, ilk növbədə, əsas pedaqoji anlayışlardan biri kimi təhsilin müasir tələblər baxımından izahını tələb edir. Başqa sözlə, təhsilə təkcə nəticə, yaxud sadəcə proses kimi deyil, daha geniş mənə çalarına malik ifadə tərzini kimi yanaşılması lazım gəlir.

İlk növbədə, təhsilə dili, mentaliteti, milli keyfiyyətləri, adət-ənənələri özündə ehtiva edən dəyər kimi baxılır. Bu dəyərlərin formalaşmasında şəxsiyyətin istiqamətləndirilməsi, mədəniyyətlilik, kollektivçilik, sistemlilik, bütövlük əsas aparıcı prinsiplər kimi çıxış edir.

Özünəməxsus sistemə malik olan təhsil pillələri ilə mövcuddur. Gözlənilən nəticələrilə fərqlənən bu pillələr bir-birini tamamlayır və ardıcıl sıralanmaqla təhsilin ümumi sistemini təşkil edir. Ona görə də təhsilə bir sistem kimi baxılır. Bu zaman demokratikləşmə, humanistləşmə, diferensiasiya, fərdiləşmə, sosiallaşdırma, variativlilik və inklüzivlik aparıcı prinsiplər kimi əsas rol oynayır.

Təhsil insanın sosiallaşma prosesində ümumbəşəri və milli dəyərlərə yiyələnməsini davamlı bir fəaliyyət kimi əhatə etdiyindən ona həm də proses kimi yanaşılır. Onun didaktik əsasını isə təbiətə müvafiqlik, praktiklik, istiqamətlilik, variativlik, mərhələlilik, fasiləsizlik və fərdi ehtiyacların nəzərə alınması təşkil edir.

Təhsil həm də bütövlükdə müəllim və şagird fəaliyyətinin yekunu olduğundan ona nəticə kimi baxılır. O bütöv bir mərhələli prosesin sonu kimi dəyərləndirilir.

Yeni fənn kurikulumlarında təlim strategiyaları aşağıdakı məsələləri əhatə edir:

- ◆ pedaqoji prosesin təşkili prinsipləri;
- ◆ fənn üzrə təlimin planlaşdırılması;
- ◆ təlimin təşkilində istifadə olunan forma və üsullar.

Həyat bilgisi təliminin təşkilinə verilən əsas tələblər

Təlim prosesi daim ardıcıl olaraq inkişaf edir, müxtəlif zamanlarda özünəməxsus xarakter kəsb edir. Şəxsiyyətyönümlü təhsil sistemində pedaqoji prosesin mərkəzində dayanan müəllim və şagirdlərin funksiyaları dəyişir. Onların fəaliyyəti əvvəlcədən müəyyən olunmuş nəticələrə əsasən qurulur.

Müəllim kurikulumlara uyğun integrasiya olunmuş planlarla yanaşı, yeni texnologiyalar hazırlayır, yaxud mövcud olanların içərisindən ən münasibini seçir. Bu texnologiyaların müəyyən olunmasında müəllim və şagird şəxsiyyəti təlimin aparıcı subyekti kimi çıxış edir. Münasibətlər «subyekt+subyekt» formulasına uyğun üfüqi istiqamətdə qurulur. Bu zaman şagirdlər öz təfəkkürünün, düşüncəsinin, müəllimlər isə şagirdin inkişafı üçün şəraitin təşkilatçısı olur. Müəllimlərin rəhbərlik funksiyası dəyişir,

informasiya vermək sahəsindəki fəaliyyəti məhdudlaşır. O daha çox sinif şəraitində təlim fəaliyyətini əlaqələndirən, istiqamətləndirən məsləhətçi kimi şagirdlərin müstəqil idraki fəaliyyətini, fəal yaradıcılığını təşkil edən subyektə çevrilir. Pedaqoji prosesin düzgün qurulmasında mühüm didaktik prinsiplərə istinad olunur. Yeni kurikulumlara uyğun pedaqoji prosesin təşkilində aşağıdakı prinsiplərin əsas götürülməsi zəruri hesab edilir:

pedaqoji prosesin tamlığı – pedaqoji prosesdə təlim məqsədləri kompleks (inkışafetdirici, öyrədici, tərbiyəedici) həyata keçirilir, real nəticələrlə yekunlaşan müəllim və şagird fəaliyyətini əhatə edir;

təlimdə bərabər imkanların yaradılması – bütün şagirdlərə eyni təlim şəraiti yaradılır və pedaqoji proses onların potensial imkanları nəzərə alınmaqla tənzimlənir;

şagirdyönümlülük – şagird pedaqoji prosesin mərkəzində dayanır. Bütün tədris və təlim işi şagirdlərin maraq və tələbatlarının ödənilməsinə, onların istedad və qabiliyyətlərinin, potensial imkanlarının inkişafına yönəldilir;

inkışafyönümlülük – şagirdlərin idrak fəallığı izlənilir, nailiyyətləri təhlil edilir, bilik, bacarıq və vərdişlərinin inkişaf səviyyəsi tənzimlənir;

fəaliyyətin stimullaşdırılması – pedaqoji prosesin səmərəli və effektiv qurulması, şagirdlərin təlimə marağının artırılması üçün onların fəaliyyətindəki bütün irəliləyişlər qeyd olunur və dəyərləndirilir, nəticə etibarlı ilə şagirdlərin daha uğurlu təlim nəticələrinə istiqamətləndirilməsi təmin olunur;

dəstəkləyici mühitin yaradılması – pedaqoji prosesin münasib maddi-texniki baza əsasında və sağlam mənəvi-psixoloji mühitdə təşkil edilməsi keyfiyyətin və səmərəliliyin yüksəldilməsi üçün əlverişli və təhlükəsiz təlim şəraiti yaradır.

Ayrı-ayrı fənlərin təlimində bu prinsiplərlə yanaşı, xüsusi metodik prinsiplərin də müəyyən olunması didaktik cəhətdən əhəmiyyətli hesab edilir.

Həyat bilgisi təliminin təşkilində istifadə olunan forma və üsullar barədə

Standartlar nəticəyönümlü və şagirdyönümlü olduğundan onların reallaşdırılmasında fəal təlim metodlarından istifadə edilməsi məqsədəuyğun hesab edilir. Fəal təlim şagirdlərin idrak fəaliyyətinə əsaslanan və təhsil prosesinin digər iştirakçıları ilə əməkdaşlıq şəraitində həyata keçirilən təlimi nəzərdə tutur. Şagirdlərin parta arxasında oturmaq kitab oxuması, iş vərəqlərini doldurması, müəllimi dinləməsilə yanaşı, eyni zamanda kitabxanada, kompüterdə qrup və ya fərdi şəkildə fəaliyyət göstərməsi onun əsas əlamətlərindən hesab edilir. Fəal təlim müasir şəraitdə pedaqoji prosesin qurulmasına yeni yanaşmadır. Belə yanaşma tərzində təlim şagirdlərin təkə yaddaşının yeni elmi biliklərlə (informasiya ilə) zənginləşdirilməsinə deyil, həm də tənqidi düşüncənin inkişaf etdirilməsinə, ən mühüm bacarıq və vərdişlərin əldə olunmasına yönəldilir. Bu zaman şagirdlər açıq sual vermək, problemləri araşdırmaq, tədqiqat aparmaq və müzakirə etmək imkanı qazanırlar. Onlar təlim materiallarının mənimsənilməsi prosesində fakt və hadisələrin səbəb-nəticə əlaqələrini, qanunauyğunluqlarını aşkar etməyi, nəticə çıxarmağı, ümumiləşdirmələr aparmağı öyrənirlər. Beləliklə, uşaqlar həm tədris, həm də sosial xarakterli problemlərin müstəqil həllinə cəlb olunur, müxtəlif informasiya mənbələrindən istifadə edir, sistematik olaraq müstəqil şəkildə bilik ehtiyatını artırırırlar.

Fəal təlim metodlarının xarakterik xüsusiyyətləri:

1. Diqqət, ilk növbədə, şagird şəxsiyyətinin formalaşdırılmasına yönəlir.
2. Müəllim təlim fəaliyyətinin əlaqələndiricisi, şagirdlərin bələdçisi və köməkçisi kimi çıxış edir.
3. Problemin həlli prosesində şagirdlər fəal tədqiqatçı olur.
4. Bilik və bacarıqlar şagirdlər tərəfindən müstəqil əldə edilir.
5. Müəllim—şagird, şagird—şagird arasında əməkdaşlıq üçün şərait yaranır.
6. Dərslərin integrativ təşkilinə üstünlük verilir.
7. Qeyri-standart dərslərin tətbiqinə geniş yer verilir.

Həyat bilgisi fənn kurikulumunun reallaşdırılmasında fəal dərslərin mərhələləri:

I mərhələ: motivasiya, problemin qoyulması

«Həyat bilgisi» fənninin tədrisi prosesində hər bir tədqiqat problemi müəyyənləşdir-məklə başlayır. Əsl problem həmişə çoxsaylı fərziyyələr, ehtimallar doğurur və bunları yoxlamaq üçün, ilk növbədə, tədqiqat sualının formalaşdırılması lazım gəlir. Çünki təd-qiqat sualı yeni biliklərin kəşf olunmasında bələdçi kimi çıxış edir.

Bu mərhələ şagirdləri düşünməyə, idraki fəallığa sövq etdiyindən həm də motivasi-ya adlandırılır. Bu prosesdə uşaq öz fikrini «Zənnimcə», «Mənə belə gəlir ki», «Mən belə hesab edirəm ki» sözlərindən istifadə etməklə ifadə edir.

«Həyat bilgisi» fənnində motivasiyanın uğurlu alınması üçün aşağıdakı şərtlərə əməl olunması tövsiyə edilir:

1. Motivasiya üçün seçilən material qeyri-adi, maraqlı olmalı;
2. Fərziyyələri yoxlamaq, tədqiqat aparmaq və yaradıcılıq üçün imkan verməli;
3. Müəllim şagirdlərə yönəldici suallar verməli, fərziyyələri irəli sürərkən onları hə-vəsləndirməli;
4. Tədqiqat sualı təlim standartlarına əsasən müəyyənləşdirilməli və dərslərin məqsə-dinə yönəldilməli;
5. Müxtəlif audiovizual vasitələrlə şagirdlərin diqqətini cəkmək maraqlı olmalıdır.

II mərhələ: tədqiqatın aparılması

Dərslərin məqsədinə və tədqiqat sualına uyğun iş üsulları seçilir. Tədqiqat sualına ca-vab verməyə kömək edəcək faktları tapmaq üçün məqsədyönlü iş aparılır. Şagirdlərə müxtəlif çalışmalar verilir. Beləliklə, tədqiqat sualına cavab tapmaq üçün zəmin yara-nır. Toplanmış faktlar əsasında təqdimatlar hazırlanır.

Tədqiqatın nəticələri aşağıdakı təqdimat formalarında ümumiləşdirilir:

- ◆ təsvirlər, əsərlər, essələr;
- ◆ sxemlər, cədvəllər, qrafiklər;
- ◆ illüstrasiyalar, kitablar, qəzetlər;
- ◆ atalar sözləri, zərbi-məsəllər;
- ◆ təcrübələr, eksperimentlər;
- ◆ maketlər, modellər, rəmlər;
- ◆ layihələr;

- ◆ qaydalar, qanunauyğunluqlar;
- ◆ səhnələşdirmələr;
- ◆ referatlar;
- ◆ krossvordlar, rebuslar və s.

Tədqiqat müxtəlif formalarda: böyük, kiçik qruplarda, cütlük şəklində və fərdi qaydada aparıla bilər.

III mərhələ: informasiya mübadiləsi

«Həyat bilgisi» fənnindən verilmiş problemə aid tədqiqat üçün ayrılmış vaxt bitdikdən sonra müəllim tapşırığın icrasının başa çatdığını bildirir. Bundan sonra şagirdlər informasiyanın təqdimatına başlayır, əldə etdikləri yeni informasiyaları digər iştirakçılarla bölüşürlər. Həmin təqdimatların əks olunduğu iş vərəqləri lövhədən asılır.

IV mərhələ: informasiyanın müzakirəsi və təşkili

Mövcud mərhələnin məqsədi yeni əldə edilmiş informasiyanı sistemləşdirmək və qrupların hazırladıqları təqdimatlar arasındakı əlaqəni üzə çıxarmaqdır.

Bu mərhələdə müəllim köməkçi suallardan istifadə etməklə əldə olunmuş faktların məqsədyönlü müzakirəsini təşkil edir. Məlumat sxem, qrafik, cədvəl, təsnifat və s. formalarda təqdimatlar dinlənir. Nəticədə tədqiqat sualına cavab aydınlaşır.

Müzakirə prosesində müəllim öz fikirlərini şagirdlərə zorla qəbul etdirməməlidir. Onlara düzgün istiqamət verməklə düzgün nəticəni əldə etməyə nail olmalıdır.

V mərhələ: nəticə və ümumiləşdirmə

Aparılan tədqiqatdan sonra nəticəyə gəlmək üçün müəllim şagirdlərin köməyi ilə yeni bilikləri, əldə edilmiş ideyanı tədqiqat sualı ilə (o bu suala cavab verirmi?) və şagirdlərin ilkin fərziyyələri ilə (bunların arasında düzgün olanları varmı?) müqayisə edərək ümumiləşdirir.

VI mərhələ: yaradıcı tətbiqetmə və ev tapşırıqları

«Həyat bilgisi» fənnində yaradıcı tətbiqetmə biliyi möhkəmləndirir, onun praktiki əhəmiyyətini artırır. Bu məqsədlə şagirdlərə həyatla əlaqəli praktik tapşırıqlar verilir. Əgər yaradıcı tətbiqetməni dərhal icra etmək mümkün olmur, o, sonrakı dərslərdə həyata keçirilir.

Dərsdə alınmış bilik, bacarıq və vərdislərin möhkəmləndirilməsi üçün ən geniş yayılmış sərbəst iş forması ev tapşırıqlarıdır. «Həyat bilgisi» fənni həyatla əlaqədar olduğu üçün digər fənlərdən fərqli olaraq, bu fəndə ev tapşırıqları daha çox önə çəkilir. Şagirdlərin gündəlik həyatda rastlaşdıqları hadisə və proseslər ev tapşırıqlarında öz əksini tapır. Fəal təlim prosesində belə tapşırıqlardan istifadə zəruridir. Onların daha çox tədqiqat və yaradıcılıq elementləri (müxtəlif yaradıcı işlər, referatlar, layihələr, tədqiqatlar və s.) ilə zəngin olmasına diqqət yetirilir.

Qiymətləndirmə

Qiymətləndirmə şagirdlərin təlimdəki nailiyyətlərinin dəyərləndirilməsi prosesidir. Qiymətləndirmə konkret meyarlar üzrə aparılmalıdır. Müəllim şagirdləri əvvəlcədən bu meyarlarla tanış etməlidir.

Refleksiya

Refleksiya — təlim prosesinin bütün mərhələlərini təhlil etməyə və onu dərinlən başa düşməyə imkan verir.

Şagirdlərə dərs zamanı təlim fəaliyyətini izləməyə kömək edə biləcək bir neçə sual verməklə (məsələn: Biz nəticəyə necə gəlib çıxdıq? Biz nə etdik? Qarşıya qoyulmuş problemin həllində sizə nə kömək etdi? və s.) onların fikirlərini sistemləşdirmək mümkün olur. Nəticədə şagird öz tədqiqat fəaliyyətinin əsas mərhələlərini bir daha nəzərdən keçirir.

Təlim formaları

«Həyat bilgisi» fənninin tədrisi prosesində müxtəlif iş formalarından istifadə edilməsi məqsədəuyğundur. İş formaları dedikdə fərdi, cütlərlə, qruplarla və kollektivlə iş nəzərdə tutulur. Qruplarla və cütlərlə iş fəal təlim formaları hesab edilir.

Fərdi iş

«Həyat bilgisi» fənninin tədrisi zamanı fərdi olaraq şagirdlərin işə cəlb olunması onların fərdi imkanlarının üzə çıxarılması üçün əlverişli formadır. Bəzən fəal təlimdə qrup və cütlərlə işə geniş yer ayrıldığından ehtiyac duyulur ki, fərdi işlərə də yer ayrılınsın.

Cütlərlə iş

«Həyat bilgisi» fənninin tədrisi zamanı verilən tapşırıqlara uyğun olaraq dərs prosesində şagirdlər iki-iki qruplaşaraq təlim tapşırıqlarının yerinə yetirilməsində birgə fəaliyyət göstərirlər. Bu halda onlar bir-birini daha yaxşı başa düşür, əməkdaşlıq edir və məsuliyyətlərini dərk edirlər.

Qruplarla iş

Şagirdlər (3–6 nəfər) kiçik qrupda birləşir və hər hansı problemi həll etmək üçün birgə fəaliyyətə cəlb olunurlar. Məsələn, yol hərəkət qaydalarına aid qruplara tapşırıq verilir. Şagirdlər tapşırıqla əlaqədar öz fikirlərini söyləyirlər. Bu iş forması eyni zamanda başqalarını dinləməyə, özünün və digərlərinin işini qiymətləndirməyə imkan yaradır. Bundan əlavə, onlar eyni bir məsələ ilə bağlı müxtəlif baxış və yanaşmaların olması barədə təsəvvürə yiyələnirlər.

Kollektiv iş

«Həyat bilgisi» fənninin tədrisi zamanı tətbiqinə ehtiyac duyulan formalardan biri də kollektiv işdir. Kollektiv işin tətbiqində bütün sinif problemin həllinə cəlb olunaraq müxtəlif fərziyyələr irəli sürür. Təfəkkürün inkişafına imkan yaradan bu proses həmçinin kollektivdə işləmə bacarığı formalaşdırır.

Standartların şərhı

Standartlar	Şərhı	Açar söz
1. Təbiət və biz		
1.1. Müşahidə etdiyi varlıqların və təbiət hadisələrinin mahiyyətini anladığını nümayiş etdirir.		
1.1.1. Varlıqlar, hadisələr arasındakı əlaqələri sadə formada şərh edir.	Canlı-canlı, canlı-cansız, cansız-cansız arasındakı əlaqələrin izah edilməsi. Fəsilələrarası əlaqənin, günəşin canlılara, yağışın torpağa, suya, canlılara təsirinin izah edilməsi.	varlıq, hadisə, əlaqə
1.1.2. Maddələrin və hadisələrin təbiətini öyrənmək üçün kiçik təcrübələr aparır və nəticələri izah edir.	Suyun dəyişməsi (suyun üç halı), torpağın tərkibi, havanın hərəkətinin artıb-azalması, bitkilərin inkişafına dair kiçik təcrübələrin həyata keçirilməsi.	su, torpaq, hava, buz, buxar
1.1.3. «Zaman», «məkan» və «hərəkət» anlayışlarını sadə şəkildə izah edir.	Hansı zamanda, harada yaşadığımızı, ətraf mühitdə bizi əhatə edən varlıqların necə hərəkət etməsinin izah edilməsi.	zaman, məkan, hərəkət
1.2. Sadə coğrafi bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.		
1.2.1. Coğrafi obyektləri (dəniz, okean, ada, materik) əlamətlərinə görə fərqləndirir.	Verilən coğrafi obyektlərin böyük, kiçik (sahəsi), dərin, dayaz, harada yerləşməsinə, nə ilə əhatə olmasına görə fərqləndirilməsi.	dəniz, okean, ada, materik
1.2.2. Azərbaycanın sadə coğrafi təsvirini verir.	Azərbaycanın Avrasiya materikində yerləşdiyinin, hansı ölkələrlə həmsərhəd olmasının, burada hansı təbii zonaların mövcud olmasının sadalanması.	xəritə, dağ, düzənlik, çaylar, göllər, dəniz
1.2.3. Sadə əşyaların və evinin planını çəkir.	Planla şəklın fərqlənməsinin izah edilməsi. Yaşadığı evin və varlıqların planının və şəklının sadə formada çəkilməsi.	plan, şəkil
1.3. Canlılar aləmi haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.		
1.3.1. Bitkiləri və heyvanları səciyyəvi əlamətlərinə görə qruplaşdırır.	Bitkilərin — ağacların (iynəyarpaqlı, enliyarpaqlı, qorunan), kolların (adi və dərman), yeməli və zəhərli göbələklərin, çiçəklərin (yabanı və mədəni) növlərinə görə seçilməsi. Heyvanların — ev və çöl, vəhşi və yırtıcı, həşəratların zərərli və xeyirverən kimi qruplara görə ayrılması.	bitki, heyvan

1.3.2. Canlılar arasındakı əlaqəni izah edir.	Canlılar arasındakı əlaqənin insanların bitki və heyvanlarla qidalanması, heyvanların bitki və heyvanlarla qidalanması, bitkilərin tozlanması və s. kimi izah edilməsi.	insan, qidalanma, bitki, tozlanma
1.3.3. Ətraf aləmin dərk edilməsində duyğu orqanlarının rolunu izah edir.	Göz, qulaq, burun, dil və dərinin əsas hissiyyat orqanları (görmə, eşitmə, iybilmə, dadbilmə, əllə toxunma) olmasının dərk edilməsi və onların quruluşunun izah edilməsi.	duyğu orqanları
1.4. Ekoloji bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.		
1.4.1. Ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasında bitki örtüyünün rolunu şərh edir.	Ağacların, kolların, dibçək güllərinin, çiçəklərin əkilməsinin havanın təmizlənməsinə, oksigenlə zənginləşdirilməsinə, yarpaqların, selin qarşısının alınmasına, eyni zamanda ətrafımızın estetik görünüşünə təsirinin izah edilməsi.	sağlamlıq, bitki, mühit
1.4.2. Təbiətimizin qorunmasında Azərbaycan dövlətinin rolunu izah edir.	Təbiətimizin qorunmasında dövlətin rolunun əsas və müvəqqəti qoruyqların və heyvanxanaların yaradılması, Qırmızı kitaba daxil edilən nadir və nəslə kəsilməkdə olan canlıların qorunması kimi izah edilməsi.	təbiət, qorumaq
2. Fərd və cəmiyyət		
2.1. İnsanı sosial varlıq kimi dərk etdiyini nümayiş etdirir.		
2.1.1. Fərd—ailə və fərd—kollektiv münasibətlərini şərh edir.	Hər bir uşağın ailənin, hər bir şagirdin məktəb kollektivinin üzvü olmasının və bunların bir-birinin qarşısında məsuliyyət daşımasının şərh edilməsi.	fərd, ailə, kollektiv
2.1.2. «Cəmiyyət» anlayışı haqqında təsəvvürlərini ifadə edir.	Ailənin və sinif kollektivinin də kiçik bir qurum olmasının, xalq qarşısında müəyyən bir vəzifə daşımasının ifadə edilməsi.	ailə, sinif, kollektiv, cəmiyyət
2.1.3. Cəmiyyətin tərkibi (ailə, kollektiv) barədə biliklərini sadə şəkildə şərh edir.	Ailədə böyüyüb tərbiyə alan, məktəbdə təhsil alan hər bir uşağın gələcəkdə cəmiyyətin bir üzvü olmasının şərh edilməsi.	ailə, kollektiv, cəmiyyət
2.2. Sadə iqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.		
2.2.1. Mövcud resurslardan (ərzaq, su, qaz, elektrik enerjisi) qənaətlə istifadə barədə fikirlərini ifadə edir.	Qənaət sözünün mənasının izah edilməsi, ətrafdakı resurslara necə qənaət edildiyinin şərh edilməsi.	resurs, qənaət

2.2.2. «Gəlir» və «xərc» anlayışlarını sadə şəkildə izah edir.	«Gəlir» və «xərc» anlayışlarının sadə şəkildə izah edilməsi.	pul, gəlir, xərc
2.2.3. Digər dövlətlərin pul nişanlarını tanıyır.	Başqa dövlətlərin pul nişanlarının (lirə, dinar, dollar, avro, rubl) tanınması.	pul
2.3. Dövlət rəmzlərini tanıdığını nümayiş etdirir.		
2.3.1. Verilmiş əlamətlərə uyğun olaraq Azərbaycan dövlətini təsvir edir.	Ərazi, ordu, milli pul vahidi, rəhbəri, paytaxtına görə Azərbaycan Respublikasının təsvir edilməsi.	ordu, pul, ərazi
2.4. Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.		
2.4.1. «Qayda» və «qanun» anlayışlarının fərqlərini sadə şəkildə izah edir.	«Qayda» və «qanun» anlayışlarının ayrı-ayrılıqda açılması, onların fərqlərinin göstərilməsi.	qayda, qanun
2.4.2. Uşaq hüquqları haqqında müvafiq sənədləri (Uşaq Hüquqları Konvensiyası, Uşaq Hüquqları Bəyannaməsi, Uşaq Hüquqları haqqında Azərbaycan Qanunu) sadalayır.	Uşaq hüquqları haqqında müvafiq sənədlərin – Uşaq Hüquqları Konvensiyası, Uşaq Hüquqları Bəyannaməsi, Uşaq Hüquqları haqqında Azərbaycan Qanununun tanınması.	hüquq, uşaq, qanun
3. Mənəviyyət		
3.1. Ünsiyyət mədəniyyəti haqqında təsəvvürə malik olduğunu nümayiş etdirir.		
3.1.1. Ünsiyyət zamanı nəzakət qaydalarına (müsaibini sonadək dinləmək, sözünü kəsməmək, müsahibinə təşəkkür etmək) əməl edir.	Danışarkən mədəni danışmaq qaydalarına (Buyurun. Sizi dinləyirəm. Xahiş edirəm, davam edin. Minnətdaram) əməl edilməsi.	ünsiyyət, nəzakət
3.1.2. Başqa xalqların ünsiyyət qaydalarındakı milli ünsiyyət etiketlərimizə uyğun gəlməyən fərqliliklərə tolerant yanaşır.	Hər bir xalqın özünəməxsus davranış qaydalarının (qonaq qəbul etmək, toy, yas mərasimləri, dini mərasimlər və s.) olması və bu qaydalara hörmətlə yanaşılması.	davranış, etiket
3.2. İnsan mənəviyyətini şərtləndirən amilləri anladığını nümayiş etdirir.		
3.2.1. Şəxsiyyəti formalaşdıran mənəvi keyfiyyətləri (sadəlik, təvazökarlıq, səbirlilik, iradəlilik, çətin vəziyyətlərdə özünü itirməmək) şərh edir.	Özünü başqalarından üstün tutmaq, öyünmək, dözümsüzlük və cəsarətsizliyin mənfi hal olduğunun şərh edilməsi.	sadəlik, iradəlilik, təvazökarlıq
3.2.2. Mənəviyyətə zidd xüsusiyyətlərə (lovğalıq, qorxaqlıq, xəyanət) münasibət bildirir.	Mənəviyyətə zidd xüsusiyyətlərin (təkəbbürlü olmaq, cəsarətsiz olmaq, satqın olmaq) insanı gözədən saldıqına münasibətin nümayiş etdirilməsi.	lovğalıq, qorxaqlıq, xəyanət

3.3. Mənəviyyatın formalaşmasında dinin rolunu anladığını nümayiş etdirir.

3.3.1. Dinin mahiyyətini sadə formada şərh edir.	Dinə etiqat, təkallahlılıq (Allahın varlığına inam, Allahın təkliyinə inam), çoxallahlı dinlər (atəşpərəstlik, buddizm, induizm) və bu dinlərin insanların mənəvi aləminə təsiri haqqında danışılması.	din, təkallahlılıq, qeyri-dinlər
3.3.2. Dinlərin təbliğ etdiyi dəyərləri şərh edir.	Dinlərin insanları paklığa, düzlüyə, xeyirə çağırdığının şərh edilməsi.	din, düzlük, paklıq
3.3.3. Peyğəmbərləri və səmavi kitabları tanıyır.	İslam, xristian, iudaizm, buddizm dinlərini təmsil edən peyğəmbərlərin (Məhəmməd, İsa, Musa, Budda) və onların kitablarının (Qurani-Kərim, İncil, Tövrat) sadalanması.	peyğəmbər, səmavi kitablar

3.4. Mənəvi borc haqqında təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.

3.4.1. Mənəvi borc haqqında biliklərini nümunələr (həyati, bədii və təsviri sənət əsərləri) əsasında şərh edir.	Həyatda rastlaşdığı hər hansı bir situasiyada (məsələn, yıxılanı qaldırmaq, nəqliyyatda özündən böyüklərə, yaxud da xəstə və şikəstlərə yer vermək və s.) mənəvi hislərin rol oynadığı və mənəvi borca ehtiyac olduğu məqamların bədii əsər və filmlərdən nümunələr gətirməklə şərh edilməsi.	mənəvi borc, ehtiyac, nümunə
---	---	------------------------------

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

4.1. Sağlamlığın mühafizəsi və sağlam həyat tərzini haqqında bilik və bacarıqlara malik olduğunu nümayiş etdirir.

4.1.1. Ətraf mühitdə orqanizmə mənfi təsir göstərən amilləri, sağlam həyat tərzinə zidd olan vərdisləri izah edir.	Keyfiyyətsiz qidanın, çirkli havanın, çirkli suyun, yuxusuzluğun, ac qalmağın, çox televizor və kompüterdən istifadənin ziyanlarının, alkoqol, siqaret, narkotikin orqanizmə, hətta ətrafındakılara mənfi təsirinin izah edilməsi.	sağlam həyat tərzini, qida, su, alkoqol
4.1.2. Mövsümə görə geniş yayılan xəstəliklərdən qorunma yollarını izah edir.	Mövsümə görə geniş yayılan xəstəliklərdən qorunmaq üçün düzgün geyimin, immunitetin gücləndirilməsi məqsədilə vitaminlərin qəbulunun vacibliyinin, yuxusuzluq, ac qalmaq, çox televizor və kompüterdən istifadənin ziyanlarının izah edilməsi.	geyim, immunitet, vitamin

4.2. Həyat və sağlamlıq üçün təhlükə törədən mənbə və obyektləri tanıyır və nəzərə alır.		
4.2.1. Məişətdə istifadə olunan qaz və elektrik avadanlıqlarından, habelə alışdırıcı, dəşici və kəsici alətlərdən təhlükəsiz istifadə qaydalarını sadalayır.	Qaz və elektrik avadanlıqlarından, habelə alışdırıcı, dəşici və kəsici alətlərdən nəzarət altında istifadə, ehtiyatla davranış qaydalarının sadalanması.	qaz, elektrik, alət
4.2.2. Vaxtı ötmüş qida məhsullarından, dərman preparatlarından icazəsiz istifadənin həyat üçün təhlükəli olduğunu izah edir.	Zəhərlənmə və ölüm hallarının vaxtı ötmüş qida və dərman preparatlarından istifadə zamanı baş verdiyinin izah edilməsi.	zəhərlənmə, dərman, qida
4.2.3. Zəruri yol nişanlarını (xəbərdarlıq, qadağan, məlumatverici) fərqləndirir.	Yol nişanlarının tanınması, həyatla əlaqələndirilməsi, istifadə qaydalarının izah edilməsi və fərqləndirilməsi.	ışıqlar, piyada keçidi, yol nişanları
4.2.4. Nəqliyyat vasitələrində (gəmi, təyyarə) təhlükəsizlik qaydalarını (göyertənin kənarlarına yaxınlaşmamaq, xilasedici gödəkcədən və təhlükəsizlik kəmərinə istifadə, ayaqüstə durmamaq, mobil telefondan və digər texniki vasitələrdən istifadə etməmək) izah edir.	Gəmi və təyyarədə təhlükəsizlik qaydalarının (göyertənin kənarlarına yaxınlaşmamaq, xilasedici gödəkcədən və təhlükəsizlik kəmərinə istifadə, ayaqüstə durmaq, mobil telefondan və digər texniki vasitələrdən istifadə etməmək) izah edilməsi.	nəqliyyat, gəmi, təyyarə
4.3. Fövqəladə hallar barəsində ilkin təsəvvürlərə malik olduğunu nümayiş etdirir.		
4.3.1. Fövqəladə halları səciyyəvi xüsusiyyətlərinə görə izah edir.	Təbii və texnogen fövqəladə halların səciyyəvi xüsusiyyətlərinə (uçqun, dağıntı, xəsarət, fəlakət və s.) görə müəyyənləşdirilməsi, seçilməsi və qruplaşdırılması.	fövqəladə hal, fəlakət, dağıntı
4.3.2. Qəzalardan mühafizə vasitələrindən istifadə qaydalarını şərh edir.	Əleyhqaz, respirator, yanğınsöndürmə balonu, su, qum kimi mühafizə vasitələrindən istifadə qaydalarının şərh edilməsi.	qaydalar, əleyhqaz, respirator, yanğınsöndürmə balonu
4.3.3. Yerli şəraitə uyğun süni yaradılmış ekstremal vəziyyətlərdə (əleyhqaz, yanğınsöndürmə balonu) özünümühafizə bacarıqları nümayiş etdirir.	Sinifdə və yaxud məktəb daxilində süni yaradılmış ekstremal vəziyyətlərdə (məsələn, yanğın həyəcanı, zəlzələ və s.) özünümühafizə bacarıqlarının nümayiş etdirilməsi.	ekstremal vəziyyət, özünümühafizə

Dərslik komplekti haqqında

Bu, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin təsdiq etdiyi «Azərbaycan Respublikasının ümumtəhsil məktəbləri üçün Həyat bilgisi kurikulumu (I–IV siniflər)» əsasında hazırlanmış III sinif üçün «Həyat bilgisi» dərslik komplektinin irad və təkliflər, faydalı tövsiyələr nəzərə alınmaqla təkmilləşdirilmiş yeni nəşridir.

Dərslikdə «Doğma məktəbimiz», «Yer kürəsi – evimiz», «Azərbaycan–yurdum mənim» və «Dəyərlər» adlandırılmış tədris vahidlərində verilən mövzular məzmun xətləri üzrə əsas standartların bütün altstandartlarını əhatə edir. Məzmun vahidlərində və mövzularda sistemlilik, ardıcılıq gözlənilmişdir. Mövzuların əvvəlində şagirdləri mətni oxumağa yönləndirən motivasiya xarakterli suallar qoyulmuşdur. Dərslikdə verilən bu sualları tədqiqat sualları ilə qarışdırmaq lazım deyil. Çünki həmin suallar yalnız şagirdlərdə mətni oxumağa maraq yaratmaq məqsədi daşıyır. Müəllim üçün metodik vəsaitdə qoyulan tədqiqat sualları isə daha əhatəli olub standartın reallaşdırılmasına xidmət edir. Mövzuların sonunda verilən sual və tapşırıqlar, əsasən, sadədən mürəkkəbə prinsipi əsasında qurulmuşdur.

Müəllim üçün metodik vəsaitdə hər bir dərs icmalı yeni təlimlə keçirilən dərslərin strukturunu özündə tam əks etdirir. Təbii ki, hər bir dərs müəllimin yaradıcılıq məhsuludur. Ona görə də vəsaitdə verilmiş dərs icmalları yalnız müəllimlərə fəal dərslərin keçirilməsi modelini təqdim etmək məqsədi daşıyır.

Təqdim edilən vəsaitdə motivasiya mərhələsində, əsasən, *beyin həmləsi* iş üsulundan istifadə olunmuşdur. Şagirdlər tərəfindən ideyaların yaradılması və məsələnin həlli vasitəsi kimi təklif olunan beyin həmləsi şagirdlərdə sərbəstliyi, fikir azadlığını inkişaf etdirməyə yönələn bir üsul kimi, həm də onlarda özünəinam hissini stimullaşdırmağa, müstəqil düşüncəni inkişaf etdirməyə xidmət edir.

Bu üsulun tətbiqi zamanı müəllim problemi elan edir:

- ▽ ideyaları qeyd etmək üçün aparıcı müəyyən olunur;
- ▽ şagirdlərə problemin həlli üçün ağllarına gələn ideyaları sürətlə, qısa və konkret ifadələrlə bildirmək təklif olunur (Əsas məqsəd mümkün qədər çox fikir toplamaqdır.);
- ▽ aparıcı ideyaları qeydə alır (lövhədə, kağızda və s.);
- ▽ ideyalar təhlil edilir;
- ▽ ideyalar ümumiləşdirilir.

Beyin həmləsi zamanı hər hansı tənqid qadağandır. Vaxt maksimum 10 dəqiqə ola bilər.

Müzakirə də vəsaitdə çox istifadə olunan iş üsullarından biridir. Müzakirənin çoxlu metodları var. Müxtəlif metodlar bu iş üsulunu bir çox məsələlərlə bağlı tətbiq etməyə imkan verir. Diskussiya, debatlar, müzakirə xəritələri, «Akvarium» tərtib etməklə səmərəli nəticələrə nail olmaq mümkündür.

BİBÖ də vəsaitdə çox istifadə olunan tədqiqat üsuludur. Bu üsul əvvəlki biliklərlə yeni biliklər arasında əlaqə yaratmağa və yeni biliklər əldə etmək üçün şagirdlərin düşüncəsini optimallaşdırmağa imkan verir. Böyük, kiçik qruplar və cütlərlə işləmək üçün BİBÖ səmərəli bir üsuldur. Təbii ki, bunlar yalnız tövsiyələrdir. Müəllim işə yaradıcılıqla yanaşaraq dərslərdə daha uyğun bildiyi təlim texnologiyalarından istifadə edə bilər.

Bununla belə interaktiv üsullardan istifadənin səmərəliliyi üçün müəllim:

- ▽ təlim materialını hərtərəfli öyrənməli və dərsi təfərrüatı ilə planlaşdırmalıdır;
- ▽ interaktiv üsulları tətbiq edərkən şagirdlərə tapşırığı yaxşı başa düşmələri üçün vaxt verməlidir;
- ▽ hər şagirdin bacarıqlarını və iş tempini nəzərə almalıdır. İnteraktiv tapşırığı tam başa salmayınca növbəti mərhələyə keçməməlidir;
- ▽ dərstdə bir, ya da maksimum iki interaktiv üsuldan istifadə etməlidir;
- ▽ dərsin sonunda tələmədən tapşırığın nəticələrini müzakirə etməlidir.

Təqdim olunan vəsaitdə kiçik qruplarda iş forması geniş tətbiq olunur. Bu üsuldan istifadə edilməsi bütün şagirdlərin dərstdə fəal iştirak etməsi, dinləmə və ya ümumi fikrə gəlmə bacarıqlarının təcrübədə tətbiqi üçün daha əlverişli şərait yaradır. Kiçik qruplarda məşğələlər şagirdlərdə əməkdaşlıq bacarığı və zəruri ünsiyyət vərdislərinin formalaşmasına imkan yaradır. Qruplarda iş şagirdləri tolerantlığa (dözümlülyə) və nəzakətliyə alışdırır.

Qruplara bölünmə texnikaları

Şagirdləri kiçik qruplara bölməyin müxtəlif yolları var. Bunlardan bəzilərinə müəllimlərin seçimi üçün təklif edirik.

- ▽ **«Say» üsulu:** Qrupların sayını nəzərdə tutaraq şagirdlərə 1-dən 5-dək, yaxud 1-dən 4-dək saymaq təklif olunur. Eyni rəqəmi söyləyən şagirdlər bir qrupda birləşirlər. (Bütün 1-lər I qrupu, 2-lər II qrupu və s. təşkil edirlər.)
- ▽ **«Püşkatma» üsulu:** Müəllim şagirdlərin adlarını kiçik kağız parçalarına yazır, qatlayıb paketin içərisinə qoyur, qarışdırır. Sonra bir-bir paketdən çıxararaq qrupların sayına görə masanın üstünə qoyur. Kağızlar açılır və hansı şagirdlərin bir qrupda birləşməsi elan edilir.
- ▽ **«Rəngli vərəqlər» üsulu:** Qrupların sayına görə rənglər seçilir. Şagirdlərin sayına uyğun olaraq rəngli vərəqlər hazırlanıb paketə qoyulur. Şagirdlər paketdən vərəqləri çəkirlər. Eyni rəngli vərəqləri çəkən şagirdlər bir qrupda birləşirlər.
- ▽ **«Mozaika» üsulu:** Qrupların sayına uyğun rəngli şəkillər seçilir. Şəkillər şagirdlərin sayına görə hissələrə bölünür. Hissələr qarışdırılaraq bir qabın içərisinə qoyulur. Hər şagird 1 hissə götürür. 1 şəklın hissələrini götürmüş şagirdlər qrup təşkil edirlər.
- ▽ **«Sosiometrik» üsul:** Nəzərdə tutulmuş qrupların sayına görə (4–5) şagird çağırılır. Hər iştirakçıya özünə bir qrup yoldaşı seçmək təklif olunur. Təzə gələn şagirdlər də müvafiq olaraq bir yoldaş seçirlər. Qruplar tamamlanana qədər belə davam edir.

Qruplarda işin təşkili

Qruplarda işin təşkilinin iki variantı ola bilər:

- ▽ bütün qruplar tarşırılmış mövzu üzərində müxtəlif təlim materialı əsasında işləyirlər;
- ▽ təlim materialı mühüm əhəmiyyət kəsb edirsə, onda bütün qruplar eyni vaxtda eyni materialla işləyə bilirlər.

Qruplarda iş üsulunun tətbiqinin sxemi (alqoritm):

- cütlərə və ya qruplara bölünmə;
- tapşırığın dəqiq izahı;
- vaxt həddi qoyulması;
- zəruri materialın paylanması;
- qrupların işinə nəzarət;
- qrupların nümayəndəsinin öz qrupunun işi haqqında sinif qarşısında hesabat verməsi;
- qiymətləndirmə.

Müəllimlər kiçik qruplarda işi təşkil edərkən aşağıdakı tövsiyələri nəzərə ala bilərlər.

Qrup işini tələsmədən başlamaq, əvvəlcə iki şagirddən ibarət qruplar yaratmaq lazımdır. Şagirdlər cütlərlə işləməyi öyrəndikdən sonra qruplarla işə keçmək olar. Çalışmaq lazımdır ki, qrupa beş (altı) nəfərdən artıq şagird daxil edilməsin.

Kiçik qruplarda hər bir üzv qrup işi çərçivəsində müəyyən tapşırıq alır. Bu, qrup daxilində bütün şagirdlərin fəallıq göstərməsi üçün şərait yaradır.

Kiçik qrupda iş zamanı şagirdlər aşağıdakı rolları yerinə yetirə bilərlər:

- ▼ *Fasilitator* – qrupun fəaliyyətinin təşkilatçısı-vasitəçi;
- ▼ *Registrator* – işin nəticələri üzrə qeydiyyat aparan;
- ▼ *Məruzəçi* – qrupun gördüyü işin nəticələri haqqında sinif qarşısında çıxış edən;
- ▼ *Jurnalist* – qrupa tapşırığı yaxşı yerinə yetirmək üçün köməkçi suallar verən şəxs;
- ▼ *Fəal dinləyici* – qrup üzvlərindən hər hansı birinin danışdıqlarını yenidən nəql edən və fikirləri formalaşdırmaqda kömək edən;
- ▼ *Müşahidəçi* – qrupun hər bir üzvünə qiymət və ya bal verən.

«Müşahidəçilər» qarşıya qoyulan tapşırığı yerinə yetirmək üçün qrup üzvlərinin hərəkətlərini izləyir və hesabat hazırlayırlar. Onlar iş prosesində qrup üzvlərinin qarşıya çıxan problemlərin öhdəsindən necə gəldiyini qeyd etməlidirlər. Bu da, öz növbəsində, şagirdlərin bir-birinin işini qiymətləndirmələrinə imkan verir. Qrup qarşısında hesabat verərkən «müşahidəçilər» öz müşahidələrini obyektiv formada təqdim etməlidirlər.

Kiçik qruplarda iş zamanı başqa rollar da mümkündür. Qrupun hər bir üzvünə işdə daha fəal iştirak etmək imkanı yaratmaq üçün müəllim onlara başqa rollar da təklif edə bilər.

Şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsi zamanı obyektivlik mütləq nəzərdə tutulan vasitə olmalıdır. Şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsi müəllim tərəfindən hazırlanan meyar cədvəli əsasında aparıla bilər.

Müəllim qrupların fəaliyyətini izləyir və meyarlar üzrə qrupları qiymətləndirir.

Qrupları qiymətləndirmək üçün meyarlar

Qrupların №-si	Əməkdaşlıq	Dinləmə	Nizam-intizam	Təqdimat	Ümumi nəticə
1.					
2.					
3.					
4.					

Şagirdlərin fəaliyyətini qiymətləndirmək üçün müəllim meyarlar üzrə qrup qiymətləndirməsini həyata keçirir.

Meyarlar Şagirdlərin adı və soyadı	Əməkdaşlıq edir	Öz fikrini ifadə edir	Deyilən fikirlərə münasibət bildirir	Qrup tapşırıqlarının yerinə yetirilməsində iştirak edir	Nəticə

Mövzunun mənimsənilməsində şagird nəticələrinin səviyyəsi

Səviyyələr	Şagirdlərin fəaliyyəti
I bilik	Faktları, qaydaları, hadisələri, əsas anlayışları bilir.
II dərketmə	Faktları, qaydaları, hadisələri, əsas anlayışları izah edir.
III tətbiqetmə	Anlayışları, qaydaları, prinsipləri yeni şəraitdə tətbiq edir.
IV təhlil	Anlayışlar, hadisələr, qaydalar və s. arasında əlaqələri aşkar edir.
V sintez	İnşa, referat yazır. Fəaliyyət və təcrübə üçün plan təklif edir. Sxemlər tərtib edir.

Formativ qiymətləndirməni apararkən müəllim mövzu ilə bağlı təlim nəticələri üzrə aşağıdakı ümumi meyarlardan istifadə edə bilər.

Qiymətləndirmə meyarı: izahetmə

I	II	III	IV
Şagird nəzərdə tutulan təlim nəticəsi ilə bağlı ümumi biliklər nümayiş etdirir.	Şagird nəzərdə tutulan təlim nəticəsi ilə bağlı bəzi anlayışları izah edə bilir.	Şagird nəzərdə tutulan təlim nəticəsi ilə bağlı əsas anlayışları müəllimin istiqamətverici suallarının köməyi ilə izah edə bilir.	Şagird nəzərdə tutulan təlim nəticəsini sərbəst şəkildə izah (təqdim) edir.

Sınıf divar qəzetinin hazırlanması

«Doğma məktəbimiz» tədris vahidinin sonunda şagirdlərə sınıf divar qəzeti hazırlamağı təklif edə bilərsiniz. Onlara İKT-dən istifadə etməklə öz sinifləri, sınıf yoldaşları, təhsil aldıkları məktəb, burada keçirilən idman yarışları, fənn olimpiadaları, məktəbin fəal şagirdləri və s. mövzularda məqalə yazmaq və qəzeti bədii cəhətdən tərtib etmək üçün tapşırıqlar verə bilərsiniz.

Layihələrin hazırlanması

Bu dərslik komplektində perspektiv planlaşdırmaya əsasən tədris ili ərzində «**Yer kürəsi—evimiz**» bölməsinə 2, «**Azərbaycan – yurdum mənim**» bölməsinə 1 və «**Dəyərlər**» bölməsinə aid 1 layihənin reallaşdırılması nəzərdə tutulmuşdur.

Layihələr şagirdlərin elmi-tədqiqat vərdişlərinin, biliklərə müstəqil yiyələnmə bacarıqlarının formalaşmasında mühüm rol oynayır. Layihələrin hazırlanması müxtəlif mövzuların müstəqil şəkildə tədqiq edilməsidir. Şagirdlər layihə üzərində nəzərdə tutulmuş uzun bir zaman ərzində işləyir, sonda layihəni təqdim edirlər. Layihələrin təqdimatı hesabat, illüstrasiya, fotosəkillər, cədvəl və s. formada ola bilər.

Müəllim və şagirdlər birlikdə layihə üzərində işin nə zaman başlanacağı və nə zaman təqdimat keçiriləcəyi barədə qərar qəbul edirlər. Hansı əyani vasitələrdən (ədəbiyyat, mənbələr, təsviri vasitələr və s.) istifadə olunacağı, bunları haradan əldə etməyin mümkün olması da əvvəlcədən müəyyən edilməlidir. Bundan başqa, şagirdlərin layihə üzərində hansı formada — fərdi, yaxud qrup şəklində işləyəcəkləri barədə razılığa gəlmək lazımdır. Şagirdlər layihə üzərində işlədiyi müddətdə müəllim onların suallarını cavablandırır, lakin bütövlükdə işin icrasına görə uşaqlar özləri məsuliyyət daşımalıdırlar.

Vəsaitdəki planlaşdırmaya əsasən şagirdlərin layihələr üzərində qrup şəklində işləməsi nəzərdə tutulmuşdur. Layihələrin təqdimatı üçün hər biri 2 saat olmaqla 8 saat vaxt ayrılmışdır. Müəllim bu vaxtdan səmərəli istifadə etmək üçün işə yaradıcılıqla yanaşa bilər. Məsələn, layihələrin hazırlanma mərhələlərini nəzarətdə saxlamaqla təqdimatların nə qədər zaman alacağını əvvəlcədən müəyyənləşdirmək mümkündür. Əgər hansısa layihənin təqdimatı 2 saat deyil, 1 saata başa çatacaqsa, o zaman digər 1 saat müəllimin bölmə daxilində nisbətən çətin hesab etdiyi mövzunun tədrisinə verilə bilər.

Şagirdlərin yaş səviyyələrinə uyğun sistemli şəkildə araşdırma apara bilmələri üçün əvvəlcədən layihələrin planı tərtib edilməlidir.

LAYİHƏ MÖVZULARI

I. Təbiət hadisələri

Altstandart 1.1.1.; 1.1.3.

1) Yaz fəslə üçün xarakterik olan təbiət hadisələri; 2) Yay fəslə üçün xarakterik olan təbiət hadisələri; 3) Payız fəslə üçün xarakterik olan təbiət hadisələri; 4) Qış fəslə üçün xarakterik olan təbiət hadisələri.

II. Canlılar aləmi

Altstandart 1.3.1.; 1.3.2.

- 1) Cansız və canlı varlıqlar arasında əlaqələr;
- 2) Canlı varlıqlar arasında əlaqələr.

III. Azərbaycan təbiətinin qorunması

Altstandart 1.4.1.; 1.4.2.

- 1) Azərbaycanın bitki və heyvanlar aləmi; 2) Azərbaycanın təbiət qoruqları;
- 3) Azərbaycanda təbiət yasaqlıqları; 4) Azərbaycanın milli parkları.

IV. Milli-mədəni dəyərlərimiz

Altstandart 3.4.1.

- 1) Novruz bayramı; 2) İçərişəhər;
3) Qobustan Dövlət Tarix və Bədii Qoruğu; 4) Azərbaycan xalçası

Layihələrin təqdimatının qiymətləndirilməsi meyarları

Tədqiqatların nəticələri sinif və ya məktəb çərçivəsində təqdim olunur.

Müəllim təqdimatın növünü və onun keçiriləcəyi şəraiti şagirdlərlə birlikdə müəyyənləşdirə bilər.

Təqdimatın hər bir növünün öz qaydaları və ənənələri vardır. Məsələn, şifahi təqdimatın qiymətləndirilməsi zamanı intonasiyadan, testlərdən, foto və videomateriallardan və s. yerli-yerində istifadə edilməsi kimi amillər nəzərə alınır. Təqdimatın qiymətləndirilməsi üçün meyarların işlənilib hazırlanması zamanı biliklər (faktları, problemləri, anlayışları, ideyaları bilmək), əqli vərdişlər (məlumatların təhlili, qiymətləndirilməsi, sintezi, yəni məntiqi təfəkkür qabiliyyəti) və kommunikativ vərdişlər (informasiyanı aydın təqdim etmək bacarığı) kimi göstəriciləri nəzərə almaq vacibdir. Aşağıda şifahi təqdimatın dörd səviyyəsi üçün qiymətləndirmənin bəzi meyarları təklif olunur. Müəllimlər bu meyarlara da yaradıcılıqla yanaşa, onları dəyişdirə və ya tamamlaya bilərlər.

4-cü səviyyə

- əsas anlayışlar, mövzular, problemlər, ideyalar diqqətlə seçilir, təriflər və təsvirlər verilir;
- faktlar dəqiqdir;
- problemə aid olan bütün məlumatlar seçilmiş və məntiqi surətdə təşkil edilmişdir;
- məlumatlara əsaslanaraq nəticələr çıxarılmışdır;
- təqdimatda bütün ideyalar şagirdlərin mövzu haqqında dərin biliklərə və məntiqi düşünmək qabiliyyətinə malik olduğunu aşkarlayan tərzdə verilir;
- təqdimat əla təşkil edilmişdir.

3-cü səviyyə

- əsas anlayışlar, mövzular, problemlər, ideyalar dürüst müəyyən və təsvir olunur;
- faktlarda kiçik dəqiqlik vardır;
- problemə aid məlumatların əksəriyyəti seçilmiş və məntiqi şəkildə təşkil edilmişdir;
- məlumatlara əsaslanaraq informativ nəticələr çıxarılır;
- təqdimatdakı ideyaların əksəriyyəti şagirdlərin mövzu haqqında dərin biliklərə və məntiqi düşünmək qabiliyyətinə malik olduğunu sübut edən tərzdə verilmişdir;
- təqdimat yaxşı təşkil edilmişdir.

2-ci səviyyə

- əsas anlayışlar, mövzular, problemlər, ideyalardan bəziləri seçilir, tərif və təsvirləri verilir;
- bəzi informasiyalar düzgün, bəziləri səhvdir;
- problemə aid az məlumat toplanmışdır;
- məlumatlar əsasında natamam nəticələr çıxarılır;

- təqdimatda yalnız bəzi ideyalar şagirdlərin mövzu haqqında biliklərə və məntiqi düşünmək qabiliyyətinə malik olduğunu aşkarlayan bir tərzdə verilmişdir;
- təqdimat yetərinə yaxşı təşkil edilməmişdir.

1-ci səviyyə

- əsas anlayışlar, mövzular, problemlər, ideyalar seçilmir, tərif və təsvirləri verilmir;
- informasiya dəqiq deyildir və ya yoxdur;
- problemə dair mühüm məlumatlar tapılmamışdır;
- nəticələr yoxdur və ya dürüst deyildir;
- təqdimatda heç bir ideya dürüst ifadə edilməmişdir;
- təqdimat yaxşı təşkil edilməmişdir.

Səviyyələr arasındakı fərqlər şagirdlərin öz biliklərini necə göstərmələri ilə, yeni materialı nə qədər diqqətlə öyrənmələri, problemi nə dərəcədə ətraflı nəzərdən keçirmələri, faktlardan və detallardan nə dərəcədə dəqiq və yerli-yerində istifadə etmələri ilə izah olunur.

4-cü və 3-cü səviyyələrdə şagirdlər anlayışların, problemlərin, ideyaların tərif və ya izahını verə bilirlər, faktlar arasındakı qarşılıqlı əlaqəni başa düşürlər, məlumatların qiymətləndirilməsi üçün əqli vərdislərdən (müqayisə, qarşılaşdırma, səbəb-nəticə əlaqələri, başlıca amilin müəyyən edilməsi və i.a.) istifadə edirlər. Təqdimatda materialın şərhə dəqiq, illüstrasiyalar və misallar yerli-yerində, çıxarılan nəticələr isə düzgündür.

2-ci və 1-ci səviyyələrdə şagirdlər əsas anlayışları, problemləri izah edə bilmirlər, faktlar arasındakı qarşılıqlı əlaqəni pis başa düşürlər, faktlardan yersiz istifadə edirlər, çox vaxt isə onlardan istifadə etməkdən çəkinirlər. Problemin mahiyyəti haqqında danışa və nəticələri yerli-yerində formalaşıdırma bilmirlər, təqdimatın keçirilməsi qaydalarına lazımınca diqqət yetirmirlər.

Əziz müəllimlər! Vəsaitdə təqdim olunan dərslər modellərində «*Ev tapşırığı*» nəzərdə tutulmamışdır. Ancaq siz hər bir dərslərin sonunda şagirdlərə növbəti dərslərin mövzusu ilə bağlı istiqamətverici tapşırıqlar verə bilərsiniz. Məsələn, «Yarımçıq qalmış tikmə» mövzusunə hazırlıq kimi şagirdlərə Xocalı soyqırımının xalqımıza vurduğu mənəvi zərbələr haqqında məlumat toplamağı tapşırmaq olar. Bu tipli tapşırıqların icrası müəllim tərəfindən yoxlanmır, lakin dərslərin *motivasiya* mərhələsində, eləcə də onun sonrakı gedişində nəzərə çarpan fəallığı şagirdin verilən tapşırıqə nə dərəcədə məsuliyyətlə yanaşmasının göstəricisi olacaqdır.

Bir daha nəzərinizə çatdırmaq istəyirik ki, dərslərlik komplektində verilən bu tövsiyələr yalnız işinizi qurmağınıza kömək etmək məqsədi daşıyır. Burada göstərilənlər sizin üçün əhəmiyyətli deyil. Dərslərinizi yaradıcılıqla qurmaqda sərbəstsınız. Bununla belə ümid edirik ki, məsləhətlərimizdən yararlanaraq maraqlı dərslər quracaq, yüksək nəticələr əldə edəcəksiniz.

Dərslərlik komplekti ilə işləyərkən qarşınıza çətinliklər çıxarsa, bu çətinliklərin aradan qaldırılması yolları barədə fikirlərinizi nəşriyyata bildirin. Bu, dərslərlik komplektinin daha da təkmilləşməsinə sizin töhfəniz olar.

Çətin işinizdə sizə böyük uğurlar arzusu ilə!

Müəlliflər

Mövzular		Saat	Fənn standartları	İnteqrasiya
1.	Diagnostik qiymətləndirmə	1		
DOĞMA MƏKTƏBİMİZ				
2.	Biz üçüncülərlik	1	4.2.3.	Riy.: 5.1.1.
3.	Biz nələrə cavabdehik?	1	2.4.2.	F.t.: 4.1.2.; Tex.: 3.1.2.
4.	Biz necə davranmalıyıq?	1	2.1.1.	F.t.: 4.1.2.
5.	Kim əsl dost ola bilər?	1	2.1.1.; 3.2.1.	Az.d.: 1.1.2.
6.	Hörmət qazanmağın yolu	1	2.1.1.; 3.2.2.	Az.d.: 2.2.4.
7.	Məktəbimizin ənənəsi	1	2.1.1.	F.t.: 4.1.2.
8.	Azər nənəsini necə xilas etdi	1	3.2.1.	F.t.: 4.1.1.; Az.d.: 2.2.4.
9.	Nəzakətli olaq	1	3.1.1.	Az.d.: 4.1.7.; F.t.: 1.1.7.
10.	Sağlamlığımızı qoruyaq	1	4.1.2.; 4.2.1.; 4.2.2.	F.t.: 1.1.1., 1.1.2., 1.1.3.; Tex.: 3.1.1.
11.	Qəzalardan mühafizə vasitələri	1	4.3.1.; 4.3.2., 4.3.3.	F.t.: 3.1.1., 3.1.6.
12.	Şəkil və plan (I dərs)	1	1.2.3.	Riy.: 3.1.2., 3.2.2., 4.1.1., 4.2.1.
13.	Şəkil və plan (II dərs)	1	1.2.3.	Riy.: 3.2.2., 4.2.2.
14.	Divar qəzetinin hazırlanması	1	2.1.1.	Az.d. 4.1.3.; İnf.: 3.4.1.
15.	KSQ	1		
YER KÜRƏSİ – EVİMİZ				
BİZİ ƏHATƏ EDƏN TƏBİƏT				
16.	Dünya okeanı	1	1.2.1.	Riy.: 5.1.2.
17.	Materiklər və adalar	1	1.2.1.	Riy.: 5.1.2.
18.	Hava okeanı	1	1.1.1.	Az.d.: 1.1.1.; 2.1.3.
TƏBİƏT HADİSƏLƏRİ				
19.	Külək necə yaranır?	1	1.1.2., 1.1.3.	Riy.: 5.1.1., 5.1.2.; İnf.: 1.1.1.
20.	Yağış damlasının səyahəti	1	1.1.1.; 1.1.2.	Az.d.: 1.2.1.; İnf.: 1.1.1.
21.	Yer kürəsinin hərəkəti (I dərs – Gecə və gündüzün yaranması)	1	1.1.1.; 1.1.3.	Riy.: 4.1.1., 4.2.4.; İnf.: 1.1.1.
22.	Yer kürəsinin hərəkəti (II dərs – Fəsilərin yaranması)	1	1.1.1.; 1.1.3.	Riy.: 4.1.1., 4.2.4.; İnf.: 1.1.1.
23.	Rənglər	1	1.1.1.; 1.1.2., 1.1.3.	Riy.: 5.1.1.; İnf.: 3.3.2.
24.	Təhlükəli təbiət hadisələri	1	4.3.1.	Riy.: 5.1.3.

Mövzular		Saat	Fənn standartları	İnteqrasiya
25.	Layihə (Təbiət hadisələri)	2	1.1.1; 1.1.3.	
26.	KSQ	1		
CANLILAR ALƏMİ				
27.	Canlıların müxtəlifliyi (I dərs)	1	1.3.1.; 1.3.2.	Riy.: 5.1.1.; İnf.: 1.2.1.; Tex.: 3.1.2.
28.	Canlıların müxtəlifliyi (II dərs)	1	1.3.1.; 1.3.2.	İnf.: 1.2.1.
29.	Bitkilər həyat mənbəyidir	1	1.4.1.	Tex.: 3.1.2.
30.	Ağac əkməyə gedirik	1	1.4.1.	İnf.: 2.1.2., 2.1.3.
31.	Ağac əkməyə gedirik (Praktik məşğələ)	1	1.4.1.	İnf.: 2.1.3.
32.	Mikroorqanizmlər	1	1.1.1.	Riy.: 5.1.1.; Tex.: 3.1.1.
33.	BSQ	1		
34.	Göbələklər	1	1.3.2.; 4.1.2.	Riy.: 5.1.1.
35.	Həşəratlar	1	1.3.1.; 1.3.2.	İnf.: 1.2.1.
36.	İnsan ətrafı necə dərk edir?	1	1.3.3.	Riy.: 5.1.1.; İnf.: 2.2.3.; 4.1.1.
37.	Texnogen hadisə və canlılar aləmi	1	4.1.1.; 4.3.1.	İnf.: 1.2.1.
38.	Layihə (Canlılar aləmi)	2	1.3.1.; 1.3.2.	
39.	KSQ	1		
AZƏRBAYCAN–YURDUM MƏNİM				
40.	Müstəqil Azərbaycan	1	2.3.1.	Az.d.: 1.2.1.
41.	Qədim Azərbaycan	1	1.1.3.; 2.3.1.	Az.d.: 1.2.1.; İnf.: 2.2.3.
42.	Azərbaycan ordusu	1	2.3.1.	İnf.: 2.2.3.
43.	Qonşularımız	1	1.2.2.; 2.2.3.	Riy.: 5.1.1.
44.	Divar qəzetinin hazırlanması (Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzləri)	1	2.3.1.	Az.d. 4.1.3.; İnf.: 3.4.1.

Mövzular		Saat	Fənn standartları	İnteqrasiya
45.	Azərbaycanın təbiəti	1	1.2.2.; 1.4.2.	İnf.: 4.1.1.
46.	Doğma Xəzər	1	1.2.1.; 1.2.2.; 1.4.2.	İnf.: 2.2.3.; Riy.: 5.2.1.
47.	Bol nemətli yurdumuz (I dərs)	1	1.2.2.; 1.4.2.	Riy.: 5.1.1., 5.1.2.
48.	Bol nemətli yurdumuz (II dərs)	1	1.2.2.; 1.4.2.	İnf.: 2.2.3.
49.	Layihə (Azərbaycan təbiətinin qorunması)	2	1.1.2.; 1.4.1.; 1.4.2.	
50.	KSQ	1		
DƏYƏRLƏR				
52.	İnsan və cəmiyyət	1	2.1.1.; 2.1.2.	İnf.: 4.1.1.
53.	Bayramlarımız	1	2.3.1.	Tex.: 1.3.3.
54.	Qayda və qanun	1	2.4.1.	F.t. 1.1.7.; 1.1.8.
55.	Yarımçıq qalmış tikmə	1	3.4.1.	Az.d.: 1.2.1.
56.	Mədəni irsimizi qoruyaq	1	3.4.1.	Az.d.: 2.2.4.
57.	Dünya dinləri	1	3.3.1.; 3.3.2.; 3.3.3.	Az.d.: 1.1.1.
58.	Ailə büdcəsi	1	2.2.1.; 2.2.2.	Riy.: 2.3.1., 5.1.2.
59.	Layihə (Milli-mədəni dəyərlərimiz)	2	3.4.1	
60.	Xalqların ünsiyyət qaydaları	1	3.1.2.	Az.d.: 1.2.2.; İnf.: 4.1.1.
61.	KSQ	1		
62.	Yay tapşırıqları (I dərs)	1	1.1.2.	İnf.: 2.2.2.; Tex.: 1.3.6.
63.	Yay tapşırıqları (II dərs)	1	4.1.2.	Tex.: 3.1.1.
64.	Yay tapşırıqları (III dərs)	1	4.2.4.	F.t.: 3.1.1.; 3.1.4.
65.	II yarımil BSQ	1		

1. BİZ ÜÇÜNCÜLƏRİK

STANDART

4.2.3. Zəruri yol nişanlarını (xəbərdarlıq, qadağan, məlumatverici, servis) fərqləndirir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Yol nişanlarını fərqləndirir;
2. Yol hərəkəti qaydaları haqqında bilikləri nümayiş edir.

İNTEQRASIYA

Riy.: 5.1.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Anlayışın çıxarılması,
kiçik müəhazirə, beyin həmləsi

RESURLAR

Dərslik, iş vərəqləri,
yol nişanları təsvir
olunmuş şəkillər

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsi anlayışların çıxarılması üsulu ilə başlaya bilər. Bunun üçün müəllim lövhədə dairə çəkib ətrafında işıqfor, piyada keçidi və digər yol nişanlarının adlarını yazır. Sonra şagirdlərə belə sual verə bilər:

— Bu sözlər hansı anlayışa aiddir.

Şagirdlərin fikirləri dinlənir. Bütün fərziyyələr qəbul olunur. Axırda şagirdlər söhbətin yol nişanlarından getdiyini söyləyirlər. Bundan sonra şagirdlərin diqqəti dərsliyin 6-cı səhifəsindəki materiala cəlb olunur. Sonra müəllim müəhazirə ilə uşaqlara 1 yaş da böyüdüklərini və bununla bağlı olaraq nisbətən müstəqil olmalarını xatırladır. Məktəbə müstəqil gəlib-getmək üçün yol hərəkəti qaydalarını və yol nişanlarının mənasını öyrənməyin vacibliyini söyləyir.

Tədqiqat sualı: Yol nişanlarının əhəmiyyəti nədən ibarətdir?

Tədqiqatın aparılması: Əvvəlcə dərsliyin 6–7-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Sonra sinif şagirdləri 4 qrupa bölünür. Tədqiqatın aparılması üçün müəllim içərisində yol nişanlarının şəkli olan zərfləri qruplara paylayır. Hər qrupa nişanların arasından öz tapşırığına uyğun olanları seçib ayırmağı təklif edir.

Qruplara aşağıdakı məzmununda qrup tapşırıqları yazılmış iş vərəqləri paylanır:

I qrup. Xəbərdarlıq nişanları nə bildirir? Bu nişanların əsas əlamətləri nədir?

II qrup. Qadağan nişanları nəyi göstərir? Qadağan nişanlarının əsas əlamətləri nədir?

III qrup. Servis nişanları və məlumatverici nişanlar nə üçündür? Bu nişanlarda nələr təsvir olunur?

IV qrup. Piyadalar işıqforun siqnallarından hansı məlumatları alırlar?

İnformasiya mübadiləsi: Qrup işləri üçün ayrılmış vaxt bitəndən sonra fikirlər ümumiləşdirilir və iş vərəqlərində olan suallara öz cavablarını təqdim edirlər.

İnformasiya müzakirəsi: Müəllim dərsi yekunlaşdıraraq aşağıdakı sualları verə bilər:

- Yol nişanlarının əhəmiyyəti nədir?
- Yol nişanlarının göstərişlərinə əməl etmək nə üçün vacibdir?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, yol nişanları xəbərdarlıq, qadağan, servis və digər nişanlara bölünür. Bu nişanları tanıyıb onların göstərişlərinə əməl etmək hamının borcudur. Çünki həyatımızın təhlükəsizliyi və yolda rahat hərəkət üçün yol hərəkəti qaydalarına və yol nişanlarının göstərişlərinə əməl etmək vacibdir.

Təbiiqetmə: Dərsləyin 7-ci səhifəsindəki 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir və qiymətləndirilir.

2. BİZ NƏLƏRƏ CAVABDEHİK?

STANDART

2.4.2. Uşaq hüquqları haqqında müvafiq sənədləri (Uşaq Hüquqları Konvensiyası, Uşaq Hüquqları Bəyannaməsi, Uşaq Hüquqları haqqında Azərbaycan Qanunu) sadalayır.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Uşaq hüquqları haqqında müvafiq sənədləri sadalayır;
2. Məktəbdəki uşaq hüquqlarını sadalayır.

İNTEQRASIYA

F.t.: 4.1.2.; Tex.: 3.1.2.

TƏLİM FORMASI

Kiçik
qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
BİBÖ

RESURLAR

Dərslik, şəkillər,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim sinfə suallarla müraciət edir:

1) «Hüquq» dedikdə nə başa düşürsünüz? 2) «Cavabdehlik» nə deməkdir?

Şagirdlərin cavabları dinlənir. Onlar müxtəlif məqamlara da toxunurlar. Şagirdlərə yönəldici suallar verməklə tədqiqat sualını formalaşdırmağa bilərsiniz.

Tədqiqat sualı: Uşaq hüquqları hansı sənədlərlə qorunur? Uşaq hüquqlarına aid sənədlərin əhəmiyyəti nədən ibarətdir?

Tədqiqatın aparılması: Bu mərhələdə müəllim iş üsulu kimi BİBÖ-dən istifadə edə bilər. Əvvəlcədən şagirdlərin uşaq hüquqları haqqında bilikləri cədvəlin birinci sütununda öz əksini tapır. Sonra dərsləyin 8–9-cu səhifələrindəki mətn oxunur.

Uşaq hüquqları və onların qorunması barədə şagirdlərin məlumatları və bu haqda öyrənmək istədikləri cədvəlin müvafiq sütunlarına yazılır.

Uşaq hüquqlarının qorunması barədə bilirəm	Uşaq hüquqlarının qorunması barədə öyrənmək istəyirəm	Uşaq hüquqlarının qorunması barədə öyrəndim

İnformasiya mübadiləsi: Qrup nümayəndələri işlərini təqdim edirlər. Qrupların fəaliyyəti qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Bu mərhələdə aşağıdakı suallar qoyula bilər:

- Müasir sinif otağı necə olmalıdır?
- Dövlətimiz bizim təhsil hüququmuzu necə təmin edir?
- Uşaq hüquqlarını qoruyan hansı sənədlər vardır?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, təhsil almaq, gözəl sinif otaqlarına malik olmaq onların hüququdur. Dövlətimiz onları tələblərə cavab verən sinif otaqları ilə təmin edir və hüquqlarını qoruyur. Uşaq hüquqlarını qoruyan dövlət sənədləri və beynəlxalq sənədlər vardır. «Uşaq Hüquqları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu» ölkəmizdəki uşaqların hüquqlarının müdafiəsinə yönəlmiş əsas sənəddir. Bu qanunda uşaqların bütün hüquqları öz əksini tapmışdır. Uşaq hüquqlarının müdafiəsinə xidmət edən Beynəlxalq sənədlər də vardır. «Uşaq Hüquqları Konvensiyası», «Uşaq Hüquqları Bəyannaməsi» belə sənədlərdəndir.

Şagirdlər də bir məktəbli kimi dövlətimizin qayğısını dəyərləndirməli və ona layiq vətəndaşlar olmalıdırlar. Dövlətin qayğısına cavab olaraq şagirdlər yaxşı oxumalı, məktəbi, sinfi və dərsləklərini sevməli, onları təmiz saxlamalıdırlar.

Təbiiqetmə: Dərsləyin 9-cu səhifəsindəki suallar cavablandırılır. Öyrənilən məlumatlar cədvəlin 3-cü sütununa yazılır.

3. BİZ NECƏ DAVRANMALIYIQ?

STANDART

2.1.1. Fərd—ailə və fərd—kollektiv münasibətlərini şərh edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Kollektivdə davranmağın qaydalarını şərh edir;
2. Məktəb kollektivinin formalaşmasında öz rolunu izah edir.

İNTEQRASIYA

F.t.: 4.1.2.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
müqayisə,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsi beyin həmləsi üsulu ilə başlaya bilər. Bu məqsəd ilə lövhədən 2 şəkil asır. Şekillərdən birində səliqəli sinif otağı, digərində isə səliqəsiz, zibillənmiş bir sinif otağı təsvir olunmuşdur. Müəllim sinifə sual ilə müraciət edir: — Bu sinif otaqları bir-birindən nə ilə fərqlənir?

Şagirdlərin cavabı dinlənilir və ümumiləşdirilir: sinfin biri təmiz və səliqəli, digəri isə səliqəsiz və zibillənmişdir.

— Siz hansı sinifdə oxumaq istərdiniz? Nə üçün?

Cavablar ümumiləşdirilir və tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: Məktəbdə şagirdlər bir-biri qarşısında necə məsuliyyət daşıyır?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 10—11-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Sinif şagirdləri 4 qrupa bölünür. Qruplara aşağıdakı məzmununda qrup tapşırıqları yazılmış iş vərəqləri paylanır:

I qrup. Məktəbdə hər şagird istədiyi kimi davransa, nə baş verər?

II qrup. Yoldaşlarınızın xoşagəlməz hərəkətlərinə münasibət bildirmək nə üçün vacibdir?

III qrup. Məktəb mühiti nədir və o, uşaqların tərbiyəsinə necə təsir edir?

IV qrup. Kollektivdə birlik olmasının əhəmiyyəti nədir?

İnformasiya mübadiləsi: Qrup nümayəndələri işlərini təqdim edirlər. Qrupların işləri qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə suallar verə bilər.

— Məktəbinizdə xoşunuza gəlməyən nə isə varmı? Nə üçün?

— Məktəbinizdə hansı yeniliklərin olmasını istərdiniz?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, kollektivdə nizam-intizamlı olmaq, hər şeydə yaxşı nümunə göstərmək hər birimizin borcudur. Şagird yoldaşlarımızı intizama dəvət etmək də bizim borcumuzdur. Əgər uşaqların hər biri yalnız öz hərəkətləri üçün cavabdeh olduğunu düşünsə, o zaman kollektivdə birlik olmaz. İnsanların bir-birinə qarşı diqqətli olduğu yerdə heç kim özünü tənha, köməksiz hiss etməz.

Bundan başqa, şagirdlər müəyyən edirlər ki, məktəbdə yoldaşlarla mehriban rəftar etmək, sinfi səliqəli saxlamaq, müəllimlərə hörmətlə yanaşmaq və ümumiyyətlə, nizam-intizam qaydalarına əməl etməklə onlar özləri də yaxşı mühitin formalaşmasında iştirak etmiş olurlar.

Tətbiqetmə: Dərsliyin 11-ci səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıq yerinə yetirilir və qiymətləndirilir.

4. KİM ƏSL DOST OLA BİLƏR?

STANDART

2.1.1. Fərd—ailə və fərd—kollektiv münasibətlərini şərh edir;

3.2.1. Şəxsiyyəti formalaşdıran mənəvi keyfiyyətləri (sadəlik, təvazökarlıq, səbirlik, iradəlilik, çətin vəziyyətdə özünü itirməmək) şərh edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Kollektivdə davranış qaydalarının əhəmiyyətini şərh edir;

2. Dostluğun qarşılıqlı münasibət olduğunu şərh edir.

İNTEQRASIYA

Az.d.: 1.1.2.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Suallar,
müzakirə

RESURSLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim şagirdlərə sualla müraciət edir:

1. Sizin dostlarınız varmı?

2. Hansı hallarda siz dostlarınıza ehtiyac duyursunuz?

Şagirdlər suala müxtəlif cavablar verirlər. Cavablar ümumiləşdirilir.

Tədqiqat sualı: Dostluq hansı keyfiyyətləri tələb edir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 12–13-cü səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri 4 qrupa bölünür. Qruplara aşağıdakı məzmununda qrup tapşırıqları yazılmış iş vərəqləri paylanır:

I qrup. Dost insana nə üçün lazımdır?

II qrup. «Dost dostu tən gərək, tən olmasa gen gərək» atalar sözünü izah edin.

III qrup. «Əsl dost dar gündə tanınar» atalar sözünün mənasını izah edin.

IV qrup. «Dost yolunda boran olar, qar olar» ifadəsini izah edin.

İnformasiya mübadiləsi: Qruplar işləri təqdim edirlər. Bir-birinin işinə münasibət bildirir, əlavələr edirlər.

İnformasiya müzakirəsi: Müəllim müzakirə üçün belə suallar verə bilər:

– Dostu necə seçmək lazımdır?

– Sadıq dost hansı keyfiyyətlərə malikdir?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlərin diqqətini dərsimizin tədqiqat sualına cəlb edərək, nəticəyə yönəldirik. Şagirdlər nəticəyə gəlir: şəxsiyyəti formalaşdıran müsbət və mənfi keyfiyyətlər dostluqda böyük rol oynayır. Yaxşı dost qazanmaq çox çətindir.

Sınıfdə uşaqlar bir-biri ilə dost olsalar, çətinliklərin öhdəsindən daha asanlıqla gələrlər. Bir-birinə kömək edər, arxa olurlar.

Sınıf yoldaşlarının arasında sadıq dost ola biləcək uşaqlar mütləq var. Sadəcə, onları aşkar etmək lazımdır. Həqiqi dostu tapmaq üçün insan özü həqiqi dost olmağı bacarmalıdır. Dost bildiyi insandan sadıqlıq gözlədiyi kimi, özü də ona sadıq olmalıdır.

Dostluq səbir, təmkin, sadəlik və sədaqət tələb edir. Lovğalıq və xəyanət dostluğu pozur.

Tətbiqetmə: Dərsliyin 13-cü səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıqlar yerinə yetirilir və qiymətləndirilir.

5. HÖRMƏT QAZANMAĞIN YOLU

STANDART

- 2.1.1.** Fərd—ailə və fərd—kollektiv münasibətlərini şərh edir;
3.2.2. Mənəviyyata zidd xüsusiyyətlərə (lovğalıq, qorxaqlıq, xəyanət) münasibət bildirir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Kollektivdə hörmət qazanmağın yollarını şərh edir;
2. Mənəviyyata zidd xüsusiyyətlərə öz münasibətini bildirir.

İNTEQRASIYA

Az.d.: 2.2.4.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri, şəkillər

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsin əvvəlində müəllim «Cırtdan» nağılından şəkilləri nümayiş edir. Bundan sonra müəllim şagirdlərə sual verir:

- Siz «Cırtdanın nağılı»-nı bilirsinizmi?
- Nağılın sonunda kim qalib gəldi?
- Cırtdan divə nə ilə üstün gəldi?

Cavablar dinlənilir.

Tədqiqat sualı: Güclü olmaq üçün insana hansı keyfiyyətlər lazımdır?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 14–15-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Sinif şagirdləri 4 qrupa bölünür. Qruplara aşağıdakı məzmununda qrup tapşırıqları yazılmış iş vərəqləri paylanır:

I qrup. Özünəinam hissi insana nə üçün lazımdır?

II qrup. İnsan hansı keyfiyyətləri ilə hörmət qazanır?

III qrup. Birinci ünsiyyət qurarkən hansı addımları atmaq lazımdır?

IV qrup. «Nə əkərsən, onu biçərsən» atalar sözünün mənasını açıqlayın.

Şagirdlər iş vərəqlərində cavabları qeyd edirlər. Gündəlik həyatdan misal göstərə bilirlər.

İnformasiya mübadiləsi: Qruplar işləri təqdim edirlər. Şagirdlər qrupların işlərinin nəticəsinə münasibət bildirirlər.

İnformasiya müzakirəsi: Müəllim müzakirəni aşağıdakı suallar ətrafında qura bilər:

— Yaxşı tanıdığınız insanlarla ünsiyyət zamanı ən çox hansı nitq etiketlərindən istifadə edirsiniz?

— Tanımadığınız insanlarla ünsiyyət zamanı ən çox hansı nitq etiketlərindən istifadə edirsiniz?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, özünəinam, təvazökarlıq, ünsiyyətli olmaq, başqalarına yardım etmək insana hörmət qazandırır.

Hər zaman başqalarının şəxsiyyətinə və qəlbinə toxunan sözə, hərəkətə yol vermək olmaz. Çünki özünə hörmət edən insan, ilk növbədə, başqalarına hörmət edir. O heç kimin şəxsiyyətinə toxunmur. Hətta onu tənqid edəndə belə dözümsüzlük göstərmir. Buna əməl edən insana hamı hörmət edir.

Tətbiqetmə: Dərsliyin 15-ci səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıqlar yerinə yetirilir və qiymətləndirilir.

6. MƏKTƏBİMİZİN ƏNƏNƏSİ

STANDART

2.1.1. Fərd—ailə və fərd-kollektiv münasibətlərini şərh edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Şagirdlərin yaradıcılıq hüququnun təmin edilməsində məktəbin rolunu öz sözləri ilə şərh edir;
2. Yüksək mənəvi keyfiyyətlərin formalaşmasında yaxşı ənənələrin rolunu sadə şəkildə şərh edir.

İNTEQRASIYA

F.t.: 4.1.2.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi, fa-
silələrlə oxu,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri,
şəkillər

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim lövhədən bir şəkil asır. Şəkildə sinif yoldaşları uşaqlardan birini gül dəstəsi ilə təbrik edirlər. Müəllim sual verir:

— Şəkildə nə təsvir olunub?

Şagirdlərdən müxtəlif cavablar alınır. Uşağı ad günü münasibətilə təbrik etdikləri qənaətinə gəlinir. Müəllim izahat verir: — Bu, hər il təkrar olunur. İnsanları ad günü və başqa xoş hadisələrlə bağlı təbrik etmək adətdir. Bir çox adətlər nəsildən-nəslə ötürülərək davam edir. Belə həmişəyaşar adətlərə ənənə deyirlər. Hər bir ailənin, ölkənin, xalqın müxtəlif ənənələri olur.

Tədqiqat sualı: Ənənələrin cəmiyyət və insanlara nə faydası var?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 16–17-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Siz məndəki fənciciklərdən istifadə edərək fasiləli oxu üsulunu tətbiq edə bilərsiniz.

Sinif şagirdləri 4 qrupa bölünür (şagirdlər tapşırığı cütlərlə də yerinə yetirə bilərlər). Qruplara aşağıdakı məzmununda qrup tapşırıqları yazılmış iş vərəqləri paylanır:

I qrup. Xalqımızın hansı ənənələrini tanıyırsınız?

II qrup. Məktəbin hansı ənənələri olmalıdır?

III qrup. Məktəb ənənələri şagirdlərin yaradıcılığına necə təsir edir?

IV qrup. Müsbət keyfiyyətlərin formalaşmasına ənənələr necə kömək edir?

İnformasiya mübadiləsi: Qruplar tapşırıqları yerinə yetirib təqdim edirlər. Mübadilə zamanı tapşırıqlar müzakirə olunur, əlavə suallar verilir. Şagirdlərin fəaliyyəti qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müəllim müzakirəni aşağıdakı sual ətrafında qura bilər:

— Məktəbimizin hansı ənənələri var? Bunlardan hansıları sizin təhsilinizə və yaradıclığınıza təsir göstərir?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, yaxşı ənənələr insanlarda yüksək mənəvi keyfiyyətlərin formalaşmasına təsir göstərir. Çalışmaq lazımdır ki, yaxşı adətlər unudulmasın, nəsillərdən-nəsillərə keçib ənənəyə çevrilsin.

Tətbiqetmə: a) Cədvəli işləyin:

Məktəbimizin ənənələri	Məktəbimizin ənənələrinin əhəmiyyəti	Məktəbimizdə daha hansı ənənələrin olmasını istərdiniz

b) Məktəbinizdə keçiriləcək tədbirlə bağlı elan mətni tərtib edin.

Dərsliyin 17-ci səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıqlar yerinə yetirilir və qiymətləndirilir.

7. AZƏR NƏNƏSİNİ NECƏ XİLAS ETDİ?

STANDART

3.2.1. Şəxsiyyəti formalaşdıran mənəvi keyfiyyətləri (sadəlik, təvazökarlıq, səbirlilik, iradəlilik, çətin vəziyyətdə özünü itirməmək) şərh edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Ekstremal vəziyyətlərdə mühafizə bacarıqlarının əhəmiyyətini şərh edir;
2. Ekstremal vəziyyətlərdə insana lazım olan keyfiyyətləri müəyyən edir.

İNTEQRASIYA

F.t.: 4.1.1.; Az.d.: 2.2.4.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsi beyin həmləsi üsulu ilə başlamaq bilər. O, bir neçə situasiyanı əks etdirən şəkilləri nümayiş etdirir və belə bir sualla sinfə müraciət edir:
— İnsan hansı şəraitdə qaşib özünü itirir?

Şagirdlər şəkilləri təhlil edərək müxtəlif cavablar verirlər. Cavablar ümumiləşdirilir və insanın çətin (ekstremal) vəziyyətdə özünü itirməsi qənaətinə gəlinir.

Tədqiqat sualı: Ekstremal vəziyyətlərdə insana hansı keyfiyyətlər kömək edə bilər? Qəfildən çətin vəziyyətlə qarşılaşan insan nə etməlidir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 18–19-cu səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri 4 qrupa bölünür. Qruplara aşağıdakı məzmununda qrup tapşırıqları yazılmış iş vərəqləri paylanır:

I qrup. Evdə tək qalanda, ilk növbədə, nələrə diqqət etmək lazımdır?

II qrup. Məktəbdə şagird yoldaşlarınızdan kimsə zədələnsə, sizin ona necə köməyiniz dəyə bilər?

III qrup. İnsanların çox olduğu yerdə valideynləri itirəndə, necə hərəkət etmək lazımdır?

IV qrup. Liftdən istifadə edərkən liftin hərəkəti gözlənilmədən dayanarsa, nə etmək lazımdır?

İnformasiya mübadiləsi: Qrup nümayəndələri işləri təqdim edirlər. Şagirdlərin fəaliyyəti qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə suallar verə bilər:

1. Azərin sayıqlığını nədə görürsünüz?
2. Onun hərəkətini «qoçaqlıq» adlandırmaq olarmı?
3. Çətin vəziyyətdə özünü itirmək nələrə səbəb ola bilər?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, yaşından asılı olmayaraq, hər bir insan həyatı boyu müxtəlif çətin vəziyyətlərə düşə bilər. Çətin vəziyyətdən çıxmaq üçün insan, ilk növbədə, özünü itirməməli, təmkinini qorunmalıdır. Evdə tək qalanda, ilk növbədə, qorxmamalı, tanımadığı insanlara qapını açmamalı, qaz, elektrik cihazlarından yalnız istifadə verdişləri olanlar və çox ehtiyatla istifadə etməli, su kranını yaxşı bağlamalı və s.

Validənləri itirəndə, ilk növbədə, özünü itirməməli, yaxınlıqda görünən polis işçisinə, marketdə satıcıya, metroda metro işçisinə, bunlar olmadıqda isə topla halda dayanmış insanlara müraciət etməli və s.

Liftdə olarkən lift qəfildən dayanarsa, qorxub özünü itirməməli; liftin düymələrini oynatmamalı; liftin təchizatı imkan verirsə, zəng vurub vəziyyəti kome-danta bildirməli; belə bir imkan yoxdursa, qapını döyüb köməyə çağırmaqlı və s.

Təbiiqetmə: Dərsləyin 19-cu səhifəsindəki suallar cavablandırılır, 3-cü tapşırıq icra olunur və qiymətləndirilir.

8. NƏZAKƏTLİ OLAQ

STANDART

3.1.1. Ünsiyyət zamanı nəzakət qaydalarına (müsaibinin sözünü sonadək dinləmək, sözü kəsməmək, müsaibinə təşəkkür etmək) əməl edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. «Nəzakətli olmaq» ifadəsinin mənasını şərh edir;
2. Nəzakətli davranışın əhəmiyyətini misallar əsasında izah edir.

İNTEQRASIYA

Az.d.: 4.1.7.; F.t.: 1.1.7.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Suallar,
müzakirə, rollu
oyun

RESURLAR

Dərslək,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim sinfə müraciət edir:

— Yoldaşınız sizə hər hansı bir işdə kömək etsə, ona nə deyərdiniz?

Şagirdlərin cavabları dinlənilir. Fikirlər ümumiləşdirilir: Kömək edən hər kəsə təşəkkür etmək lazımdır.

Müəllim yeni bir sual verir:

— Bəs təşəkkür etməyəndə nə baş verir?

Köməyə görə təşəkkür etməyən insana «o, kobud insandır» deyirlər.

— Təşəkkür edən insan haqqında nə deyirlər?

Şagirdlərin cavabları «nəzakətli insan» anlayışının səslənməsi ilə yekunlaşır.

Tədqiqat sualı: Cəmiyyətdə nəzakətli davranışın əhəmiyyəti nədən ibarətdir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 20–21-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri 4 qrupa bölünür. Qruplara aşağıdakı məzmununda qrup tapşırıqları yazılmış iş vərəqləri paylanır. İş vərəqlərində belə suallar yazıla bilər:

I qrup. Nəzakətli insan özündən kiçiklərlə necə rəftar edir?

II qrup. Nəzakətli insan özündən böyüklərlə necə rəftar edir?

III qrup. Nəzakətli insan öz həmsöhbətləri ilə necə rəftar edir?

IV qrup. Nəzakətli olmaqla biz nəyə nail ola bilərik?

İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi: Qrup nümayəndələri işləri təqdim edirlər. Şagirdlərin fəaliyyəti qiymətləndirilir. Müzakirə zamanı müəllim belə suallar verə bilər:

1. Davranış qaydalarına əməl etmək nə üçün vacibdir?

2. Başqalarına qarşı kobud rəftar edildiyini görəndə, buna necə münasibət bildirirsiniz?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, ünsiyyət zamanı çalışmaq lazımdır ki, etiket qaydalarına əməl edək. Danışarkən müsahibimizin sözünü kəsməmək, köməyə görə təşəkkür edək, özümüzdən kiçiklərə mehriban və qayğıkeş münasibət göstərək. Özümüzdən böyüklərə «sən» yox, «siz» deyərək müraciət edək.

Əgər biz nəzakətli olsaq, ətrafımızda olan insanların hörmətini qazanırıq.

Tətbiqetmə: Dərsliyin 21-ci səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıq icra olunur və müəllim tərəfindən yoxlanılır. Şaxələndirmə üsulundan istifadə edərək nəzakətli insan anlayışının açıqlamasını yazıya bilərsiniz. Tətbiqetmə mərhələsində «rollu oyun» üsulundan istifadə edə bilərsiniz. Şagirdlər müxtəlif situasiyalarda nəzakət qaydalarına əməletməni nümayiş edə bilərlər.

9. SAĞLAMLIĞIMIZI QORUYAQ

STANDART

- 4.1.2. Ətraf mühitdə orqanizmə mənfi təsir göstərən amilləri sadalayır;
- 4.2.1. Məişətdə istifadə olunan qaz və elektrik avadanlıqlarından, habelə alışdırıcı, deşici və kəsici alətlərdən təhlükəsiz istifadə qaydalarını izah edir;
- 4.2.2. Vaxtı ötmüş qida məhsullarından, dərman preparatlarından istifadənin həyat üçün təhlükəli olduğunu izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Sağlamlığın qorunmasını və möhkəmləndirilməsini təmin edən amilləri sadalayır;
2. Sağlam həyat tərzini haqqında bildiklərini izah edir.

İNTEQRASIYA

F.t.: 1.1.1., 1.1.2., 1.1.3.; Tex.: 3.1.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Suallar,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik, şəkillər,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim lövhədən bir neçə şəkil asır. Şəkillərdə sağlam həyat tərzini əks etdirən təsvirlər ola bilər. Müəllim belə bir sualla sinfə müraciət edir:

— Siz səhərlər idman edirsinizmi? Nə üçün?

Şagirdlərin cavabları dinlənir. Cavablar ümumiləşdirilir və tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Tədqiqat sualı: Sağlamlığın qorunması üçün hansı şərtlərə əməl etmək lazımdır?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 22–23-cü səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri 4 qrupa bölünür. Qruplara aşağıdakı məzmununda qrup tapşırıqları yazılmış iş vərəqləri paylanır:

I qrup. Gündəlik nələrə əməl etmək lazım olduğunu yazın.

II qrup. Məişət avadanlıqları ilə davranış qaydalarını yazın.

III qrup. Zərərli vərdişlərin insanın orqanizminə vurduğu ziyan haqqında yazın.

IV qrup. Yol hərəkəti qaydalarına əməl etməyin sağlamlığı qorumaqla əlaqəsini izah edin.

İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə suallar verə bilər:

- Ərzaq alarkən, ilk növbədə, nəyə diqqət etmək lazımdır? Nə üçün?
- Yoluxucu xəstəliyə tutulmuş insan necə davranmalıdır?
- İctimai yerlərdə nə üçün «Siqaret çəkmək qadağandır» lövhəsi vurulur?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Nəticə çıxarmaq üçün şagirdlərin diqqəti tədqiqat sualına cəlb olunur. Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, insan sağlam həyat tərzini keçirməlidir. İnsanın sağlam həyat tərzinin əsas şərtləri şəxsi gigiyena qaydalarına əməl etmək, orqanizmin müqavimətini artırmaq, məişətdə təhlükəsiz davranış qaydalarına əməl etməkdir. İnsan öz sağlamlığının qayğısına qalmaqla bərabər, başqalarının da sağlamlığını düşünməlidir.

Təbiiqetmə: Dərsliyin 23-cü səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıqlar yerinə yetirilir və qiymətləndirilir.

10. QƏZALARDAN MÜHAFİZƏ VASİTƏLƏRİ

STANDART

- 4.3.1.** Fövqəladə halları səciyyəvi xüsusiyyətlərinə görə izah edir;
- 4.3.2.** Qəzalardan mühafizə vasitələrindən istifadə qaydalarını şərh edir;
- 4.3.3.** Yerli şəraitə uyğun süni yaradılmış ekstremal vəziyyətlərdə (əleyh-qaz, yanğınsöndürmə balonu) özünümühafizə bacarıqları nümayiş etdirir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Texnogen qəzaların səciyyəvi xüsusiyyətlərini izah edir;
2. Qəzalardan mühafizə vasitələrindən istifadə qaydalarını şərh edir.

İNTEQRASIYA

F.t.: 3.1.1., 3.1.6.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Suallar,
müzakirə

RESURSLAR

Dərslik,
iş vərəqləri,
plakatlar

DƏRSİN GEDİŞİ

Qeyd: Bu, əslində, praktik dərstdir. Özünümühafizə vasitələri resurs kimi təmin edilərsə, dərsi əyani keçmək, bu vasitələrdən istifadə qaydalarını vizual olaraq göstərmək daha məqsədəuyğundur. Resurslar olmazsa, dərsi şagirdlərin bu barədə nəzəri biliklərini artırmaq istiqamətində qurmaq olar.

Motivasiya: Müəllim lövhədən texnogen hadisələrə dair plakatlar asır və şagirdlərə sual verir:

— Plakatlarda hansı hadisələr təsvir edilmişdir?

Şagirdlərin cavabları alınır.

Tədqiqat sualı: Qəza baş verərsə, biz özümüzü necə qoruya bilərik?

Tədqiqatın aparılması: Dərsləyin 24-cü səhifəsindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri 4 qrupa bölünür. Qruplara aşağıdakı məzmununda qrup tapşırıqları yazılmış iş vərəqləri paylanır:

I qrup. Respiratoru geyinməyin vacib olduğu halları yazın.

II qrup. Texnogen qəzalar zamanı təhlükəsiz davranış qaydalarını yazın.

III qrup. Yanğınsöndürmə balonundan istifadə qaydasını təsvir edin.

IV qrup. Texnogen qəzalar haqqında bildiklərinizi yazın.

Qruplar işləri təqdim edirlər. Bir-birinin işinə münasibət bildirir, təklif və əlavələr edirlər. Tədqiqatın aparılması karusel üsulu ilə də ola bilər. Bunun üçün sınıf 4 qrupa bölünür. Qruplara tapşırıqlar yazılmış iş vərəqləri paylanır. Qrup üzvləri sualı oxuyur və bir cavab yazır. Kağızlar saat əqrəbi istiqamətində müəllimin köməkliyi ilə qruplara ötürülür. «Karusel» kimi kağızlar bütün digər qruplardan keçərək axırda öz qrupuna qayıtmalıdır. Bu kağızları yazı lövhəsinə yapışdırın və bütün siniflə cavabları müzakirə edin.

İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə sual verə bilər:

— Sizcə, təbii fəlakət hansı texnogen qəzaları törədə bilər?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, hər bir insan təbii və texnogen qəzalar zamanı davranış qaydalarını bilməli, qəza baş verərsə, bu qaydalara əməl etməlidir. Özünümühafizə qaydalarını bilməklə biz həyatımızı və sağlamlığımızı qoruya, yardıma ehtiyacı olan başqa insanlara da kömək edə bilərik. Yanğından mühafizə vasitələri ilə düzgün davranmaqla yenidən başlayan yanğını dərhal söndürmək, bununla da insanlara ciddi ziyan vura biləcək böyük yanğınların qarşısını almaq olar.

Qeyd: Müəllim növbəti dərslərin sınıf divar qəzetinin hazırlanmasına həsr olunacağını nəzərə alaraq, şagirdlərə divar qəzeti üçün məqalə mövzuları təklif edə bilər. Tətbiqetmə mərhələsində 4.3.3. standartından çıxış edərək, şagirdlərə yerli şəraitə uyğun süni yaradılmış ekstremal vəziyyətləri əks edən situasiyaları təqdim edə bilər. Şagirdlər situasiyaya uyğun özünümühafizə bacarıqları nümayiş etdirir.

11. ŞƏKİL VƏ PLAN (I DƏRS)

STANDART

1.2.3. Sadə əşyaların və evinin planını çəkir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Sadə əşyaların planını çəkir.

İNTEQRASIYA

Riy.: 3.1.2.; 3.2.2.; 4.1.1.; 4.2.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
karusel

RESURSLAR

Dərslik, hər hansı
əşyanın fotosəkli,
həmin əşyanın planı,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsi mövzunun əvvəlində verilən sual ilə başlaya bilər. Şagirdlər suala mümkün cavabları verirlər və müəllim onların fərziyyələrini qeyd edir, yaxud da hər hansı əşyanın (məsələn, kitabın) fotosəklini və planını lövhədən asıb sinfə müraciət edir:

— Bunların hər ikisində kitab təsvir olunmuşdur. Biri kitabın fotosəklidir. Bəs digər təsvir necə adlanır?

Şagirdlərin cavabları ümumiləşdirilir və nəticə çıxarılır ki, kitabın fotosəkli ilə yanaşı qoyulan təsvir onun planıdır.

Tədqiqat sualı: Plan nədir və o necə çəkilir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 25–26-cı səhifələrindəki mətn oxunur.

Şagirdlər qruplara bölünürlər. Onlara bir sual yazılmış vərəq verilir: «Plan nədir və plan nə üçün çəkilir?» Qrup üzvləri sualı oxuyur və bir cavab yazır. Kağız saat əqrəbi istiqamətində müəllimin köməkliyiylə digər qruplara ötürülür və bütün qruplardan keçərək yenidən öz qrupuna qaytarılır. Bu kağızı yazı lövhəsinə yapışdırın və cavabları bütün sinflə müzakirə edin.

Müəllim hər qrupa sinifdə olan bir əşyanın planını hazırlamağı təklif edir. (Planı hazırlamaq üçün siz şagirdlərə otaqdakı əşyaların uzunluğunu və enini söyləyə bilərsiniz.)

Hər qrup seçdiyi əşyanın planını çəkir və işini təqdim edir. Qrup işi meyarlar əsasında qiymətləndirilir.

İnformasiya mübadiləsi: Bütün qrupların təqdimatı ardıcıl şəkildə dinlənir.

İnformasiya müzakirəsi: Bu mərhələdə müzakirə üçün aşağıdakı suallar qoyula bilər:

- Plan nə üçün lazım olur?
- Planda əşyanın hansı ölçülərindən istifadə edilir?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, eyni bir əşyanın həm şəklini, həm də planını çəkmək olar. Şəkildə əşyanın yanları və üzü görünür. Planda isə biz ona sanki yuxarıdan baxırıq.

Böyük əşyaların planını çəkmək üçün onların uzunluğunu və enini ölçüb bu ölçüləri kağızın üstünə yerləşə biləcək qədər kiçildirlər. Buna miqyas deyirlər.

Tətbiqetmə: Bu dərsin tədqiqat üsulu şagirdlərdən bacarıqlar tələb edir. Şagirdlər sadə əşyaların planının hazırlanması ilə bağlı bacarıqlarını tətbiq edirlər.

Müəllimə tövsiyə: Müəllim növbəti dərstdə hər bir şagirdin fərdi olaraq öz evinin (otağının) planını çəkəcəyini nəzərə alaraq belə bir tapşırıq verir:

– Evinizdə otaqların (öz otağının) ölçülərini (enini və uzunluğunu) santimetr lenti ilə ölçün, yaxud valideylərinizdən soruşub yazın.

ŞƏKİL VƏ PLAN (II DƏRS)

STANDART

1.2.3. Sadə əşyaların və evinin planını çəkir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Otağın və binanın planının çəkilmə qaydalarını izah edir;
2. Evinin (otağının) planını çəkir.

İNTEQRASIYA

Riy.: 3.2.2.; 4.2.2.

TƏLİM FORMASI

Fərdi iş

TƏLİM ÜSULLARI

Suallar,
praktik iş

RESURSLAR

Dərslik, xətkəş,
A4 kağız

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsin bu mərhələsində müəllim keçən dərsin sonunda verdiyi tapşırığın icrası ilə maraqlanır.

Sonra şagirdlərə sualla müraciət edir?

— Sizcə, bu ölçülər bizə nə üçün lazımdır?

Şagirdlərin cavabları dəyərləndirilir. Ölçülərin şagirdlərin evinin planı üçün lazım olması qənaətinə gəlinir.

Bundan sonra müəllim şagirdlərə bildirir ki, indi onlar evdə yazıb gətirdikləri ölçülər əsasında fərdi şəkildə evlərinin planını çəkəcəklər.

Praktik iş: Hər bir şagird fərdi olaraq tapşırığın icrasına başlayır. Qeyd etdikləri ölçülər əsasında evinin planını çəkir. Şagirdlər tapşırığı yerinə yetirdikləri müddətdə müəllim sıraların arası ilə gəzərək onların tapşırığı necə icra etmələrinə nəzarət edir. Ehtiyac hiss etdikdə lazımı tövsiyələrini verir.

Bundan sonra müəllim sinfə müraciətlə sual verir: — Sizcə, bu ölçülər olmadan planı çəkmək mümkündürmü?

Şagirdlərin cavabları dinlənilir. Onlar nəticəyə gəlirlər ki, plan ölçülər əsasında çəkiləndə dəqiq olur. Buna görə də planı ölçülər əsasında çəkmək lazımdır.

Dərsin sonunda müəllim bütün şagirdlərin işlərini lövhədən asıb nümayiş etdirir. Şagirdlər ən yaxşı işi özləri seçə bilər.

BİZİ ƏHATƏ EDƏN MÜHİT

12. DÜNYA OKEANI

STANDART

1.2.1. Coğrafi obyektləri (dəniz, okean, ada, materik) əlamətlərinə görə fərqləndirir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. «Dünya okeanı» anlayışını sadə şəkildə izah edir;
2. Okeanları əlamətlərinə görə fərqləndirir;
3. «Okean» və «dəniz» anlayışlarını əlamətlərinə görə fərqləndirir.

İNTEQRASIYA

Riy.: 5.1.2.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
Venn diaqramı,
konseptual cədvəl

RESURLAR

Dərslik, iş vərəqləri,
qlobus, xəritə,
şəkillər

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim Yerin fiziki xəritəsini, yaxud qlobusu göstərib soruşur:

— Yer planetinin modelində (xəritəsində) hansı rəng daha çoxdur?

Şagirdlər qlobusda (xəritədə) mavi rəngin üstünlük təşkil etdiyini söyləyirlər.

Müəllim sual verir:

— Qlobusda (xəritədə) mavi rəngin üstünlük təşkil etməsi nəyi göstərir?

Şagirdlər Yer planetində suyun daha çox ərazi tutduğunu söyləyirlər.

Müəllim soruşur:

— Suların tutduğu bu əraziyə nə deyirlər?

Sual cavablandırılır. Şagirdlər «okean» cavabını verirlər. Ola bilər ki, dərsin əvvəlində şagirdlər bu suala cavab verə bilməsinlər. Belə olan halda müəllim sualı kağızda yazıb lövhəyə yapışdırır və qeyd edə bilər ki, dərsin sonunda yenidən həmin suala qayıdacaqlar. Yeni sualın cavabı bir tapmaca kimi qala bilər.

Tədqiqat sualı: «Dünya okeanı» anlayışı nəyi ifadə edir və onun hansı xüsusiyyətləri vardır?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 28–29-cu səhifələrindəki mətn oxunur. Şagirdlər 5 qrupa bölünür: «Sakit okean», «Atlantik okeanı», «Hind okeanı», «Şimal Buzlu okean» və «Dəniz» adlandırılan qruplara tapşırıqlar yazılmış iş vərəqləri paylanır:

«Sakit okean» qrupu. Sakit okean haqqında bildiklərinizi yazın.

«Atlantik okeanı» qrupu. Venn diaqramında Atlantik okeanını Sakit okeanla müqayisə edin.

«Hind okeanı» qrupu. Venn diaqramında Hind okeanını Şimal Buzlu okean ilə müqayisə edin.

«Şimal Buzlu okean» qrupu. Venn diaqramında Şimal Buzlu okeanı Sakit okeanla müqayisə edin.

«Dəniz» qrupu. Dənizlər haqqında öyrəndiklərinizi yazın.

İnformasiya mübadiləsi: Tədqiqatın nəticələri təqdim edilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müəllim diqqəti şagirdlərin təqdimatı zamanı mövzu üzrə tam əhatə edilməyən məqamlara yönəldərək müzakirəni təşkil edir.

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, Yer planetinin çox hissəsini su tutur. Buna «Dünya okeanı» deyilir. Dünya okeanı 4 okeana ayrılır. Bunlar Sakit okean, Atlantik, Hind və Şimal Buzlu okeandır. Okeanlar bir-birindən ölçülərinə, suyunun temperaturuna və canlılar aləminə görə fərqlənir. Dənizlər də okeanların bir hissəsidir. Dünyada çoxlu dəniz var.

Təbiiqetmə: Cədvəldə okeanlar sıralanır, onlara aid əlamətlər yazılır.

Okeanlar			

13. MATERİKLƏR VƏ ADALAR

STANDART

1.2.1. Coğrafi obyektləri (dəniz, okean, ada, materik) əlamətlərinə görə fərqləndirir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. «Materik» anlayışını sadə şəkildə izah edir;
2. Materikləri əlamətlərə görə fərqləndirir;
3. Ada və materikləri xüsusiyyətlərə görə fərqləndirir.

İNTEQRASIYA

Riy.: 5.1.2.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Suallar,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik, iş vərəqləri,
qlobus, xəritə,
şəkillər

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim materikləri müxtəlif rənglərlə göstərilmiş xəritəyə işarə edərək soruşur:

— Xəritədə ayrı-ayrı rənglərlə verilmiş sahələr nəyi göstərir?

Şagirdlər sualı cavablandırırlar:

— Bunlar Dünya okeanında olan quru parçalarıdır.

Sonra müəllim şagirdlərin diqqətini yenidən xəritəyə cəlb edir və sual verir:

— Xəritədəki bu quru parçaları bir-birindən nə ilə fərqlənir?

Şagirdlər öz fərziyyələrini irəli sürürlər. Cavablarda şagirdlər bu parçaların ölçü və formasına görə fərqləndiyini qeyd edə bilirlər.

Müəllim izah edir ki, Dünya okeanındakı böyük quru parçalarına materik, kiçik parçalara isə ada deyirlər.

Tədqiqat sualı: «Materik» nədir və materiklər hansı xüsusiyyətləri ilə fərqlənir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 30–31-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri 4 qrupa bölünür. «Avrasiya», «Afrika», «Avstraliya» və «Antarktida» adlandırılan qruplara tapşırıqlar yazılmış iş vərəqləri paylanır:

«Avrasiya» qrupu. Materikləri kiçikdən böyüyə sıralayın və xəritədə göstərin.

«Afrika» qrupu. Materiklərin iqlimi bir-birindən necə fərqlənir? Qeyd edin.

«Antarktida» qrupu. Materiklərin canlılar aləmi bir-birindən necə fərqlənir?

«Avstraliya» qrupu. Adalar və materiklər bir-birindən necə fərqlənir? Qeyd edin.

İnformasiya mübadiləsi: Qrup nümayəndələri işlərini təqdim edirlər.

İnformasiya müzakirəsi: Müəllim müzakirə zamanı belə sual verə bilər:

— Ada ilə materikin oxşar və fərqli cəhətləri nədir?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Dünya okeanında olan quru sahələrə materik və ada deyilir. Materiklər iri, adalar isə kiçik quru parçalarıdır. Altı materik vardır. Bu materiklərin ərazilərində iqlim şəraiti müxtəlif olduğu üçün yerin bitki örtüyü və heyvanlar aləmi də rəngarəngdir.

Təbiiqetmə: Dərsliyin 31-ci səhifəsindəki tapşırıqlar yerinə yetirilir. Şagirdlər lövhədə çəkilmiş aşağıdakı cədvəlləri doldururlar:

Materiklər				Materiklər sahəsinə görə					
Soyuq	İsti	Quraq	Yağışlı	1	2	3	4	5	6

14. HAVA OKEANI

STANDART

1.1.1. Varlıq və hadisələr arasındakı əlaqələri sadə formada şərh edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Yerin hava təbəqəsinin mövcudluğunu sadə formada şərh edir;
2. Atmosferin əhəmiyyətini sadə formada izah edir.

İNTEQRASIYA

Az.d.: 1.1.1.; 2.1.3.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
karusel

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim sualla sinfə müraciət edir:

— Biz hər an nəfəs alırıq. Bu nəyin hesabına baş verir?

— Nəfəs aldığımız hava harada toplanır?

Şagirdlərin cavabları dinlənir.

Tədqiqat sualı: Hava təbəqəsinin Yer üçün əhəmiyyəti nədir?

Tədqiqatın aparılması: Bu mərhələdə karusel üsulundan istifadə oluna bilər. Dərsliyin 32–33-cü səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri 4 qrupa bölünür. Qruplara aşağıdakı məzmununda suallar yazılmış iş vərəqləri paylanır.

I qrup. Atmosfer nədir?

II qrup. Atmosferin hansı xüsusiyyətləri vardır?

III qrup. Atmosferin həyat üçün əhəmiyyəti nədir?

IV qrup. Atmosfer nə üçün çirklənir?

Qrup üzvləri sualı oxuyur və bir cavab yazır. Kağızlar saat əqrəbi istiqamətində müəllimin köməkliyi ilə qruplara ötürülür. «Karusel» kimi kağızlar bütün digər qruplardan keçərək axırda öz qrupuna qayıtmalıdır. Bu kağızları yazı lövhəsinə yapışdırın və bütün sinflə cavabları müzakirə edin.

İnformasiya mübadiləsi: İşlər təqdim olunur. Qruplar qiymətləndirilir. Bunun üçün siz qrupların qiymətləndirmə cədvəlindən istifadə edə bilərsiniz.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə üçün aşağıdakı suallar verilə bilər:

- Alpinistlər kimlərdir?
- Yüksəkliyə qalxmaq üçün hazırlıq keçmək lazımdır? Bu nə üçün belədir?
- Meteoritlər hamısı yerə çatsa, nə baş verər?
- Avtomobillərin çox olması atmosfərə necə təsir edir?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, Yer kürəsi hava təbəqəsi ilə əhatə olunmuşdur. Bu təbəqə atmosfer adlanır. Yer üzündə həyatın davam etməsi üçün atmosferin əhəmiyyəti böyükdür. O, yeri kosmosun zərərli təsirlərindən qoruyur. Atmosferdə daim müxtəlif hadisələr baş verir. Yer səthindən buxarlanan su atmosferdə toplanaraq buluda və yağıntıya çevrilir. Küləklərin yaranması da atmosfer hadisələrindən biridir.

İnsanların fəaliyyəti nəticəsində havaya daim zərərli qazlar, toz və digər maddələr atılır. Nəqliyyatın hərəkəti zamanı da zərərli qazlar ayrılaraq atmosfərə yayılır. Bütün bunlar atmosferin çirklənməsinə və havada olan oksigen qazının miqdarının azalmasına səbəb olur.

Tətbiqetmə: Dərsləyin 33-cü səhifəsindəki sual cavablandırılır, tapşırıqlar icra olunur və müəllim tərəfindən yoxlanılır.

TƏBİƏT HADİSƏLƏRİ

15. KÜLƏK NECƏ YARANIR?

STANDART

1.1.2. Maddələrin və hadisələrin təbiətini öyrənmək üçün kiçik təcrübələr aparır və nəticələri izah edir;

1.1.3. «Zaman», «məkan» və «hərəkət» anlayışlarını sadə şəkildə izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Küləyin hava kütlələrinin hərəkəti olmasını izah edir;
2. Küləyin yaranmasının səbəbini sadə formada izah edir;
3. Küləklə bağlı təcrübələr aparır.

İNTEQRASIYA

Riy.: 5.1.1., 5.1.2.; İnf.: 1.1.1.

TƏLİM FORMASI

Kiçik
qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi, su-
allar,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsi beyin həmləsi üsulundan başlaya bilər. Müəllim suallarla şagirdlərə müraciət edir:

— «Təbiət hadisəsi» dedikdə nə başa düşürsünüz?

— Hansı təbiət hadisələrini tanıyırsınız?

Şagirdlərdən müxtəlif cavablar alınır, kağız, ya da lövhədə qeyd olunur.

Müəllim şagirdlərə müxtəlif təbiət hadisələrini əks etdirən şəkilləri də nümayiş edə bilər. Sonra şagirdlərin diqqətini küləyi əks etdirən şəkillərə cəlb edərək suallar verir:

— Şəkildə nə görürsünüz?

— Küləkli havanın olduğunu necə başa düşdünüz? Hansı əlamətlərə görə?

Tədqiqat sualı: Külək necə yaranır? Onun təbiətdə rolu və əhəmiyyəti nədir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 34–35-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri 4 qrupa bölünür. Qruplara aşağıdakı məzmununda tapşırıqlar yazılmış iş vərəqləri paylanır:

Küləyin necə yaranmasını izah edin.	Yağının paylanması küləyin rolunu izah edin.	Külək enerjisindən istifadə haqqında bildiklerinizi yazın.	Bitkilərin həyatında küləyin rolunu izah edin.

İnformasiya mübadiləsi: Qrup nümayəndələri cavabları təqdim edirlər.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı aşağıdakı suallar verilə bilər:

1. Bakı nə üçün küləklər şəhəri adlanır?

2. Sahil küləkləri necə yaranır?

3. Meteorologiya elminin əhəmiyyəti nədir?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, külək hava kütlələrinin yerdəyişməsi nəticəsində yaranır. Təbiətdə küləyin öz funksiyası var. O, buludları müxtəlif məsafələrə qovur, bitkiləri tozlandırır. Tozlanma olmasa, bitkilər bar verməz. Külək enerjisini elektrik enerjisinə çevirməklə ondan faydalanmaq mümkündür. Lakin külək şiddətli əsəndə təsərrüfata və tikililərə ziyan vurur. Qasırğa, tufan kimi təbiət hadisələri güclü küləklə müşayiət olunur.

Təbiiqetmə: Dərsliyin 35-ci səhifəsindəki suallar və tapşırıqlar cavablandırılır. Dərsin bu mərhələsində şagirdlər kiçik təcrübələr keçirə bilirlər. Əsasən küləyin təbiətdə rolunu göstərmək üçün. Məsələn: bitkilərin toxumlarının külək vasitəsilə geniş əraziyə səpələnəməsi, yaxud da kağızdan düzəldilmiş fırfıra vasitəsilə küləyin istiqamətini müəyyən etmək olar.

16. YAĞIŞ DAMLASININ SƏYAHƏTİ

STANDART

- 1.1.1. Varlıq və hadisələr arasındakı əlaqələri sadə formada şərh edir;
- 1.1.2. Maddələrin və hadisələrin təbiətini öyrənmək üçün kiçik təcrübələr aparır və nəticələri izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

- 1. Suyun aqreqat halları ilə temperatur arasındakı əlaqəni sadə formada şərh edir;
- 2. Suyun təbiətdə dövrənini təcrübələr yolu ilə müşahidə edir və nəticələri izah edir.

İNTEQRASIYA

Az.d.: 1.2.1.; İnf.: 1.1.1.

TƏLİM FORMASI

Kiçik
qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Suallar,
müzakirə,
BİBÖ, esse

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim aşağıdakı suallarla şagirdlərə müraciət edir:

- Su qaynayan zaman ondan ayrılan buxarı görmüsünüzmü?
- Sizcə, bu buxar sonra nəyə çevrilir?

Şagirdlər müxtəlif cavablar verirlər. Cavablar ümumiləşdirilir.

Şəraitdən asılı olaraq müəllim dərsdə suyun qaynaması, buzun əriməsi, buxarın mayeyə çevrilməsi hadisələrini təcrübədə göstərə bilər. Yaxud bunları elektron təqdimat və ya şəkillər vasitəsilə də göstərmək olar.

Tədqiqat sualı: Təbiətdə su necə dövr edir?

Tədqiqatın aparılması: Bu mərhələdə müəllim iş üsulu kimi BİBÖ-dən istifadə edə bilər. Dərsliyin 36–37-ci səhifələrindəki mətn oxunur.

Suyun təbiətdə dövrünü barədə bilirəm	Suyun təbiətdə dövrünü barədə öyrənmək istəyirəm	Suyun təbiətdə dövrünü barədə öyrəndim

İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi: Dərslik üzərində iş yekunlaşdırılır. Müəllim dərsdə öyrənilənləri üçüncü sütunda yazmağı tapşırır. Müəllim müzakirə zamanı belə suallar verə bilər:

- Yağışın əhəmiyyəti nədir?
- Uzun müddət yağış yağmasa, təbiətdə hansı hadisələr baş verər?
- Həddindən artıq yağış yağarsa, hansı hadisələr baş verər?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, təbiətdə su yox olmur. O, bir haldan başqa hala keçib daim dövr edir. Təbiətdə su daim dövr etməsə, çaylar, dənizlər, göllər olmaz. Yer üzərində həyat olmaz.

Təbiiqetmə: Dərsləyin 37-ci səhifəsindəki sual və tapşırıqlar yerinə yetirilir. Ev tapşırığı kimi siz şagirdlərə «Yağış damlasının səyahəti» adlı esse yazmağı tapşırıla bilərsiniz.

17. YER KÜRƏSİNİN HƏRƏKƏTİ (I DƏRS — GECƏ VƏ GÜNDÜZÜN YARANMASI)

STANDART

- 1.1.1.** Varlıq və hadisələr arasındakı əlaqələri sadə formada şərh edir;
1.1.3. «Zaman», «məkan» və «hərəkət» anlayışlarını sadə şəkildə izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. «Sutka» anlayışını sadə şəkildə izah edir;
2. Yer in öz xəyali oxu ətrafında hərəkətini sadə şəkildə izah edir;
3. Gecə və gündüzün necə yaranmasını sadə şəkildə şərh edir.

İNTEQRASIYA

Riy.: 4.1.1., 4.2.4.; İnf.: 1.1.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş,
cütlerle iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik,
qlobus, fənər,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim uşaqlara belə bir əhvalat danışır:

«Bir gün Aytən anasına yaxınlaşıb deyir: — Ana, Türkiyə televiziya kanallarından birində dünən dedilər ki, günorta saat 3-də mənim sevdiyim cizgi filmi ni göstərəcəklər. İndi saat 4-ün yarısıdır, amma cizgi filmi vermədilər. Başqa veriliş başladı».

Müəllim uşaqlara müraciət edir:

— Uşaqlar, nə üçün cizgi filmi göstərilmədi?

Uşaqlardan müxtəlif cavablar alınır. Bütün fərziyyələr müəllim tərəfindən qəbul olunur və qeyd olunur. Bundan sonra tədqiqat sualı açılır.

Tədqiqat sualı: Ölkələr arasında nə üçün vaxt fərqi var?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 38-ci səhifəsindəki mətn oxunur.

Şagirdlər «Səhər», «Gündüz», «Axşam» və «Gecə» qruplarına bölünürlər. Müəllim bu dərsə hazırlaşarkən təqvimdən günəşin çıxdığı və batdığı saatları müəyyənləşdirir.

Qrupları təşkil edərkən onlara adlarına uyğun kağız lövhələr paylayır. Məsələn: «Səhər» qrupu — saat 06:30–12:00, «Gündüz» qrupu — saat 12:00–18:00, «Axşam» qrupu — saat 18:00–00:00, «Gecə» qrupu — saat 00:00–06:31

Qruplara aşağıdakı tapşırıqlar yazılmış iş vərəqləri verə bilərsiniz.

«Səhər» qrupu. Hər gün səhər Günəşin ilk olaraq şərq tərəfdə görünməsinin səbəbini izah edin.

«Gündüz» qrupu. «Sutka» anlayışını izah edin.

«Axşam» qrupu. Qlobus üzərində Yer kürəsinin əks tərəflərində gecə və gündüz olmasının səbəbini izah edin.

«Gecə» qrupu. Hər gün Günəşin qərb tərəfdə gözdən itməsinin səbəbini izah edin.

Şagirdlərə izah olunur ki, hər qrup adını daşdığı vaxtda təbiətdə baş verən dəyişikliyi də müəyyənləşdirməlidir. Qruplar işlərinin nəticələrini iş vərəqlərinə yazacaqlar.

İnformasiya mübadiləsi: Qruplar işlərini təqdim edirlər. Bu zaman onlar günün verilmiş saatlarında təbiətdə baş verən hadisələri müəyyənləşdirmiş olurlar.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı aşağıdakı suallar verilə bilər:

— Yer üzərində saat fərqi üfünün hansı cəhətinə doğru dəyişir?

— Sizcə, bir istiqamət üzrə şimalda yerləşən ölkələrdə saat fərqi yarana bilərmi?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, gecə və gündüzün yaranması Yerin öz oxu ətrafında fırlanması ilə bağlıdır. Yer kürəsi öz oxu ətrafında fırlanan zaman Yerin Günəşə sarı çevrilən tərəfində gündüz, Günəş işığı düşməyən tərəfində isə gecə olur. Yer öz oxu ətrafında qərbdən şərqə doğru fırlanır. Bu, saat əqrəbinin əksi istiqamətidir. Ona görə də səhər Günəş ilk dəfə şərqdə görünür. Şərq ölkələrində yeni gün qərbdəkilərə nisbətən daha tez başlayır. Buna uyğun olaraq

şərqdə axşam da qərb ölkələrindən tez düşür. Ölkələr arasındakı saat fərqi də belə yaranır.

Təbiiqetmə: Cütlərə biri Azərbaycandan şərqdə, digəri isə qərbdə yerləşən iki müxtəlif şəhərin adı yazılmış kağızlar paylanır. Onlara ölkəmizə nisbətən günün hansı vaxtı olmasını sadə şəkildə (saatın bizə görə geri, yoxsa irəli olmasını) müəyyən etmək tapşırılır. Tapşırıq icra olunur və müəllim tərəfindən yoxlanılır.

YER KÜRƏSİNİN HƏRƏKƏTİ (II DƏRS — FƏSİLLƏRİN YARANMASI)

STANDART

- 1.1.1.** Varlıq və hadisələr arasındakı əlaqəni sadə formada şərh edir;
1.1.3. «Zaman», «məkan» və «hərəkət» anlayışlarını sadə şəkildə izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

- Fəsillərin dəyişməsinin Yer kürəsinin Günəş ətrafında fırlanma hərəkəti ilə bağlı olmasını şərh edir;
- Fəsilləri əlamətlərinə görə fərqləndirir.

İNTEQRASIYA

Riy.: 4.1.1., 4.2.4.; İnf.: 1.1.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
BİBÖ,
şəxələndirmə

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsi beyin həmləsi üsulundan başlaya bilərsiniz. Müəllim belə bir tapmaca deyir:

*Üçü bizə yağdır,
Üçü cənnət bağdır.
Üçü yığub gətirir,
Üçü vurub dağdır.*

(Fəsillərin ayları)

Şagirdlər öz cavablarını təqdim edirlər və tapmacanın cavabını söyləyirlər.

Tədqiqat sualı: Fəsillərin dəyişməsi necə baş verir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsləyin 38–39-cu səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri qruplara bölünür. Onlara aşağıdakı məzmununda qrup tapşırıqları yazılmış iş vərəqləri paylanır:

I qrup. Fəsilləri bir-birindən fərqləndirən əsas əlamətləri göstərin.

II qrup. Yer kürəsinin Günəş ətrafında fırlanma hərəkəti haqqında bildiklərinizi yazın.

III qrup. Yaz və payız bərabərlikləri, onların bir-birindən fərqi haqqında bildiklərinizi yazın.

Bu mərhələdə BİBÖ cədvəlindən də istifadə etmək olar.

Fəsillər haqda bilirəm	Fəsillər haqqında istəyirəm biləm	Fəsillər haqqında öyrəndim

İnformasiya mübadiləsi: Hər bir qrupun nümayəndələri işlərini təqdim edir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı aşağıdakı suallar verilə bilər:

- Fəsillərin dəyişməsinin əhəmiyyəti nədir?
- Hansı fəsli daha çox sevirsiniz? Nə üçün?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, fəsillərin dəyişməsi təbiət hadisəsidir və Yerin Günəş ətrafında hərəkət etməsi ilə bağlıdır.

Təbiiqetmə: Dərsləyin 39-cu səhifəsindəki sual və tapşırıqlar yerinə yetirilir. Şəxsləndirmə üsulundan istifadə edilməklə şagirdlərə Yer kürəsinin hərəkəti nəticəsində baş verən hadisələri şərh etmək təklif oluna bilər.

18. RƏNGLƏR

STANDART

- 1.1.1. Varlıq və hadisələr arasındakı əlaqəni sadə formada şərh edir;
- 1.1.2. Maddələrin və hadisələrin təbiətini öyrənmək üçün kiçik təcrübələr aparır və nəticələri izah edir;
- 1.1.3. «Zaman», «məkan» və «hərəkət» anlayışlarını sadə şəkildə izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Təcrübələr apararaq işığın düzxətli yayılma, sınma hadisələrini öyrənir və şərh edir;
2. Göy qurşağının necə yarandığını sadə şəkildə şərh edir;
3. Müxtəlif rənglər almaq üçün təcrübələr aparır və nəticələri izah edir.

İNTEQRASIYA

Riy.: 5.1.1.; İnf.: 3.3.2

TƏLİM FORMASI

Kollektivlə iş

TƏLİM ÜSULLARI

Suallar, auksion, müzakirə

RESURLAR

Dərslik, iş vərəqləri, rəngli karandaşlar, şüşə prizmalar

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: – Təbiətdə hansı rənglər var? – deyə müəllim sinfə müraciət edir. Şagirdlər tanıdıqları rəngləri sayırlar. Dərsin daha maraqlı və canlı keçməsi üçün müəllim auksion üsulundan istifadə edə bilər. Şagirdlər bu zaman bildikləri bütün rənglərin adını söyləməyə çalışacaqlar.

Tədqiqat sualı: Təbiətin rəngarəng görünməsinin səbəbi nədir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 40–41-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Bilikləri möhkəmləndirmək üçün müəllim kollektivlə iş aparır: şüşə prizmadan keçən işığın sınaraq spektrə ayrılması hadisəsini nümayiş etdirir.

Sonra şagirdlərə müraciət edir:

– Yağışdan sonra səmada rənglər sıra ilə düzülür. Bu hansı hadisədir?

Şagirdlər bunun göyqurşağının yaranması hadisəsi olduğunu qeyd edirlər.

Müəllim göy qurşağının şəklini çəkməyi tapşırır.

Şagirdlər dəftərlərində göy qurşağının şəklini çəkirlər. Bu mərhələdə müəllim müxtəlif rənglər almaq üçün təcrübə keçirməyi təklif edə bilər. Bu tapşırığı şagirdlər cütlükdə yerinə yetirə bilərlər. Təcrübə üçün şagirdlərə sulu boya, yaxud rəngli karandaşlar lazım olacaq. Müəllim iki rəngin qarışmasından başqa rəngin alınmasını nümayiş etdirir, sonra şagirdlər müstəqil şəkildə bu işi davam etdirə bilərlər.

İnformasiya mübadiləsi: Şagirdlər fikirlərini söyləyirlər.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə suallar verə bilər:

– Göy qurşağı necə yaranır?

– Bu rənglər hansı ardıcılıqla düzülür?

– Sizcə, nə üçün qırmızı rənglə narıncı, göy rənglə bənövşəyi rəng bir-birinin yanında yerləşir?

– Hansı rəngi daha çox xoşlayırsınız və nə üçün?

– Müxtəlif rəngləri hansı üsulla almaq olar?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, təbiətin rəngarəngliyi işıqla bağlı təbiət hadisəsidir. Adi halda ağ görünən günəş işığı, əslində, yeddi rəngin qarışığı, göy qurşağındakı rənglərin toplusudur.

Tətbiqetmə: Dərsliyin 41-ci səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıqlar yerinə yetirilir və qiymətləndirilir.

19. TƏHLÜKƏLİ TƏBİƏT HADİSƏLƏRİ

STANDART

4.3.1. Fövqəladə halları səciyyəvi xüsusiyyətlərinə görə izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Təbii fəvqəladə halların səciyyəvi xüsusiyyətlərini izah edir.

İNTEQRASIYA

Riy.: 5.1.3.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

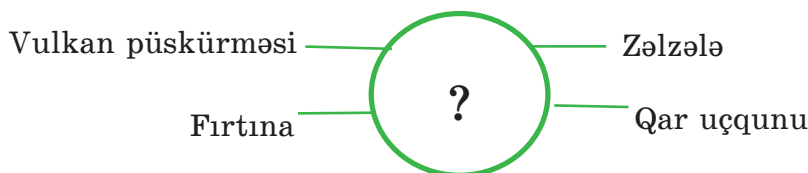
Anlayışın
çıxarılması,
BİBÖ

RESURLAR

Şəkillər,
plakatlar,
dərslik

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim lövhədə dairə çəkir və onun ətrafında sözlər yazır.

Şagirdlərə bu anlayışların ümumi adını tapmaq təklif olunur. Şagirdlər bunların təbii fəlakət olmasını bildirirlər.

Tədqiqat sualı: Təbii xarakterli fəvqəladə hallar necə qruplaşdırılır?

Tədqiqatın aparılması: Dərsləyin 42–43-cü səhifələrindəki mətn oxunur. Tədqiqatın aparılması üçün şagirdlər qruplara bölünür. Qruplar adlandırılır: «Göy», «Yer», «Hava», «Su». Müəllim qruplara müxtəlif təbii fəlakətlər təsvir olunmuş şəkillər paylayır. Hər qrupa öz adına uyğun hadisələri seçmək tapşırılır.

Tədqiqatın aparılması üçün BİBÖ üsulundan da istifadə etmək olar. Şagirdlər öncə cədvəlin birinci sütununda bildikləri məlumatı qeyd edirlər. Dərslikdəki material ilə tanış olduqdan sonra isə üçüncü sütunu doldururlar.

Təbii xarakterli fövqəladə hallar barədə bilirəm	Təbii xarakterli fövqəladə hallar barədə bilmək istəyirəm	Təbii xarakterli fövqəladə hallar barədə öyrəndim

İnformasiya mübadiləsi: Hər bir qrupun nümayəndəsi işlərini təqdim edir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə üçün aşağıdakı suallar verilə bilər:

- Respublikamızın ərazisində ən çox hansı təbii xarakterli fövqəladə hallar baş verir?
- Bu cür hallar insanlara necə ziyan vurur?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Təbii xarakterli fövqəladə hadisələri təbii fəlakət də adlandırırlar. Bu hadisələri onları yaradan proseslərə görə belə qruplaşdırmaq olar:

1. Kosmosda; 2. Havada; 3. Suda baş verən proseslərlə bağlı olan təbii fəlakətlər; 4. Üst qatlarında; 5. Yerin dərin qatlarında.

Təbii qəzetmə: Dərsliyin 43-cü səhifəsindəki 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir və qiymətləndirilir.

Müəllimə tövsiyə: Bu dərsin yekununda siz şagirdlərə perspektiv planlaşdırma nəzərdə tutulan layihə ilə bağlı məlumat verə bilərsiniz. Layihə təbiət hadisələrinə həsr olunduğu üçün şagirdlər onun təqdimatına hazırlaşmalıdırlar. Buna görə də layihə ilə bağlı məsələləri yaxşı olar ki, əvvəlcədən müəyyənləşdirəsiniz.

CANLILAR ALƏMİ

20. CANLILARIN MÜXTƏLİFLİYİ (I DƏRS)

STANDART

- 1.3.1. Bitkiləri və heyvanları səciyyəvi əlamətlərinə görə qruplaşdırır;
1.3.2. Canlılar arasındakı əlaqəni izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Canlıların müxtəlifliyini sadə şəkildə izah edir;
2. Bakteriya, göbələk və bitkiləri səciyyəvi əlamətlərinə görə qruplaşdırır.

İNTEQRASIYA

Riy.: 5.1.1.; İnf.: 1.2.1.; Tex.: 3.1.2.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
karusel

RESURSLAR

Dərslik,
iş vərəqləri,
şəkillər

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim müxtəlif bitki, quş və heyvan şəkillərini lövhədən asaraq, sinfə sualla müraciət edir:

— Şəkillərdə nə görürsünüz?

Şagirdlər şəkillərdə gördükləri canlıların adlarını söyləyirlər.

— Sizcə, bu canlıları onların hansı əlamətlərinə görə qruplaşdırmaq olar?

— Sizə onları qruplaşdırmaq tapşırılsa, siz onları necə qruplaşdırardınız?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir.

Tədqiqat sualı: Yer üzərindəki canlılar necə qruplaşdırılmışdır?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin səhifəsindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri 4 qrupa bölünür. Qruplara aşağıdakı məzmununda tapşırıqlar yazılmış iş vərəqləri paylanır:

I qrup. Canlılar aləminin təsnifatı haqqında bildiklərinizi yazın.

II qrup. Bakteriyalar haqqında bildiklərinizi yazın.

III qrup. Göbələklər haqqında bildiklərinizi yazın.

IV qrup. Bitkilər haqqında bildiklərinizi yazın.

İnformasiya mübadiləsi: Qruplar sualı cavablandırır və karusel üsulu ilə iş vərəqlərini qonşu qrupa ötürürlər. Qruplar iş vərəqlərini dəyişməklə yoldaşlarının yazdıqlarını oxuyur, əlavələr və ya düzəlişlər edir, bir-birinin işini qiymətləndirirlər.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim aşağıdakı sualları verə bilər:

1. Canlılar aləmini sistemləşdirmək, sizcə, nəyə lazımdır?

2. Hansı canlılar sizi daha çox maraqlandırır? Nə üçün?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, yer üzündəki canlıları əsas əlamətlərinə görə bakteriyalara, göbələklərə, bitkilərə və heyvanlara bölmüşlər. Bakteriyalar ən bəsit canlılardır. Göbələklər nə bitki, nə də heyvandır. Lakin göbələklərdə bitki və heyvanlara bənzər xüsusiyyətlər vardır. Bitkilər göbələklərlə müqayisədə yüksək inkişaf etmiş canlılardır. Bitkilər özləri də ibtidai və ali bitkilərə bölünür.

Təbiiqetmə: Dərsliyin 46-cı səhifəsindəki müvafiq suallar cavablandırılır.

CANLILARIN MÜXTƏLİFLİYİ
(II DƏRS)

STANDART

- 1.3.1. Bitkiləri və heyvanları səciyyəvi əlamətlərinə görə qruplaşdırır;
1.3.2. Canlılar arasındakı əlaqəni izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Heyvanlar aləminin təsnifatını izah edir;
2. Heyvanları səciyyəvi əlamətlərinə görə qruplaşdırır.

İNTEQRASIYA

İnf.: 1.2.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş,
cütlərlə iş

TƏLİM ÜSULLARI

Kiçik mühazirə,
ziqzaq, müzakirə

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri,
şəkillər

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim sinfə müraciət edib mövzuya aid danışır və qeyd edir:

— Biz keçən dərsimizdə canlılar aləminin 3 qrupu haqqında biliklərimizi genişləndirdik. Bu dərsimizdə isə heyvanlar aləmi haqqında maraqlı məlumatlar öyrənəcəyik. Dərsi, həmçinin lövhədən balıq, quş, sürünən, yaxud məməli heyvan rəsmi asıb sual verməklə də başlaya bilərsiniz.

— Bu canlıları fərqləndirən xüsusiyyətlər hansılardır?

Şagirdlər sualı cavablandırırlar. Şərh edirlər ki, balıq yalnız suda yaşayır, quş uçur. Digər heyvana aid əsas əlamət də qeyd olunur.

Tədqiqat sualı: Heyvanlar aləmi necə qruplaşdırılmışdır?

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 4 qrupa bölünür. Qruplardakı şagirdlər nömrələnir. Dərslikdəki mövzu ilə bağlı mətn 4 hissəyə bölünür. Qruplardakı 1,2,3,4 nömrəli şagirdlər öz qruplarından çıxaraq yeni qruplarda birləşir. Ekspert qrupları yaradırlar. Mətn nömrələnərək ekspert qruplarına verilir. Ekspert qruplarının hər biri ona düşən mətnin məzmununu mənimsəməlidir.

İnformasiya mübadiləsi: Sonrakı mərhələdə ekspertlər öz əvvəlki qruplarına qayıdır və öyrəndiklərini qrupun üzvlərinə öyrədirlər.

Şagirdlər mətnə başa düşmədikləri hissə ilə bağlı suallarını yazır və həmin sualla bu hissəyə cavabdeh olan ekspertə müraciət edirlər. Sonda müəllim şagirdlərə təklif edir ki, ekspertlərin təqdimatından sonra bütöv məzmunu necə başa düşdüklerini bildirmək üçün mətni ardıcılıqla şifahi danışsınlar.

Qeyd. Sınıfdə şagirdlərin sayı çox olanda qrupların təşkilində problem yaranmamalıdır. Ekspert qruplarında şagirdlərin yarısı mətnin hissələri ilə məşğul olduğu zaman siz digər şagirdlərə başqa tapşırıqlar verə bilərsiniz.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim aşağıdakı sualları verə bilər.

1. Onurğasız heyvanlara aid hansı nümunələri göstərə bilərsiniz?
2. Onurğalı heyvanlara hansı heyvanlar aiddir?
3. İnsan digər məməlilərdən nə ilə fərqlənir?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, heyvanlar aləmi onurğalı və onurğasızlara bölünür. Onurğalı heyvanlar özləri də əsas əlamətlərinə görə balıqlar, suda-quruda yaşayanlar, sürünənlər, quşlar və məməlilərə ayrılır.

Tətbiqetmə: Dərsləyin 46-cı səhifəsindəki 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir və qiymətləndirilir.

21. BİTKİLƏR HƏYAT MƏNBƏYİDİR

STANDART

1.4.1. Ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasında bitki örtüyünün rolunu şərh edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Bitki örtüyünün həyat üçün əhəmiyyətini sadə şəkildə şərh edir.

İNTEQRASIYA

Tex.: 3.1.2.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Anlayışın çıxarılması, auksion, müzakirə

RESURLAR

Dərslək,
iş vərəqləri,
rəngli karandaşlar

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim lövhədə bitkilərin əsas əlamətlərini yazır və sinfə sualla müraciət edir:

— Bu əlamətlər hansı varlığa aiddir?

Müəllimə tövsiyə: Siz bu mərhələdə auksion üsulundan da istifadə edə bilərsiniz.

— Bitkilərin xüsusiyyətlərini sadalayın, amma bir xüsusiyyəti iki dəfə söyləmək olmaz — deyə sinfə müraciət edə bilərsiniz: — Məsələn, budaqları var. Şagirdlər bitkilərin xüsusiyyətlərini sadalayırlar. Sonuncu sözün üç dəfə təkrarlanması ilə «Auksion» bitir və tədqiqat sualı formalaşdırılır.

Qeyd: Motivasiyada bu iki üsul sizin seçiminiz üçün verilmişdir.

Tədqiqat sualı: Bitki örtüyünün həyat üçün əhəmiyyəti nədir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 47–48-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri 4 qrupa bölünür. Onlara tapşırıqlar yazılmış iş vərəqləri paylanır. Qruplara tapşırıqları icra etmək və mövzuya uyğun şəkillər çəkmək təklif olunur.

I qrup. Yer üzərində bitki örtüyünün azalmasının səbəblərini göstərin.

II qrup. Yaşillığın azalmasının mənfi nəticələrini izah edin.

III qrup. Bitkilərin faydalarını göstərin.

IV qrup. İnsanların bitki örtüyünü bərpa etmək üçün gördüyü işlər barədə yazın.

İnformasiya mübadiləsi: Qrup nümayəndələri işləri təqdim edirlər.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı şagirdlərə aşağıdakı suallarla müraciət etmək olar:

— Canlıların tənəffüs etməsi üçün hansı qaza ehtiyacı var?

— Yaşadığınız ərazidə yaşıllıq necə qorunur?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, yaşıllığın azalması yer üzündə həyatın davam etməsi üçün təhlükə yaradır. Çünki canlıların tənəffüs etməsi yalnız yaşıl bitkilərdə baş verən proseslər sayəsində mümkün olur. Bitkilər həm də vitaminlərin mənbəyi və bir çox heyvanların qidasıdır.

Tətbiqetmə: Dərsliyin 48-ci səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıqlar yerinə yetirilir və müəllim tərəfindən yoxlanılır. Bu mərhələdə müəllim şagirdlərə təcrübə nümayiş etdirmək və eyni zamanda onlarda ətraf mühitin qorunmasına görə məsuliyyət hissi formalaşdırmaq məqsədilə dibçəkdə, yaxud məktəbin həyatında güllər əkmək tapşırığı verə bilər.

22. AĞAC ƏKMƏYƏ GEDİRİK

STANDART

1.4.1. Ətraf mühitin sağlamlaşdırılmasında bitki örtüyünün rolunu şərh edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Bitki örtüyünün qorunması üçün məsuliyyət daşdığını şərh edir;
2. Ağac əkməyin qaydalarını öyrənir.

İNTEQRASIYA

İnf.: 2.1.2., 2.1.3.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
fərdi iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim belə bir tapmaca söyləyir: «O nədir ki, yayda geyinər, qışda soyunar?»

Şagirdlər tapmacanın cavabının «ağac» olmasını söyləyirlər. Müəllim ağacların əhəmiyyətindən, ağac əkməyin faydasından yönəldici suallar verə bilər. Diskussiya nəticəsində tədqiqat sualı formalaşır.

Tədqiqat sualı: Ağac əkməyin qaydaları nədən ibarətdir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 49–50-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri 4 qrupa bölünür. Qruplara aşağıdakı məzmununda qrup tapşırıqları yazılmış iş vərəqləri paylanır:

I qrup. Ağacın payızda və yaz başlamazdan əvvəl əkilməsinin səbəbini izah edin.

II qrup. Ağacı əkmək üçün torpağın hazırlanmasını təsvir edin.

III qrup. Yeni əkilmiş ağaca qulluq qaydalarını yazın.

IV qrup. Hansı ağacları əkməyi daha faydalı hesab edirsiniz? Nə üçün?

İnformasiya mübadiləsi: Qrup nümayəndələri işləri təqdim edirlər. Şagirdlərin fəaliyyəti qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə sual verə bilər:

— Yaşillıq zolaqları və parkların salınmasında ən çox hansı ağaclardan istifadə olunur? Nə üçün?

Nəticə və ümumiləşdirmə: İnsanlar bir zamanlar məhv edilmiş bitki örtüyünü bərpa etməyə çalışırlar. Çünki nəfəs aldığımız hava oksigenlə nə qədər zəngin olarsa, biz də o qədər sağlam olarıq. Ağacı payızda, yaxud yaz başlamazdan əvvəl əkirlər. Çünki bu zaman ağac da, torpaq da istirahət edir. Yeni əkilmiş ağaca xüsusi qayğı lazımdır.

Tətbiqetmə: Dərsliyin 50-ci səhifəsindəki suallar cavablandırılır. Bu mərhələdə yaxşı olar ki, şagirdlər ağac əkməyə və ağacların, yaşıllıqların qorunmasına aid plakat, yaxud sinif qəzeti hazırlasınlar.

Müəllim üçün məlumat: Payız aylarında əkilən ağaclar qışa davamlı olmalıdır. Yazda isə istisəvən bitkiləri əkmək daha məqsədəuyğundur. Çünki bu ağaclar qışa qədər torpağın havasını götürməlidirlər ki, qışda donmasınlar. Bu ağaclar aşağıdakılardır: alça, gilə, ərik, gavalı və s. Şam ağacı zəngin oksigen mənbəyidir. Ağac əkərkən bir neçə qaydaya əməl etmək lazımdır.

Müəllimə tövsiyə: Şagirdlərə növbəti dərsin praktik dərs olacağını elan edin, bu dərsdə öyrəndiklərini növbəti dərsdə əməli olaraq tətbiq edə biləcəklərini onların nəzərinə çatdırın.

23. MİKROORQANİZMLƏR

STANDART

1.1.1. Varlıq və hadisələr arasındakı əlaqələri sadə formada şərh edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Mikroorqanizmlərin həyatımızdakı rolunu sadə şəkildə şərh edir;
2. Mikroorqanizmlərin digər canlılarla əlaqəsini şərh edir.

İNTEQRASIYA

Riy.: 5.1.1.; Tex.: 3.1.1.

TƏLİM FORMASI

Kollektivlə iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
kublaşdırma,
müzakirə

RESURSLAR

Dərslik,
mikroskop

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim deyir: — Bazarda meyvə alan bir nəfər gilası yeyib şiriniyini yoxlayırdı. Yanında dayanan qadın ona irad tutdu ki, meyvəni yuyulmamış yemək olmaz.

— Sizcə, qadın nə üçün ona irad tutdu?

Yaxud sinfə bir neçə meyvə gətirib şagirdlərə suallarla müraciət edə bilərsiniz:

1. Bu meyvələrin dadına baxa bilərikmi?

2. Meyvələri yeməzdən öncə nə etmək lazımdır? Nə üçün?

Şagirdlərin fikirləri dinlənilir. Onlar gilanın çirkli olduğunu, yuyulmadan yeyilərsə, xəstəlik yarada biləcəyini söyləyirlər. Müəllim bildirir ki, onların «çirkli» dedikləri adi gözlə görünməyən, xəstəliktörədən canlılardır.

Tədqiqat sualı: Mikroorqanizmlər necə canlılardır, onların həyatımızda nə rolu var?

Tədqiqatın aparılması: Müəllim və şagirdlər mikroskop vasitəsilə suda mikroorqanizmləri müşahidə edirlər. Müşahidə bitdikdən sonra dərsləyin 51–52-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Bu dərstdə müəllim kublaşdırma üsulundan istifadə edərək şagirdləri tədqiqata cəlb edə bilər.

Şagirdlər 6 qrupa bölünürlər. Hər qrup kubun bir üzündəki sualı cavablandırır.

1. Mikroorqanizmləri təsvir edin (şəklini çəkərək təqdim edə bilərlər).			
2. Mikroorqanizmləri başqa canlılarla müqayisə edin.	3. Mikroorqanizmlərin başqa canlılarla əlaqəsi barədə yazın.	4. Mikroorqanizmlərin xüsusiyyətləri haqqında yazın.	5. Mikroorqanizmlərin vurduğu zərərlər haqqında yazın.
6. Mikroorqanizmlər faydalı canlılar hesab olunmalıdır, yoxsa zərərli?			

İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə suallar verə bilər:

- Torpağın münbitləşməsində mikroorqanizmlərin nə rolu var?
- Mikroblardan necə qorunmaq lazımdır?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, adi gözlə görünməyən canlılar da var. Bunlar mikroorqanizmlər adlanır. Mikroorqanizmlərin həyatımızda böyük rolu vardır.

Tətbiqetmə: Dərsləyin 52-ci səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıqlar yerinə yetirilir və qiymətləndirilir. 5-ci tapşırıq sinif ilə birgə yerinə yetirilir. Sinifdə şagirdlərlə birgə təcrübə aparın.

Müəllim üçün məlumat: Bu mövzunun tədrisi ilə bağlı şagirdlərə aşağıdakı xəbərdarlığı edə bilərsiniz:

- hər hansı ərazidə oynayarkən çirkənlənmiş əllərinizi duru görünsə belə arx və gölməçələrin suyu ilə yumayın. Nə qədər susuz olsanız belə, arx və gölməçələrdən, durğun sulardan su içməyin. Çünki belə sularda çoxlu mikroorqanizmlər yaşayır;
- küçədə natəmiz şəraitdə yaşayan küçə heyvanlarına əllə toxunmayın! Çünki onların da tüklərində xəstəliktörədən mikroorqanizmlər ola bilər. Təmasdan dərində çətin sağalabilən dəri xəstəlikləri əmələ gələ bilər;
- bağda, bostanda işləyərkən, torpaqla təmasdan sonra əllərinizi yaxşı-yaxşı yuyun. Çünki torpaqda da zərərli mikroorqanizmlər ola bilər.

24. GÖBƏLƏKLƏR

STANDART

- 1.3.2. Canlılar arasındakı əlaqəni izah edir;
- 4.1.2. Ətraf mühitdə orqanizmə mənfi təsir göstərən amilləri sadalayır.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Göbələklərin səciyyəvi xüsusiyyətlərini sadə şəkildə şərh edir;
2. Göbələklərin digər canlılarla əlaqəsini izah edir;
3. Xəstəliktörədən göbələklərdən qorunma yollarını izah edir.

İNTEQRASIYA

Riy.: 5.1.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
cütlərlə iş,
qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Suallar,
ziqzaq, BİBÖ

RESURLAR

Dərslik, iş vərəqləri,
kiflənmiş ərzaq
nümunəsi, şəkillər

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim üzərini kif basmış meyvəni, yaxud çörəyi şagirdlərə göstərib onun nə olduğunu soruşur. Şagirdlər ərzağın kifləndiyini söyləyirlər. Sonra müəllim sual ilə sinfə müraciət edir:

— Sizcə, bu qida məhsullarını yararsız hala salan hansı varlıqlardır?

Şagirdlər öz fərziyyələrini irəli sürür. Ola bilər ki, şagirdlər düzgün cavab verə bilməz. Bu halda sual açıq qalır. Dərsin sonunda yenidən bu suala qayıtmaq lazımdır. Yaxud da müəllim izah edib deyir ki, ərzağı yararsız hala salan göbələyin növüdür. Göbələklər yalnız sizin şəkillərdə, marketlərdə gördüyünüz kimi deyil. Bu canlılar olduqca müxtəlifdir.

Tədqiqat sualı: Göbələklər necə canlılardır? Onların hansı xüsusiyyətləri var?

Tədqiqatın aparılması: Bu mərhələdə BİBÖ cədvəlindən istifadə etmək olar. Lövhədə BİBÖ cədvəli çəkilir. Müəllim cütlərə birinci sütunda yazılacaq məlumatların siyahısını tərtib etməyi tapşırır. Cütlər məlumatı təqdim edirlər və düzgün məlumatlar 1-ci sütunda yazılır.

Göbələklər haqqında bilirəm	Göbələklər haqqında bilmək istəyirəm	Göbələklər haqqında öyrəndim

Cütlər ikinci sütunda yazılacaq sualları tərtib edirlər. Suallar cədvəlin 2-ci sütununda yazılır.

Dərsləyin 53–54-cü səhifəsindəki mətn oxunur.

Mətnin məzmununun qısa müddət ərzində şagirdlər tərəfindən mənimsənilməsinə imkan yaradan «Ziqzaq» üsulundan da istifadə etmək olar.

Sinfi sadə üsulla (bölgü üsulunu özünüz seçin) 4 qrupa bölürük (əsas qrup). Qruplardakı şagirdlər yenidən nömrələnir. Hər qrupdakı eyni rəqəmli şagirdlərdən yeni 4 qrup (ekspert qrupu) yaradılır.

Mətn qrupların sayı qədər hissələrə bölünür və ekspert qruplarına verilir.

Ekspert qrupları onlara verilən hissəni oxumalı, məzmununu qavramalı və öz əvvəlki qrupuna qayıdaraq öyrəndiyi hissəni onlara danışmalıdır.

İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi: Qruplar işi yekunlaşdırıb təqdim edirlər. Müəllim bu gün əldə olunmuş yeni bilikləri cədvəlin 3-cü sütununa yazır.

Bu mərhələdə müəllimin müzakirə üçün verdiyi suallar tədqiqat zamanı nisbətən az açılan məsələlərin daha geniş şərhinə yönəlməlidir.

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, yer üzərində canlılar aləminin bir hissəsini də göbələr təşkil edir. Göbələr çox müxtəlif olur. Papaqlı göbələklərdən başqa, mikroskopik göbələr də mövcuddur. Papaqlı göbələklərin zəhərli və yeməli növləri olur. Kif göbələkləri, ərzaqları yararsız hala salır, maya göbələklərindən isə yeyinti məhsullarında və təbabətdə dərmanların istehsalında istifadə olunur.

Xəstəlik törədən göbələr də var. Meyvə-tərəvəz, heyvanlar parazit göbələklərin törətdiyi xəstəliklərə yoluxurlar. Parazit göbələr insanları da xəstələndirir. Bunun qarşısını almaq üçün gigiyena qaydalarına əməl etmək, başqa insanların geyimlərindən istifadə etmək kimi zərərli vərdişdən uzaq olmaq lazımdır.

Təbiiqetmə: Dərsliyin 54-cü səhifəsindəki 1-ci və 2-ci suallar cavablandırılır, 3 və 4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilir, müəllim tərəfindən yoxlanılır.

Müəllim üçün məlumat: Əksər uşaqlar göbək yığmağa maraq göstərirlər. Bunu nəzərə alaraq onlara bir neçə tövsiyə vermək olar.

Ən çox yayılmış yeməli göbək şampinyon göbələyidir. Şampinyon göbələyində papağın alt hissəsi çəhrayı rəngdə olur. Buna görə də bu göbələkləri toplayarkən rənginə diqqət yetirmək lazımdır. Onu da deyək ki, əgər göbələyin yığılmaq vaxtı ötübse, onun tərkibində zəhərli maddələr əmələ gəlir. Belə göbələkləri yığmaq olmaz.

Uşaqlara xəbərdarlıq edə bilərsiniz:

- Kif atmış ərzaqları (çörək, meyvə-tərəvəz və s.) yemək olmaz!
- Təsadüfən gəzinti zamanı ağac dıblərində, meşədə və s. yerlərdə gördüyünüz göbələrə əl vurmayın!
- Parazit göbələr ən çox təmizliyə əməl etməyən insanların dərisində olur və digər insanların dərisinə yoluxur. Göbək xəstəliyindən qorunmaq üçün başqa insanların paltar və ayaqqabılarını geyinmək olmaz!

25. HƏŞƏRATLAR

STANDART

- 1.3.1. Bitkiləri və heyvanları səciyyəvi əlamətlərinə görə qruplaşdırır;
1.3.2. Canlılar arasındakı əlaqəni izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Həşəratları səciyyəvi əlamətlərinə görə qruplaşdırır;
2. Həşəratların digər canlılarla əlaqəsini sadə şəkildə izah edir.

İNTEQRASIYA

İnf.: 1.2.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
kublaşdırma

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri,
rəngli karandaşlar

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə tapmaca ilə başlayır:

*Qanadı var uçmağa,
İynəsi var sancmağa.
Sevir işi, zəhməti,
Odur ki, var hörməti.*

(Arı)

*Bu quş necə quşdu,
Qanadı fırlanquşdu.
Ot otlar qoyun kimi,
Su içməz, necə quşdu?*

(İpəkqurdu)

Şagirdlər tapmacaların cavablarını söyləyirlər. Dərsi müəllim başqa üsulla da başlaya bilər. Məsəl üçün şəkillər, yaxud texniki vasitələr həşəratlardan bəhs edən videoçarx və ya sənədli filmdən parçalar nümayiş etdirə bilərsiniz.

Tədqiqat sualı: Həşəratların əsas xüsusiyyətləri hansılardır?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 55–56-cı səhifələrindəki mətn oxunur. Bu mərhələdə kublaşdırma üsulundan istifadə etmək olar. Sınıf 6 qrupa bölünür. Hər qrup kubun bir üzünə yazılmış tapşırığı icra edir.

Əvvəlcədən hazırlanmış kubun üzələrinə 6 tapşırıq yazılır.

		1. Tanıdığınız həşəratların adlarını yazın, onları təsvir edin. (Şekillərini çəkmək təklif olunur.)	
2. Həşəratları başqa canlılarla müqayisə edin.	3. Həşəratların başqa canlılarla əlaqəsi barədə fikirlərinizi yazın.	4. Həşəratların bədən quruluşunu izah edin.	5. Həşəratların insanlara vurduğu zərər və haqqında yazın.
		6. Həşəratlar faydalı canlıdır, yoxsa ziyanverici? Fikrinizi əsaslandırın.	

İnformasiya mübadiləsi: Qrup nümayəndələri işlərini təqdim edirlər. Məlumatlar müzakirə edilir, əlavələr olunur.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim aşağıdakı sualları verə bilər:

1. Zərərli həşəratlarla necə mübarizə aparırsınız?
2. Zıyanverici həşəratların nə kimi faydası var?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, həşəratların bədən baş, döş və qarıncıqdan ibarətdir. Onların 3 cüt ayağı olur. Zıyanverici həşəratlarla yanaşı, faydalı həşəratlar da var. Zıyanverici həşəratların özlərinin də faydası var. Məsələn, bəzi quşların, balıqların, heyvanların qidası həşəratlardır.

Təbiiqetmə: Dərsliyin 56-cı səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıqlar icra edilir və qiymətləndirilir. Bilikləri möhkəmləndirmək üçün şagirdlərə həşəratlara aid cədvəli doldurmağı tapşırıla bilərsiniz. Cədvəldə şagirdlər həşəratların insan üçün faydalı və zərərli xüsusiyyətləri haqqında qeydlər edə bilərlər.

(+)	(-)

26. İNSAN ƏTRAFI NECƏ DƏRK EDİR?

STANDART

1.3.3. Ətraf aləmin dərk edilməsində duyğu orqanlarının rolunu izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Duyğu orqanlarını sadalayır və onların rolunu izah edir;
2. İnsanın digər canlılardan fərqlərini izah edir.

İNTEQRASIYA

Riy.: 5.1.1.; İnf.: 2.2.3., 4.1.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Klaster,
karusel

RESURLAR

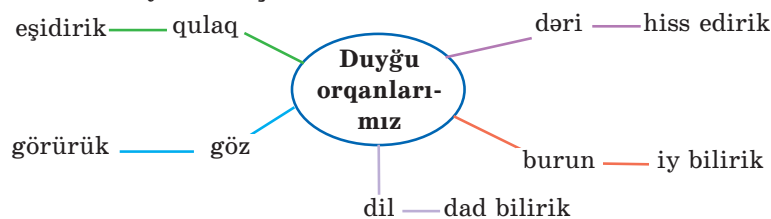
Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim sual verir:

— İnsan digər canlılardan hansı xüsusiyyətləri ilə fərqlənir?

Şagirdlərin cavabları dinlənir. Sonra müəllim lövhədən içərisində «duyğu orqanlarımız» sözləri yazılmış dairə asır.

Şagirdlər duyğu orqanlarının adlarını söyləyirlər. Müəllim dairənin ətrafında xətlər çəkib şagirdlərin iştirakı ilə 5 duyğu orqanının adını və onların funksiyasını yazır.

Müəllimə tövsiyə: Motivasiya mərhələsində duyğu orqanları ilə bağlı təcrübələr qoya bilərsiniz. Məsələn:

- a) stəkanda isti və soyuq su qoyub şagirdə ona toxunmağı təklif edə və nə hiss etdiyini soruşa bilərsiniz;
- b) bir şagirdə üzü lövhəyə dayanmağı, digər bir şagirdə onu çağırmağı tapşıra bilərsiniz. Şagird öz sinif yoldaşını səsindən tanımalıdır;

- c) şagirdin gözünü bağlayıb ona qızılgül iylədə, sonra sual verə bilərsiniz;
 ç) şagirdə taxtaya və pambığa toxunmağı təklif edə və onlara toxunduqda nə hiss etdiyini soruşa bilərsiniz.

Tədqiqat sualı: Ətraf aləmi dərk etməkdə duyğu orqanlarımız bizə necə kömək edir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 57–58-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Müəllim şagirdləri 5 qrupa bölür. Hər qrupa bir duyğu orqanının funksiyası və gündəlik fəaliyyətimizdə bu hissənin rolu haqqında bildiklərini yazmağı tapşırır. Sonra qruplar iş vərəqlərini dəyişərək bir-birlərinə ötürürlər. Beləliklə, qrupların hamısı duyğu orqanlarının rolu haqqında bildiklərini yazır.

İnformasiya mübadiləsi: Qrup nümayəndələri işlərini təqdim edirlər. Qruplar bir-birinin işini qiymətləndirirlər.

İnformasiya müzakirəsi: Müəllim belə bir sual verə bilər:— Hansısa bir duyğu orqanının fəaliyyətsiz olması insanın dərk etməsinə mane ola bilərmi?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, insanın duyğu orqanları ona ətrafı dərk etməyə kömək edir. Lakin insanın ətrafı dərk etməsinin səbəbi onun mərkəzi sinir sistemidir. İnsanın sinir sistemi digər canlılara nisbətən daha çox inkişaf etmişdir. Bu, insanı heyvanlardan fərqləndirir.

Təbiiqetmə: Dərsliyin 58-ci səhifəsindəki sual və tapşırıqlar yerinə yetirilir, yoxlanılır.

27. TEXNOGEN HADİSƏ VƏ CANLILAR ALƏMİ

STANDART

- 4.1.1.** Ətraf mühitdə orqanizmə mənfi təsir göstərən amilləri, sağlam həyat tərzinə zidd olan vərdisləri izah edir;
4.3.1. Fövqəladə halları səciyyəvi xüsusiyyətlərinə görə izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Texnogen xarakterli fəvqəladə halları səciyyəvi xüsusiyyətlərinə görə izah edir;
2. Texnogen hadisələr nəticəsində ətraf mühitin (havanın, suyun və s.) çirklənməsinin orqanizmlərə mənfi təsirini izah edir.

İNTEQRASIYA

İnf.: 1.2.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş,
cütlerle iş

TƏLİM ÜSULLARI

Suallar, müzakirə,
növbəli suallar,
diskussiya

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim sinfə suallarla müraciət edir:

- Texnogen hadisə dedikdə nə başa düşürsünüz?
- Fövqəladə hal nə deməkdir? Şagirdlər mümkün cavabları verirlər.

Tədqiqat sualı: Texnogen xarakterli fəvqəladə hadisələrin hansı xüsusiyyətləri var?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 59–60-cı səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri 4 qrupa bölünür. Qruplara aşağıdakı məzmununda sual və tapşırıqlar yazılmış iş vərəqləri paylanır:

I qrup. Texnogen xarakterli fəvqəladə hallar harada və nə üçün baş verir? Fikirlərinizi yazın.

II qrup. Texnogen hadisələr xüsusiyyətlərinə görə necə qruplaşdırılır? Sxemlə göstərin.

III qrup. Texnogen hadisələr orqanizmlərə necə təsir edir? Nümunələr gətirin, yaxud yazın.

IV qrup. Hansı texnogen hadisələri ən təhlükəli hesab etmək olar? Nə üçün?

Tədqiqatı aparmaq üçün təlim forması olaraq cütlüklərlə işdən, iş üsulu kimi isə növbəli suallardan da istifadə edə bilərsiniz. Şagirdlər müəyyən edilmiş (mövzuda verilmiş fənərciklər kömək edər) mətni hissələr şəklində növbə ilə oxuyurlar. Birinci şagird bir abzası yüksək səslə oxuyur. Tərəf-müqabili isə ona mətn haqqında suallar verir və şagird yoldaşının sualları cavablandırmasına kömək edir. Onlar sualları birlikdə cavablandırırlar. Sonra rollar dəyişir. Əvvəl sual vermiş tərəf-müqabili növbəti abzası oxuyur, digəri isə ona suallar verir.

İnformasiya mübadiləsi: Qrup nümayəndələri işləri təqdim edirlər. İnformasiyanın mübadiləsi diskussiya formasında aparılır. Bunun üçün müəllim yönəldici suallardan istifadə edə bilər. Şagirdlərin fəaliyyəti qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə suallar verə bilər:

- Hansı kiçik texnogen hadisələr ola bilər?
- Texnogen hadisələrin qarşısını almaq üçün nə etmək lazımdır?

Tətbiqetmə: Dərsliyin 60-cı səhifəsindəki suallar cavablandırılır, 1-ci tapşırıq icra olunur və müəllim tərəfindən yoxlanılır.

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, texnogen qəzalar insanların fəaliyyəti nəticəsində meydana gəlir və qəza, yanğın, partlayış və s. bu kimi formalarda təzahür edir. Təbii xarakterli fəvqəladə hallardan fərqli olaraq böyük miqyaslı texnogen qəzalar, hətta ətraf mühitə təsir göstərən orqanizmlərdə ciddi dəyişikliklərə səbəb ola bilər.

Texnogen xarakterli fəvqəladə halların qarşısını almaq üçün insanlar sənaye müəssisələrində, nəqliyyatda və digər qəza təhlükəsi olan yerlərdə qaydalara ciddi əməl etməlidirlər.

28. MÜSTƏQİL AZƏRBAYCAN

STANDART

2.3.1. Verilmiş əlamətlərinə uyğun olaraq Azərbaycan dövlətini təsvir edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Azərbaycan dövlətinin və onun rəmzlərinin yaranmasını təsvir edir;
2. Dövlət rəmzlərinin yaranması barədə biliklərini izah edir.

İNTEQRASIYA

Az.d.: 1.2.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Müsahibə,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik, iş vərəqləri, vi-
deoçarx,
rəngli karandaşlar

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə Azərbaycanın dövlət rəmzləri ilə bağlı çəkilmiş klipə başlayır. Klip sona çatdıqda müəllim şagirdlərə suallar verir:

- Siz burada nələri gördünüz?
- Bütün bunlar birlikdə nə adlanır?

Şagirdlərin cavabları dinlənir.

Tədqiqat sualı: Azərbaycan dövləti necə yaranmışdır?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 62–63-cü səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri 4 qrupa bölünür. Qruplara aşağıdakı məzmununda tapşırıqlar yazılmış iş vərəqləri paylanır:

I qrup. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması haqqında bildiklərinizi yazın.

II qrup. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası haqqında bildiklərinizi yazın.

III qrup. Müstəqilliyin bərpası və müasir Azərbaycan haqqında bildiklərinizi yazın.

IV qrup. Azərbaycanın Konstitusiyası və Azərbaycanın Milli Məclisi haqqında bildiklərinizi yazın.

Müəllim bütün qruplara «Mən Azərbaycanı təsvir edirəm» rəsmini çəkməyi təklif edir.

İnformasiya mübadiləsi: Qrup nümayəndələri işlərini təqdim edirlər. Qrupların işi qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə suallar verə bilər:

— Hər bir vətəndaş ölkəsinin Konstitusiyasını nə üçün bilməlidir?

— Nə üçün müasir Azərbaycanı Azərbaycan Demokratik Cümhuriyyətinin varisi hesab edirlər?

Təbiiqetmə: Dərsliyin 63-cü səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıq icra edilir və qiymətləndirilir.

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, Azərbaycan dövlətinin qurucuları—Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Əlimərdan bəy Topçubaşov, Fətəli xan Xoyski və başqaları qısa müddət ərzində ölkəmizin üçrəngli bayrağının qəbul edilməsi, Dövlət himninin və gerbinin, dövlət orqanlarının yaradılması üçün çox işlər görmüşlər. Müasir Azərbaycan Respublikası Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin varisidir. Hər bir azərbaycanlı Azərbaycanın dövlət rəmzlərini sevməli, qorumaq və azərbaycanlı adını həmişə uca tutmalıdır.

29. QƏDİM AZƏRBAYCAN

STANDART

1.1.3. «Zaman», «məkan» və «hərəkət» anlayışlarını sadə şəkildə izah edir.

2.3.1. Verilmiş əlamətlərinə uyğun olaraq Azərbaycan dövlətini təsvir edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Tarixi abidələrimizi tanıyır, onlar haqqında biliklərini sadə formada izah edir.

2. Azərbaycanın tarixi keçmişini — Qədim Azərbaycanı təsvir edir.

İNTEQRASIYA

Az.d.: 1.2.1.; İnf.: 2.2.3.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Söz assosiasiyası,
karusel

RESURSLAR

Dərslik,
iş vərəqləri,
şəkil

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim qədim dövrlərə aid anlayışlardan birinin adını çəkir:

— Qədim insan...

Şagirdlərə bu ifadəyə uyğun sözlər söyləmək təklif olunur. Söz assosiasiyası üsulundan istifadə edərək bu anlayışın hansı assosiasiyalar yaratdığını şagirdlərdən öyrənin.

Şagirdlər mümkün variantları söyləyirlər.

Cari dərsin tarixi mövzuya həsr olunacağı müəyyən edilir.

Tədqiqat sualı: Azərbaycanın tarixində hansı hadisələr və görkəmli şəxsiyyətlər olmuşdur?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 64–65-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Şagirdlər qruplara bölünür, müəllimin verdiyi tapşırıq karusel üsulu ilə yerinə yetirilir.

I qrup. Qədim Bakı haqqında bildiklərinizi yazın.

II qrup. Azərbaycan xanlıqları və keçmiş dövlətlər haqqında bildiklərinizi yazın.

III qrup. Azərbaycanın keçmişdə yaşamış görkəmli şəxsiyyətləri haqqında bildiklərinizi yazın.

IV qrup. Azərbaycan ərazisində qədim Daş dövrü haqqında bildiklərinizi yazın.

Tapşırıqlar yazılmış iş vərəqləri lövhədən asılır.

İnformasiya mübadiləsi: İş vərəqi ilkin qrupa qaytarılır, əlavə suallar verilir, qrupların fəaliyyəti qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə suallar qoya bilər:

— Vətənimizin tarixini öyrənmək nə üçün vacibdir?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, Azərbaycanın tarixi çox qədimdir. Tarixi abidələrimiz bizə qədim dövrlərin yadigarıdır. Bu abidələr tariximizi öyrənməyə kömək edir. Tarixi abidələr dövlətimiz tərəfindən qorunur. Biz də vətəndaş kimi bu abidələri qorumaq üçün əlimizdən gələni etməliyik.

Təbiiqetmə: Dərsliyin 65-ci səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıqlar yerinə yetirilir və qiymətləndirilir. Şagirdlərə yaşadığı bölgənin qədim dövrünə aid (belə imkan varsa) məqalə yazmağı tapşıra bilərsiniz. Bu tapşırığı onlar böyükələrin köməyi ilə evdə yerinə yetirə bilərlər.

30. AZƏRBAYCAN ORDUSU

STANDART

2.3.1. Verilmiş əlamətlərinə uyğun olaraq Azərbaycan dövlətini təsvir edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Azərbaycan Respublikasının Silahlı Qüvvələrini dövlətimizin əsas əlamətlərindən biri kimi təsvir edir.

İNTEQRASIYA

İnf.: 2.2.3.

TƏLİM FORMASI

Kollektivlə iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
BİBÖ

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsə «Əsgər marşı» mahnısı ilə başlayır:

*Vətən məni yetişdirib,
Bu yerlərə yolladı.
Bu torpağa qurban deyib,
Allaha ismarladı.
Boş oturma, çalış, dedi,
Xidmət eylə vətənə.
Südümlə sənə halal olmaz,
Sən baş əysən düşməyə.*

Sonra sual verir: — Bu mahnıdakı sözlər kimin dilindən deyilir? Şagirdlərin cavabları dinlənir. Aydınlaşdırılır ki, mahnıda söhbət orduda xidmət etməkdən gedir.

Tədqiqat sualı: Müasir Azərbaycan ordusu necə yaranmışdır?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 66–67-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Müəllim kollektivlə iş aparır. BİBÖ üsulundan istifadə etməklə şagirdlərə belə bir tapşırıq verir:

– Milli Ordumuz haqqında bildiklərinizi, bilmək istədiyinizi I və II sütunlarda yazın.

Milli Ordumuz haqqında bilirəm	Milli Ordumuz haqqında bilmək istəyirəm	Milli Ordumuz haqqında öyrəndim

İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi: Tapşırıq yerinə yetirilir. Dərslik üzərində iş yekunlaşdıqdan sonra müəllim şagirdlərə III sütunda bu gün öyrəndiklərini yazmağı tapşırır. Verilən tapşırıq müəllim tərəfindən yoxlanılır və qiymətləndirilir. Əlavə suallar verilə bilər. Məsələn:

1) Aprel döyüşlərinin əhəmiyyəti nədir? 2) Aprel döyüşləri nəyi sübut etdi? Bu suallar ətrafında müzakirə aparıla bilər.

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, Azərbaycan müstəqil dövlət olduğu üçün onun özünün Milli Ordusu var. Milli Ordumuz müstəqilliyimizin və sərhədlərimizin keşiyində dayanmışdır. Ordumuz güclüdür.

Tətbiqetmə: Dərsliyin 67-ci səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıqlar icra olunur və müəllim tərəfindən yoxlanılır.

31. QONŞULARIMIZ

STANDART

- 1.2.2. Azərbaycanın sadə coğrafi təsvirini verir;
2.2.3. Digər dövlətlərin pul nişanlarını tanıyır.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Azərbaycana qonşu olan dövlətləri, bu dövlətlərin pul nişanlarını tanıyır.

İNTEQRASIYA

Riy.: 5.1.1.

TƏLİM FORMASI

Kollektivlə iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi, söz assosiasiyası, anlayışın çıxarılması, diskussiya

RESURLAR

Dərslik, xəritə

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Motivasiya şagirdlərin fəallaşmasına imkan yaradır. Beyin həmləsi üsulunu tətbiq etməklə şagirdlərin köhnə biliklərini üzə çıxarmaq mümkündür.

Söz assosiasiyası üsulundan istifadə edərək şagirdlərdən «Qonşu» anlayışının hansı assosiasiyalar yaratdığını soruşun.

Sonra lövhədə dairə çəkib ortada «Azərbaycanın...» sözünü yaza bilərsiniz. İkinci sözü tapmaq şagirdlərə həvalə olunur. (Dairənin kənarlarında qonşu ölkələrin adlarını yazın). Şagirdlər bu ölkələrin Azərbaycanın qonşuları olmasını söyləyirlər.

Tədqiqat sualı: Azərbaycanın qonşu ölkələrlə hansı əlaqələri var?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 68–69-cu səhifələrindəki mətn oxunur. Bu dərstdə şagirdlərin mövzu ətrafında polemika açmasına imkan yaradan ən optimal üsullardan birindən — məsələn, diskussiyadan istifadə etmək olar. Diskussiya «Qonşu ölkələrlə münasibətlərin yaxşı olmasının üstünlükləri nədir?» — sualı ətrafında aparıla bilər.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə sual verə bilər:

— Azərbaycanın hansı rayonları Ermənistan tərəfindən işğal olunub?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, dövlətlər öz qonşuları ilə həmişə mehribanlıq və dostluq şəraitində yaşamağa çalışır. Çünki ölkələr arasında münasibətlərin pozulması ilə bu ölkələrin əhalisinin də dincliyi pozulur.

Tətbiqetmə: Dərsliyin 69-cu səhifəsindəki suallar cavablandırılır, 2-ci tapşırıq yerinə yetirilir və qiymətləndirilir.

Məlumat

Ümumi sərhədlərimizin uzunluğu — 3472 km

Türkiyə — 13 km

İran — 765 km

Rusiya — 391 km

Gürcüstan — 471 km

Xəzər dənizi — 825 km

Ermənistan — 1007 km

Qeyd: Bu dərstdən sonrakı növbəti dərsin «Azərbaycan Respublikasının dövlət rəmzləri» adlı divar qəzetinin hazırlanmasına həsr olunacağını elan edin. Divar qəzetinin mövzusu ilə bağlı müvafiq tapşırıqlar verin. Məsələn, məqalələrin yazılması, şəkillərin, fotoların toplanması və s.

32. AZƏRBAYCANIN TƏBİƏTİ

STANDART

- 1.2.2. Azərbaycanın sadə coğrafi təsvirini verir;
1.4.2. Təbiətimizin qorunmasında Azərbaycan dövlətinin rolunu izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Əsas təbii qoruq, yasaqlıq və milli parklarımız haqqında biliklərini izah edir.

İNTEQRASIYA

İnf.: 4.1.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

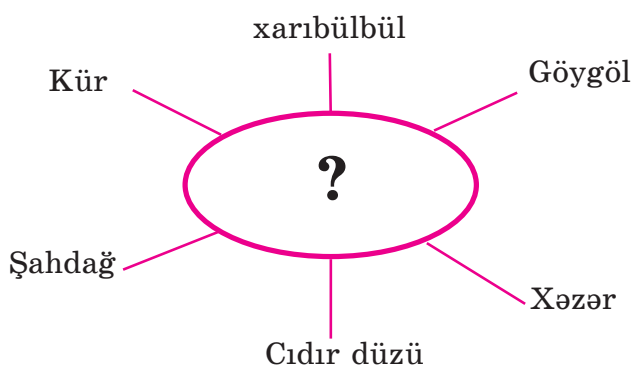
Anlayışın
çıxarılması,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim lövhədə bir sxem çəkir və belə bir sual verir:
– Bütün bunların yerləşdiyi məkan haradır?

Şagirdlər öz cavablarında qeyd edirlər ki, bu anlayışları birləşdirən Vətənimiz — Azərbaycandır. Sonra müəllim Azərbaycanda olan müxtəlif nadir bitki və heyvanların şəkillərini nümayiş edərək suallar verir:

1. Bu bitkiləri tanıyırsınızmı?
2. Bu heyvanların adı nədir?
3. Bəs onları nə üçün qorumaq lazımdır?

Tədqiqat sualı: Qoruqlar, yasaqlıqlar və milli parklar nə üçün yaradılır?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 70–71-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Müəllim şagirdləri 4 qrupa bölür. Azərbaycanın təbiətinə aid tapşırıqlar yazılmış iş vərəqlərini qruplara verir:

I qrup. Azərbaycanın bitki aləmi haqqında bildiklərinizi yazın.

II qrup. Azərbaycanın heyvanlar aləmi haqqında bildiklərinizi yazın.

III qrup. Azərbaycanın çayları haqqında bildiklərinizi yazın.

IV qrup. Azərbaycanın dağları haqqında bildiklərinizi yazın.

İnformasiya mübadiləsi: Nümayəndələr qrup işlərini təqdim edirlər. Qrupların fəaliyyəti qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə sual verə bilər:

– Qoruq, yasaqlıq və milli parklar bir-birindən necə fərqlənir?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, Vətənimizin təbiəti çox zəngin və gözəldir. Dövlətimiz bu zənginliyi və gözəlliyi qorumaq üçün qoruqlar, yasaqlıqlar və milli parklar yaratmışdır.

Təbiiqetmə: Dərsliyin 71-ci səhifəsindəki tapşırıqlar icra edilir və qiymətləndirilir. Şagirdləri qruplara bölüb, onlara hansısa nadir bitki və ya nadir heyvan haqqında təqdimat hazırlamağı tapşırıqla bilərsiniz. Bu tapşırığı evə verə, yaxud ayrıca bir layihə kimi işlədə bilərsiniz.

33. DOĞMA XƏZƏR

STANDART

- 1.2.1. Coğrafi obyektləri (dəniz, okean, ada, materik) əlamətlərinə görə fərqləndirir;
- 1.2.2. Azərbaycanın sadə coğrafi təsvirini verir;
- 1.4.2. Təbiətimizin qorunmasında Azərbaycan dövlətinin rolunu izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Dəniz və gölü əlamətlərinə görə fərqləndirir;
2. Xəzər dənizinin canlılar aləmini tanıyıb, fərqləndirir;
3. Xəzər dənizinin çirklənməsinin səbəblərini izah edir;
4. Xəzər dənizinin qorunmasında dövlətimizin rolunu izah edir.

İNTEQRASIYA

İnf.: 2.2.3.; Riy.: 5.2.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Suallar,
müzakirə

RESURSLAR

Dərslik,
iş vərəqləri, xəritə, Xə-
zərin faunasına aid şə-
killər

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim lövhədən Azərbaycan Respublikasının xəritəsini asaraq şagirdlərə aşağıdakı suallarla müraciət edir:

- Azərbaycan şərqdən hansı dənizlə əhatə olunub?
 - Azərbaycana qonşu ölkələrdən hansılarının Xəzərin sahilində əraziləri var?
- Şagirdlər sualları cavablandırırlar.

Tədqiqat sualı: Xəzərin respublikamız üçün əhəmiyyəti nədir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 72–73-cü səhifələrindəki mətn oxunur. Müəllim şagirdləri 4 qrupa bölür. Qruplara Xəzər dənizinin təsərrüfat əhəmiyyəti və ekologiyası ilə bağlı tapşırıqlar yazılmış iş vərəqləri və şəkillər təqdim edilir.

I qrup. Xəzərin dəniz və gölə aid xüsusiyyətləri haqqında yazın.

II qrup. Xəzərdəki yarımada və adalar haqqında yazın.

III qrup. Xəzərin canlılar aləmi haqqında cədvəl tərtib edin.

IV qrup. Xəzərin çirklənməsi və bunun nəticələri haqqında yazın.

Tədqiqatın aparılması mərhələsində siz şagirdlərə müşahidə üçün lövhədən asılmış xəritəyə yaxınlaşmağı təklif edə və onlara bu imkanı yarada bilərsiniz.

İnformasiya mübadiləsi: Qrup nümayəndələri tərəfindən işlər təqdim olunur və qrupların fəaliyyəti qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim şagirdlərə belə suallar verə bilər:

1. Xəzər dənizini necə qorumaq olar?
2. Xəzər dənizi haqqında daha nələri eşitmisiniz?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, Xəzər, əslində, göldür. Lakin dənizə aid xüsusiyyətlərinə görə başqa göllərdən fərqlənir. Xəzərdə çoxlu adalar mövcuddur. Xəzərin özünəməxsus canlılar aləmi var. Suyun çirklənməsi bu canlıların məhvinə səbəb ola bilər. Ona görə də dənizin təmizliyini qorumaq lazımdır. Əks halda Xəzər ölü dənizə çevrilə bilər.

Tətbiqetmə: Dərsliyin 73-cü səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıq icra edilir və müəllim tərəfindən yoxlanılır. Şagirdlərə «Biz çimərlikdə olanda təmizliyə necə əməl etməliyik?» adlı esse yazmağı tapşırıla bilərsiniz.

34. BOL NEMƏTLİ YURDUMUZ (I DƏRS)

STANDART

- 1.2.2. Azərbaycanın sadə coğrafi təsvirini verir;
1.4.2. Təbiətimizin qorunmasında Azərbaycan dövlətinin rolunu izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Azərbaycan Respublikasının aqrar təsərrüfatı haqqında biliklərini sadə formada izah edir;
2. Azərbaycanda torpağın mühafizəsində dövlətinin rolunu izah edir.

İNTEQRASIYA

Riy.: 5.1.1., 5.1.2.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Auksion,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsi şaxələndirmə üsulu ilə başlama bilərsiniz. Müəllim lövhəyə «Azərbaycanda yetişdirilən bitkilər» yazılmış sxem çəkir. Şagirdlərin cavabları yazılır. Cavabların arasında respublikamız üçün təsərrüfat əhəmiyyətli olan bitkilər seçilir. Təxminən aşağıdakı kimi sxem alınır.

Tədqiqat sualı: Təbiətin qorunmasında dövlətimizin rolu nədən ibarətdir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 74–75-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Müəllim şagirdləri qruplara bölür. İki qrupa Azərbaycanın əkinçilik təsərrüfatı, digər iki qrupa isə heyvandarlıq təsərrüfatı ilə bağlı sual və tapşırıqlar verir.

İnformasiya mübadiləsi: Qrup işləri təqdim olunur. Qrupların fəaliyyəti qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim şagirdlərə belə suallar verə bilər:

1. Azərbaycanda hansı təsərrüfat sahələri daha yaxşı inkişaf etmişdir?
2. Azərbaycanda bu qədər nemətin olması nə ilə bağlıdır?
3. Bu nemətlər tükənə bilərmə? Nə üçün?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, Azərbaycan torpaqları münbitdir. Ona görə də respublikamızda bir çox bitkilər yetişdirmək mümkündür. Azərbaycan bol nemətli respublikadır. Həmişə bol nemətli olması üçün dövlətimiz torpağın qayğısını çəkir, daim onun münbitliyini qorumağa çalışır.

Təbii qədr: Dərsliyin 76-cı səhifəsindəki müvafiq suallar cavablandırılır və müəllim tərəfindən yoxlanılır. Siz şagirdlərə «Azərbaycan bərəkətli ölkədir» adlı esse yazmağı da tapşırı bilərsiniz.

BOL NEMƏTLİ YURDUMUZ (II DƏRS)

STANDART

- 1.2.2. Azərbaycanın sadə coğrafi təsvirini verir;
- 1.4.2. Təbiətimizin qorunmasında Azərbaycan dövlətinin rolunu izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Azərbaycan Respublikasının yeraltı və yerüstü sərvətlərini təsvir edir;
2. Təbii sərvətlərimizin qorunmasının vacibliyini sadə şəkildə izah edir.

İNTEQRASIYA

İnf.: 2.2.3.

TƏLİM FORMASI

Kollektivlə iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
suallar,
BİBÖ

RESURSLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsi beyin həmləsi üsulu ilə başlaya bilərsiniz. Müəllim yeraltı və yerüstü sərvətlərin şəklini nümayiş etdirə (pambıq, neft və s.) və bu sərvətlərin adını, onlardan nə üçün istifadə etdiyini soruşa bilər. Bütün fərziyyələr qəbul edilir. Şagirdlərin diqqəti yeraltı və yerüstü sərvətlərin əhəmiyyətinə cəlb olunur.

Tədqiqat sualı: Azərbaycanın hansı yeraltı və yerüstü sərvətləri var?

Tədqiqatın aparılması: Dərsləyin 75–76-cı səhifələrindəki mətn oxunur. Şagirdlər BİBÖ üsulundan istifadə edərək birinci sütunda yeraltı və yerüstü sərvətlərimiz haqqında bildiklərini, ikinci sütunda bilmək istədiklərini qeyd edirlər.

Təbii sərvətlərimiz haqqında bilirəm	Təbii sərvətlərimiz haqqında bilmək istəyirəm	Təbii sərvətlərimiz haqqında öyrəndim

İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi: Dərslük üzərində iş yekunlaşır. Müəllim üçüncü sütunda şagirdlərə bu gün öyrəndiklərini yazmağı tapşırır. Müzakirə zamanı müəllim belə suallar qoya bilər:

1. Respublikamızın təbii sərvətlərinin tükənməməsi üçün nə etmək lazımdır?
2. Neft və qaz necə təbii sərvətdir?
3. Biz bu sərvətləri necə qoruya bilərik?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, Azərbaycan zəngin təbii sərvətlərə malikdir. Onun nadir yeraltı və yerüstü sərvətləri var. Təbii sərvətlərimizdən olan neft və təbii qaz respublikamıza dünya şöhrəti qazandırmışdır. Azərbaycan dövləti təbii sərvətləri qorumağa çalışır. Bu məqsədlə Azərbaycan Respublikası Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi adlanan dövlət orqanı yaradılmışdır.

Təbii qənaətlər: Siz şagirdlərə «Azərbaycanın təbii sərvətləri» adlı cədvəli doldurmağı təklif edə bilərsiniz. Şagirdlər müstəqil iş kimi yaşadığı bölgənin yeraltı sərvətləri haqqında məlumat toplayıb təqdimat edə bilərlər. Tapşırıq fərdi ya qrup şəklində icra oluna, yaxud sinfin ayrıca bir layihəsi ola bilər.

Yanar faydalı qazıntılar	Qiymətli metallar	Mineral sular

35. İNSAN VƏ CƏMİYYƏT

STANDART

- 2.1.1. Fərd-ailə və fərd-kollektiv münasibətlərini şərh edir;
2.1.2. «Cəmiyyət» anlayışı haqqında təsəvvürlərini ifadə edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. İnsanın həyatında cəmiyyətin rolunu şərh edir;
2. Ailə nümunəsində «cəmiyyət» anlayışı haqqında təsəvvürlərini ifadə edir.

İNTEQRASIYA

İnf.: 4.1.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
söz assosiasiyası,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Beyin həmləsi üsulunu tətbiq etməklə şagirdlərin köhnə biliklərinin üzə çıxarılması mümkündür. Məsələn, «Mauqli» cizgi filmini yada sala bilərsiniz. Sonda Mauqlinin nə üçün meşəni tərk edərək insanların yanına qayıtmasını soruşa bilərsiniz.

Yaxud söz assosiasiyası üsulundan istifadə edərək «Ailə» anlayışının şagirdlərdə hansı assosiasiyalar yaratdığını öyrənin.

Sonra şagirdlərlə kiçik bir diskussiya təşkil edə bilərsiniz. Bu diskussiyada ailə üzvlərinin bir-birinə qarşı hansı münasibətdə olması haqqında söhbət apara bilərsiniz. Nəticədə şagirdlər ailəni cəmiyyətin özəyi kimi başa düşməlidirlər.

Tədqiqat sualı: Cəmiyyət nədir? O necə yaranıb inkişaf edir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsləyin 78–79-cu səhifələrindəki mətn oxunur. Müəllim şagirdləri 4 qrupa bölür. Onlara əvvəlcədən hazırladığı tapşırıqlar yazılmış iş vərəqləri paylayır. Şagirdlərə tapşırıqları icra etmək təklif olunur.

I qrup. İnsanı başqa canlılardan fərqləndirən xüsusiyyətləri yazın.

II qrup. İnsanın həyatında cəmiyyətin rolunu şərh edin.

III qrup. Dövlət nə üçün ailəni qorumağa çalışır? Şərh edin.

IV qrup. Cəmiyyətin inkişafı ilə insanların inkişafı arasında əlaqəni şərh edin.

İnformasiya mübadiləsi: Qrup işləri təqdim olunur, qruplar qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı belə suallar verilə bilər:

1. Dövlətimiz uşaqların və qadınların hüquqlarını necə qoruyur?

2. Uşaqları nə üçün gələcəyin qurucuları adlandırırlar?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, insan ağıllı varlıqdır. Ailə doğma insanların birliyidir. Ailələrin birliyi cəmiyyəti formalaşdırır. Cəmiyyətdə yaşayan insanlar bir-birini sevməli, bir-birinə hörmətlə yanaşmalıdırlar. Dövlətimiz insanların hüquqlarını qoruyur, onların inkişafı üçün şərait yaradır. Çünki ölkəmizin inkişafı insanların inkişafı ilə bağlıdır.

Tətbiqetmə: Dərsləyin 79-cu səhifəsindəki suallar cavablandırılır və müəllim tərəfindən yoxlanılır. Bilikləri möhkəmləndirmək və tətbiq etmək məqsədilə şagirdlərə (fərdi, yaxud qrup şəklində) «Dövlətimiz uşaqların gələcəyini təmin etmək üçün tədbirlər görür» adlı plakat hazırlamağı da tapşırıla bilərsiniz.

36. BAYRAMLARIMIZ

STANDART

2.3.1. Verilmiş əlamətlərinə uyğun olaraq Azərbaycan dövlətini təsvir edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Dövlət əhəmiyyətli günləri (bayramlar, əlamətdar günlər) təsvir edir.

İNTEQRASIYA

Tex.: 1.3.3.

TƏLİM FORMASI

Kollektivlə iş

TƏLİM ÜSULLARI

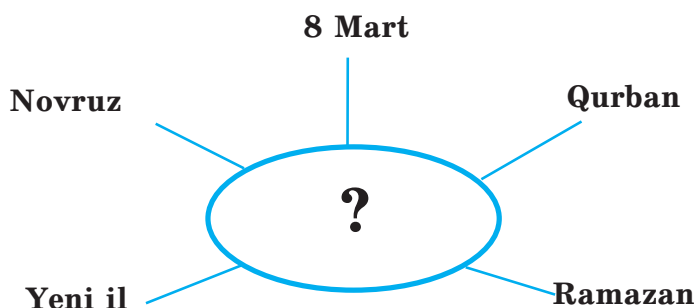
Anlayışın
çıxarılması,
BİBÖ, esse

RESURSLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim lövhədən tablo asaraq belə bir sualla sinfə müraciət edir:
– Bunlar nədir? Sual cavablandırılır. Təxminən belə bir sxem alınır.

Tədqiqat sualı: Respublikamızda hansı bayramlar və əlamətdar günlər var və bunlar nəyi ifadə edir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 80–81-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Tədqiqat üsulu kimi BİBÖ-dən istifadə edilə bilər. Kollektivlə iş zamanı müəllim şagirdlərə bayramlar və əlamətdar günlər haqqında bildiklərini I sütunda, bilmək istədiklərini II sütunda yazmağı tapşırır.

Azərbaycan bayramları və əlamətdar günləri haqqında bilirəm	Azərbaycan bayramları və əlamətdar günləri haqqında istəyirəm biləm	Azərbaycan bayramları və əlamətdar günləri haqqında öyrəndim

İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi: Dərslik üzərində iş yekunlaşdırıldıqdan sonra müəllim bu gün öyrəndiklərini III sütunda yazmağı tapşırır. İş yekunlaşır, müzakirə olunur və şagirdlərin fəaliyyəti qiymətləndirilir. Bu zaman müəllim əlavə suallar da verə bilər:

1. Ən çox sevdiyiniz bayram hansıdır? Nə üçün?
2. Bayramları necə qeyd edirsiniz?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, bayramlar da milli dəyərdir. İl ərzində xalqımız bir çox bayramlar keçirir. Bunlardan ən qədimi və ən geniş qeyd olunanı Novruz bayramıdır.

Təbiiqetmə: Dərsliyin 81-ci səhifəsindəki sual və tapşırıqlar icra olunur. Bu mərhələdə şagirdlərə «Ən sevdiyim bayram» adlı esse yazmağı tapşırıla bilərsiniz.

37. QAYDA VƏ QANUN

STANDART

2.4.1. «Qayda» və «qanun» anlayışlarının fərqlərini sadə şəkildə izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Qaydalara əməl etməyin cəmiyyətin həyatı üçün vacibliyini sadə şəkildə izah edir;
2. Qayda və qanunun fərqlərini sadə şəkildə izah edir və onlara əməl etməyin mənəvi borc olduğunu şərh edir.

İNTEQRASIYA

F.t.: 1.1.7.; 1.1.8.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
müzakirə, karusel

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim dərsi beyin həmləsi üsulu ilə başlamaq bilər. Bunun üçün lövhədən başlığı olmayan iki sütundan ibarət cədvəl asıb sütunlara başlıq verməyi təklif edə bilər. Məsələn: Şagirdlər 1-ci sütuna «Qanunlar», 2-ci sütuna isə «Qaydalar» başlığını verməlidirlər.

1-ci sütun	2-ci sütun
– Təhsil haqqında Qanun – «Uşaq hüquqları haqqında» Qanun – «Torpaqların münbitliyi haqqında» Qanun – Azərbaycan Respublikasında dövlət dili haqqında Qanun	– Nəzakət və davranış qaydaları – Gəhiyena qaydaları – Oyun qaydaları – Yazı qaydaları

Tədqiqat sualı: Qayda və qanunun fərqi nədir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 82–83-cü səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf 4 qrupa bölünür. Qruplara tapşırıqlar yazılmış iş vərəqləri verilir. Karusel üsulu ilə iş vərəqlərindəki suallara cavab yazılır.

I qrup. Məktəb qaydalarına əməl etməyin faydalarını göstərin.

II qrup. İdman zalında hansı qaydalar var? Bu qaydalara əməl etməyin əhəmiyyətini izah edin.

III qrup. Qanunlar haqqında fikirlərinizi yazın. Qayda ilə qanunun oxşar cəhətlərini göstərin.

IV qrup. Ümumi həyətdə hansı qaydalara əməl olunmalıdır?

İnformasiya mübadiləsi: Tədqiqat işləri təqdim olunur və qrupların fəaliyyəti qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə suallar verə bilər:

1. Hansı qaydalar xoşunuza gəlir?

2. Qaydanı pozanlara münasibətinizi necə bildirirsiniz?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, hər yerdə müəyyən qaydalar olur. Mədəni insanlar qaydaları heç vaxt pozmururlar. İnsan getdiyi hər yerdə qaydalara əməl etməlidir. Bunun üçün olduğu hər yerdə qoyulmuş qaydaları diqqətlə öyrənmək lazımdır. Dövlət insanların həyatını asanlaşdırmaq üçün qanunlar qəbul edir. Bu qanunlara əməl etmək vacibdir. Çünki qanunu pozanlar məhkəməyə verilir və ciddi cəzalandırılır.

Təbiiqetmə: Dərsliyin 83-cü səhifəsindəki suallar cavablandırılır, 2-ci və 4-cü tapşırıq yerinə yetirilir və qiymətləndirilir.

38. YARIMÇIQ QALMIŞ TİKMƏ

STANDART

3.4.1. Mənəvi borc haqqında bildiklərini (həyatı nümunələr, bədii və təsviri sənət əsərləri əsasında) şərh edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Mənəvi borcun əhəmiyyətini şərh edir;

2. Sənət nümunələrinin yaranmasının həyatla əlaqəsini sadə şəkildə şərh edir.

İNTEQRASIYA

Az.d.: 1.2.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Suallar,
fasilələrlə oxu, ka-
rusel, müzakirə

RESURLAR

Dərslik,
şekillər,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim gətirdiyi şəkli lövhədən asır. Şəkildə rəsm sərgisi və rəsmlərə baxan insanlar təsvir edilmişdir. Müəllim şagirdlərə sualla müraciət edir:

– Şəkildə nə təsvir olunmuşdur?

Sual cavablandırılır.

Növbəti suallar belə ola bilər:

– Sərgidə nələr nümayiş etdirilir?

– Sərgilər, sizcə, hansı məqsədlərlə təşkil olunur?

– Sərgilərin əhəmiyyəti nədir?

Yaxud siz dərsə kiçik müəhazirə ilə başlaya bilərsiniz. Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə aparılan «Xocalıya ədalət» beynəlxalq kampaniyasından uşaqların səviyyəsinə uyğun məlumat verib, bu kampaniyanın əhəmiyyəti haqqında diskussiya təşkil edin. Kampaniyaya qoşulmağın vacibliyini, bunun mənəvi borc olmasını şagirdlərin nəzərinə çatdırın.

Tədqiqat sualı: Mənəvi borcu yerinə yetirməyin əhəmiyyəti nədir?

Tədqiqatın aparılması: Tədqiqatı fasilələrlə oxu üsulu ilə apara bilərik. Mətni hissələrə bölüb şagirdlərə ardıcıl oxudaraq hər hissəni suallar əsasında müzakirə etmək olar.

Dərsləyin 84–85-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf qruplara bölünür. Qruplara tapşırıqlar yazılmış iş vərəqləri verilir. Qruplar karusel üsulu ilə iş vərəqlərindəki tapşırıqları yerinə yetirirlər.

I qrup. Xocalı hadisələri ilə bağlı məlumat yazın.

II qrup. Şəmsin danışdığı əhvalatı dinləyən uşaqların keçirdiyi hissləri təsvir edin.

III qrup. Ananın tikməni tamamlaya bilməməsinin səbəbini açıqlayın.

IV qrup. Öz tikməsinə qonağa bağışlayan Lalənin hərəkətinə qiymət verin.

İnformasiya mübadiləsi: Nümayəndələr qrup işlərini təqdim edirlər. Qrupların fəaliyyəti qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə sual verə bilər:

– Şəms nə üçün «bu tikmə mənim üçün ən qiymətli hədiyyədir» – dedi?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, xalqımız Xocalı hadisələrində çox itkilərə məruz qalmışdır. Lakin soydaşların mənəvi borcu çətin zamanlarda həmişə bir-birinə dəstək verməsidir. valideynlərin başladığı bütün yarım qalan yaxşı işləri başa çatdırmaq da övladların mənəvi borcudur.

Təbiiqetmə: Dərsləyin 85-ci səhifəsindəki suallar cavablandırılır, tapşırıq yerinə yetirilir və qiymətləndirilir.

39. MƏDƏNİ İRSİMİZİ QORUYAQ

STANDART

3.4.1. Mənəvi borc haqqında biliklərini (həyati nümunələr, bədii və təsviri sənət əsərləri əsasında) şərh edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Dəyərlərin qorunmasının mənəvi borc olduğunu sadə şəkildə şərh edir.

İNTEQRASIYA

Az.d.: 2.2.4.

TƏLİM FORMASI

Kollektivlə iş

TƏLİM ÜSULLARI

Beyin həmləsi,
BİBÖ,
esse

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim lövhədə Azərbaycanın müxtəlif tarixi abidələri, mədəni irs nümunələri əks olunmuş müxtəlif şəkilləri əsa bilər. Bu məqsədlə siz dərslikdə də verilmiş şəkillərdən də istifadə edə bilərsiniz. Şagirdlərlə şəkillərdə təsvir olunanları müzakirə edin. Sonra onlarla «irs» anlayışını müzakirə edin.

– Sizcə, «Mədəni irs» sözü nəyi ifadə edir?

Şagirdlər müxtəlif cavablar verirlər.

«Mədəni irs» anlayışı barədə təsəvvür əldə edilir.

Tədqiqat sualı: Mədəni irsi nə üçün qorumaq lazımdır?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 86–87-ci səhifələrindəki mətn oxunur. İş zamanı müəllim şagirdlərə hansı dəyərləri tanıdıqlarını BİBÖ cədvəlinin I sütununda, dəyərlər haqqında bilmək istədiklərini II sütunda yazmağı tapşırır.

Mədəni irsimiz haqqında bilirəm	Mədəni irsimiz haqqında bilmək istəyirəm	Mədəni irsimiz haqqında öyrəndim

İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi: Dərslik üzərində iş yekunlaşdırıldıqdan sonra müəllim şagirdlərə bu gün öyrəndiklərini III sütunda yazmağı tapşır.

şırır. İş yekunlaşır, müzakirə olunur və şagirdlərin fəaliyyəti qiymətləndirilir. Bu zaman müəllim əlavə suallar da verə bilər.

– Tarixi abidələr, musiqi əsərləri, tablolar, memarlıq işləri nə üçün dəyərli hesab edilir?

– Mədəni irsi qorumaq kimin borcudur?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, biz mədəni irsimizlə fəxr etməliyik. Mədəni irsimizi qorumalı, gələcək nəsillərə ötürməliyik ki, gələcək nəsillər də onunla öyünə bilsin. Ona görə də mədəni irsi qorumaq hər bir vətəndaşın mənəvi borcudur.

Tətbiqetmə: Dərsliyin 87-ci səhifəsindəki sual və tapşırıqlar icra olunur. Müəllim tərəfindən qiymətləndirmə aparılır. Şagirdlərə «Biz mədəni irsimizi nə üçün qoruyub saxlamalıyıq?» adlı esse yazmağı tapşırıla bilərsiniz.

40. DÜNYA DİNLƏRİ

STANDART

- 3.3.1.** Dinin mahiyyətini sadə formada şərh edir;
- 3.3.2.** Dinlərin təbliğ etdiyi dəyərləri şərh edir;
- 3.3.3.** Peyğəmbərləri və səmavi kitabları tanıyır.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Dinin mahiyyətini sadə formada şərh edir.
2. Əsas dinlərin təbliğ etdiyi ümumi dəyərləri və onlar haqqında düşüncələrini şərh edir.
3. Peyğəmbərləri və səmavi kitabları tanıyır.

İNTEQRASIYA

Az.d.: 1.1.1.

TƏLİM FORMASI

Kollektivlə iş

TƏLİM ÜSULLARI

Klaster,
BİBÖ, esse

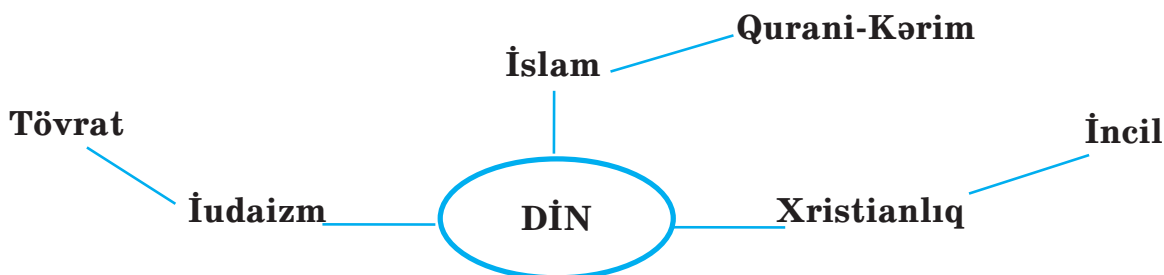
RESURLAR

Dərslik, yunan əsəirlərindən fraqmentlər yazılmış vərəqlər

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim lövhədən şəkil asır və şagirdlərdən soruşur:

— Hansı təkallahlı dinləri tanıyırsınız? Sual cavablandırılır.

Tədqiqat sualı: Bu dinləri hansı ümumi cəhətlər birləşdirir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsləyin 88–89-cu səhifələrindəki mətn oxunur. Tədqiqatın aparılması üçün BİBÖ cədvəlindən istifadə olunur. Müəllim şagirdlərə dinlər haqqında bildiklərini I sütunda, bilmək istədiklərini II sütunda yazmağı tapşırır.

Dinlər haqqında bilirəm	Dinlər haqqında bilmək istəyirəm	Dinlər haqqında öyrəndim

İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi: Dərsləşmə üzərində iş yekunlaşdırıldıqdan sonra müəllim bu gün öyrəndiklərini III sütunda yazmağı tapşırır. İş yekunlaşır, müzakirə olunur və şagirdlər qiymətləndirilir. Bu zaman müəllim əlavə suallar da verə bilər.

1. Təkallahlı dinlərin fərqli cəhətləri hansılardır?
2. Hər hansı bir dini qəbul etmək məcburidirmi?
3. Təkallahlı dinləri başqa dinlərdən nə fərqləndirir?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, hər bir xalqın öz dili, öz dini var. Bununla belə, dinləri birləşdirən ortaq dəyərlər, üst-üstə düşən fikirlər də var. Dində məcburiyyət yoxdur. Dini sevərək qəbul etmək lazımdır.

Təbiiqetmə: Dərsləyin 89-cu səhifəsindəki sual cavablandırılır, tapşırıqlar yerinə yetirilir. «İnsanların həyatında dinin rolu» adlı esse yazmağı tapşırıla bilərsiniz.

Müəllimə tövsiyə: Şagirdlərə dinlərin insanlara aşladığı mərhəmətli olmaq, insanlara sevgi, böyüklərə hörmət, kiçiklərə qayğı göstərmək, xəstələri və yaşlıları ziyarət etmək kimi mənəvi keyfiyyətlərin cəmiyyət üçün faydalı olmasını şərh edə bilərsiniz.

41. AİLƏ BÜDCƏSİ

STANDART

2.2.1. Mövcud resurslardan (ərzaq, su, qaz, elektrik enerjisi) qənaətlə istifadə barədə fikirlərini şərh edir;

2.2.2. «Gəlir» və «xərc» anlayışlarını sadə şəkildə izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Evdə ərzaq, su, qaz, elektrik enerjisindən qənaətlə istifadə barədə fikirlərini şərh edir;

2. Gəlir və xərc anlayışlarını sadə formada izah edir.

İNTEQRASIYA

Riy.: 2.3.1., 5.1.2.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Anlayışın
çıxarılması,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim «Ailədə nələrə pul xərclənir?» – sualı yazılmış sxemi lövhədən asır və uşaqlardan bu barədə fikirlərini soruşur.

Uşaqlar suala müxtəlif cavablar verirlər və sxem tamamlanır. Müəllim izah edir ki, bu **xərcləri** ödəmək üçün ailənin müəyyən **gəliri** olmalıdır. Bu gəlir əsasında ailə büdcəsi yaranır.

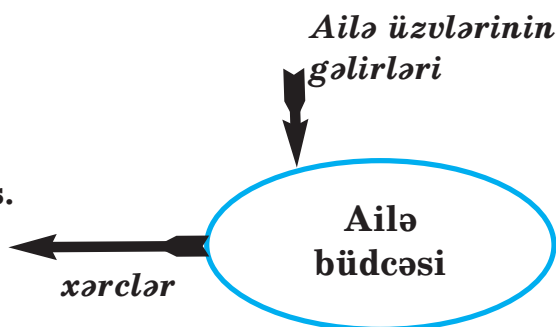
Yemək

Geyim

Kommunal xərclər: *işıq pulu; su pulu; qaz pulu* və s.

İstirahət xərcləri

Digər xərclər

Tədqiqat sualı: Xərc və gəlir arasında hansı münasibətlər var?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 90–91-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Sınıf şagirdləri 4 qrupa bölünür. Qruplara aşağıdakı məzmununda qrup tapşırıqları yazılmış iş vərəqləri paylanır:

I qrup. Ailənin büdcəsinin yaranma yollarını göstərin.

II qrup. «Gəlir və xərc bir-birinə uyğun olmalıdır» ifadəsini açıqlayın.

III qrup. Pulu düzgün xərcləməməyin büdcəyə vurduğu ziyanı izah edin.

IV qrup. Yığımın büdcə üçün faydasını əsaslandırın.

İnformasiya mübadiləsi: Qrup nümayəndələri işləri təqdim edirlər. Şagirdlərin fəaliyyəti qiymətləndirilir.

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə suallar verə bilər:

1. Tez-tez rast gəldiyiniz «pulum yoxdur», «buna pulum çatmır», «pulum olanda alaram» ifadələrini necə başa düşürsünüz?

2. Dostunuzun pulu olmasa, ona öz cibxərcliyinizdən verərdinizmi? Necə verərdiniz – borc, yoxsa bağışlayardınız?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər «Gəlir», «Xərc» və «Büdcə» anlayışlarının əlaqəsini müəyyən edirlər.

Təbiiqetmə: Dərsliyin 91-ci səhifəsindəki sual cavablandırılır. 2-ci və 3-cü tapşırıqlar icra olunur. Müəllim tərəfindən yoxlanılır.

42. XALQLARIN ÜNSİYYƏT QAYDALARI

STANDART

3.1.2. Başqa xalqların ünsiyyət qaydalarındakı milli ünsiyyət etiketlərimizə uyğun gəlməyən fərqliliklərə tolerant yanaşır.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Başqa xalqların ünsiyyət qaydalarındakı fərqlilikləri şərh edir;
2. Başqa xalqların ünsiyyət qaydalarına tolerant yanaşır.

İNTEQRASIYA

Az.d.: 1.2.2.; İnf.: 4.1.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
cütlərlə iş

TƏLİM ÜSULLARI

Anlayışın
çıxarılması,
BİBÖ, rollu oyun

RESURSLAR

Dərslik,
şekillər,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim sinfə müraciətlə soruşur: — O hansı sözdür ki, biz onu hər gün deyir və eşidirik?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənilir və bunun «Salam» sözü olması nəticəsinə gəlinir. Başqa xalqların da özünəməxsus salamlaşma qaydaları olması izah edilir.

Tədqiqat sualı: Müxtəlif xalqların ünsiyyət qaydalarına nə üçün hörmət etmək lazımdır?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 92–93-cü səhifələrindəki mətn oxunur. Bu mərhələdə iş üsulu kimi BİBÖ tətbiq edilə bilər.

Başqa xalqların ünsiyyət etiketləri haqqında bilirəm	Başqa xalqların ünsiyyət etiketləri haqqında bilmək istəyirəm	Başqa xalqların ünsiyyət etiketləri haqqında öyrəndim

Müəllim cütlərə birinci sütunda yazılacaq məlumatları tərtib etməyi tapşırır. Cütlər məlumatları təqdim edirlər. Düzgün məlumatlar 1-ci sütuna yazılır. Sonra cütlər 2-ci sütuna yazılacaq sualları tərtib edirlər.

Seçilmiş suallar 2-ci sütuna yazılır.

İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi: Dərslik üzərində iş yekunlaşdıqdan sonra müəllim şagirdlərə bu gün öyrəndiklərini cədvəlin 3-cü sütununa yazmağı tapşırır. Müzakirə üçün əlavə suallar verilə bilər:

- Müsəlman ölkələrində salamlaşma zamanı nə üçün eyni sözlərdən istifadə olunur?
- Salamlaşmaq insanlarda necə əhvali-ruhiyyə yaradır?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, salamlashmaq insanlar arasında mehriban münasibətlərin yaranması üçün ilk addımdır. Bütün dünyada xalqlar salamlşırlar. Bu ünsiyyət etiketləri fərqli olsa da, yalnız bir məqsədə — insanlar arasında xoş münasibətlərin yaranmasına xidmət edir. Ona görə də müxtəlif xalqların ünsiyyət etiketlərinə hörmət etmək lazımdır. Hər bir xalq istəyir ki, başqa xalqlar onun ünsiyyət etiketlərinə hörmətlə yanaşsın.

Tətbiqetmə: Rollu oyun vasitəsi ilə öyrəndikləri ünsiyyət etiketlərini tətbiq edirlər. Onlar müxtəlif xalqların salamlashma qaydalarını əyani olaraq nümayiş etdirirlər.

43. YAY TAPŞIRIQLARI (I DƏRS)

STANDART

1.1.2. Maddələrin və hadisələrin təbiətini öyrənmək üçün kiçik təcrübələr aparır və nəticələri izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Yay tətili zamanı hansı müşahidələri və təcrübələri aparacağını müəyyənləşdirir.

İNTEQRASIYA

İnf.: 2.2.2.; Tex.: 1.3.6.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
cütlərlə iş

TƏLİM ÜSULLARI

Müsahibə,
müzakirə

RESURLAR

Dərslik, herbari,
herbari düzəltmək
üçün vasitələr

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim belə bir sualla sinfə müraciət edir:

– Yay tətili üçün nə kimi planlarınız var?

Şagirdlərin cavabları dinlənir. Onlara yayı harada keçirmələrindən asılı olmayaraq biliklərini möhkəmləndirmək üçün təcrübələr apara biləcəklərini, il boyu dərs zamanı öyrəndiklərini tətbiq edə biləcəklərini söyləyir.

Tədqiqat sualı: Yay tətildə hansı müşahidələri apara bilərik?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 94–95-ci səhifələrindəki mətn oxunur. Müəllim cütlərin bir qisminə «Yayda canlılar və təbiət hadisələri ilə bağlı hansı təcrübə və müşahidələri aparacağıq?» sualı yazılmış iş vərəqləri paylayır. Cütlərin yarısına isə üzərində «Herbari necə hazırlanır?» sualı olan iş vərəqi paylanır.

İnformasiya mübadiləsi: Qruplar işlərini təqdim edirlər, bir-birinin işlərinə düzəlişlər və əlavələr təklif edirlər.

İnformasiya müzakirəsi: Bu mərhələdə müzakirə üçün aşağıdakı sual qoyula bilər:

– Yay tətlini uşaqların istirahət hüququ kimi qiymətləndirmək olarmı? Nə üçün?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər yay tətlini səmərəli keçirməyin onlar üçün həm maraqlı, həm də faydalı olması nəticəsinə gəlirlər. Yay tapşırıqlarını və bu tapşırıqların icra yollarını müəyyənləşdirirlər.

Tətbiqetmə: Yay tətlini keçirəcəyiniz yerdən asılı olaraq istirahət üçün sizə lazım ola biləcək geyim və əşyaları, pul büdcəsini əks etdirən kiçik layihə hazırlayın.

YAY TAPŞIRIQLARI
(II DƏRS)

STANDART

4.1.2. Mövsümə görə geniş yayılan xəstəliklərdən qorunma yollarını izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Yay aylarında həzm sistemi xəstəliklərindən qorunmaq yollarını izah edir;
2. Yay aylarında həşəratlar vasitəsilə yayılan xəstəliklərdən qorunma yollarını izah edir.

İNTEQRASIYA

Tex.: 3.1.1.

TƏLİM FORMALARI

Kollektivlə iş,
kiçik qruplarla iş

TƏLİM ÜSULLARI

Suallar,
müzakirə,
karusel

RESURSLAR

Dərslik,
iş vərəqləri

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Dərsi bir neçə şəklin nümayişi ilə başlamaq bilərsiniz. Şəkillər qış mənzərəsini əks etdirə bilər. Şagirdlərə suallarla müraciət edə bilərsiniz:

- Şəkildə hansı fəsildir?
- Bu fəsildə biz daha çox hansı xəstəliklərlə xəstələnirik?
- Bu nə ilə bağlıdır?

Şagirdlər mümkün cavabları verirlər.

Sonra müəllim belə bir sualla sinfə müraciət edir:

- Sizcə, yay aylarında ən çox hansı xəstəliklər baş verir?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir.

Tədqiqat sualı: Yay tətili zamanı özümüzü xəstəliklərdən necə qoruya bilərik?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 95-ci səhifəsindəki mətn oxunur. Müəllim şagirdləri 2 qrupa bölür. Onlara tapşırıqlar verir. Qruplar karusel üsulu ilə iş vərəqlərində yazılmış sualları cavablandırırlar.

I qrup. Özümüzü həzm sistemi xəstəliklərindən qorumaq üçün nə etməliyik?

II qrup. Həşəratlar vasitəsilə yayılan xəstəliklərdən necə qoruna bilərik?

İnformasiya müzakirəsi: Müzakirə zamanı müəllim belə suallar verə bilər:

1. Siz bu qaydalara əməl etməyən yoldaşlarınıza bunun vacib olmasını necə izah edirsiniz?
2. Sizcə, daha hansı həşəratlar xəstəlik törədə bilər?

Şagirdlərə təklif olunur ki, mövsümi xəstəliklərdən qorunmaq üçün dərslikdə göstərilənlərdən əlavə tədbirlər barədə fikirlərini söyləsinlər.

Nəticə və ümumiləşdirmə: Yay aylarında mikroblar sürətlə çoxalır. Qarında ağrı, qusma, bəzən də yüksək temperaturla müşayiət olunan həzm sistemi xəstəlikləri artır. Ona görə də dənizdə, yaxud hovuzda çimərkən çalışmaq lazımdır ki, ağza su dolmasın. Əgər dolarsa, bu suyu udmaq olmaz.

Yeyərkən meyvə-tərəvəzi yumaq, qabığı soyula biləni soymaq lazımdır. Çünki yuyulmamış meyvə-tərəvəz insanlarda qurd xəstəliklərinin yaranmasına səbəb olur.

Üzərinə milçəklər qonmuş qidaları yemək olmaz.

Yayda ağcaqanad çox olur. Axşam saatlarında ağcaqanadlar xüsusilə fəallaşır. Belə vaxtlarda ağcaqanad sancmasından qorunmaq üçün qapı və pəncərələri qo-

ruyucu torlarla örtülmüş otaqlarda olmaq məsləhətdir. Bayıra çıxarkən isə nazik uzunqol köynək və uzun şalvar geyinmək lazımdır.

Tətbiqetmə mərhələsində şagirdlər qruplara bölünərək «Yayda xəstəliklərdən qorunmaq üçün hansı qaydalara əməl etmək lazımdır?» adlı plakat hazırlaya bilərlər.

YAY TAPŞIRIQLARI (III DƏRS)

STANDART

4.2.4. Nəqliyyat vasitələrində (gəmi, təyyarə) təhlükəsizlik qaydalarını (göyərtenin kənarına yaxınlaşmamaq, xilasedici gödəkcədən və təhlükəsizlik kəməmindən istifadə, ayaqüstə durmamaq, mobil telefondan, digər texniki vasitələrdən istifadə etməmək) izah edir.

TƏLİM MƏQSƏDİ

1. Gəmidə, təyyarədə, qatarda, avtomobildə təhlükəsizlik qaydalarını izah edir.

İNTEQRASIYA

F.t.: 3.1.1.; 3.1.4.

TƏLİM FORMALARI

Kollektiv iş,
cütürlə iş

TƏLİM ÜSULLARI

Suallar,
BİBÖ

RESURLAR

Dərslik, şəkillər,
plakat

DƏRSİN GEDİŞİ

Motivasiya: Müəllim sinfə sualla müraciət edir:

– İnsanlar işdən, məktəbdən tətillə buraxılarkən nə edirlər?

Şagirdlərin fərziyyələri dinlənir. Söylənən fikirlər arasında səyahət təklifi də olur. Müəllim yeni sualla şagirdlərə müraciət edir:

– Uzaq məsafələrə getmək üçün hansı nəqliyyat növləri var?

Sual cavablandırılır. Müəllimin növbəti sualı belə olur:

– Siz səyahətə getsəniz, hansı nəqliyyat növünə üstünlük verərdiniz?

Şagirdlər bu sualı da cavablandırırlar. Onların bəziləri gəmi, bəziləri təyyarə, avtomobil və qatarın adını çəkə bilər.

Müəllim cavabları dinlədikdən sonra soruşur:

— Bu nəqliyyat vasitələrində səyahət etmək üçün təhlükəsizlik qaydaları vardır. Siz bu qaydaları bilirsinizmi?

Beləliklə, tədqiqat sualı formalaşır.

Tədqiqat sualı: Nəqliyyat vasitələrində təhlükəsizlik qaydalarına nələr daxildir?

Tədqiqatın aparılması: Dərsliyin 95-ci səhifəsindəki mətn oxunur. Bu mərhələdə müəllim BİBÖ üsulundan istifadə edə bilər. Lövhədə cədvəl çəkib şagirdlərə cədvəlin sütunlarını doldurmağı təklif edir.

Müəllim cütlərə 1-ci sütunda yazılacaq məlumatları tərtib etməyi tapşırır. Məlumatlar təqdim edilir. Düzgün cavablar seçilib 1-ci sütuna yapışdırılır.

Sonra cütlər 2-ci sütuna yazılacaq məlumatları tərtib edirlər. Lazım olan məlumatlar 2-ci sütuna yazılır. Bunlar, əsasən, müxtəlif nəqliyyat növlərində təhlükəsizlik qaydalarını nəzərdə tutur və birbaşa tədqiqat sualının açılmasına istiqamətlənir.

Nəqliyyat vasitələrində davranış qaydaları haqqında bilirəm	Nəqliyyat vasitələrində davranış qaydaları haqqında öyrənmək istəyirəm	Nəqliyyat vasitələrində davranış qaydaları haqqında öyrəndim

İnformasiya mübadiləsi və müzakirəsi: Dərslik üzərində iş yekunlaşdırıldıqdan sonra müəllim cütlərə 3-cü sütun üçün öyrəndikləri məlumatları yazmağı tapşırır.

Müzakirə üçün əlavə suallar verilə bilər.

— Təhlükəsizlik qaydalarına əməl etmədikdə (gəmidə, təyyarədə, qatarda, avtomobildə) nə baş verə bilər?

— Siz təhlükəsizlik qaydalarına əməl etməyən şəxslərə nə deyərdiniz?

Nəticə və ümumiləşdirmə: Şagirdlər nəticəyə gəlirlər ki, hər hansı nəqliyyat növündən istifadə etmək istəyən şəxs əvvəlcə gərək bu nəqliyyat vasitələrində təhlükəsizlik qaydalarını öyrənsin. Təhlükəsizlik qaydalarını bilməyən, yaxud bu qaydalara əməl etməyən insanlar zədələnə, hətta həyatlarını itirə bilərlər.

Təbiiqetmə mərhələsində şagirdlərə fərdi iş təklif edə bilərsiniz. Hər bir şagird seçdiyi nəqliyyat vasitəsində təhlükəsizlik qaydalarını tərtib edə bilər.

MƏNBƏLƏR

1. **Abbasov Ənvər.** Yeni kurikulumların səciyyəvi xüsusiyyətləri. «Kurikulum» jurnalı, № 1, 2008.
2. **Abbasov Ənvər.** Kurikulum islahatının əsas istiqamətləri. «Azərbaycan məktəbi» jurnalı, № 4, 2011.
3. Azərbaycan Respublikasının ümumi təhsil sistemində qiymətləndirmə konsepsiyası. «Azərbaycan müəllimi» qəzeti, 6 fevral 2009.
4. Azərbaycan təhsili XXI əsrin astanasında. Bakı, 1998.
5. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Sahəsində İslahat Proqramı. Bakı, 2000.
6. **Dəmirov A.H., Məmmədov S.M., İsmayilov Ş.N.** Yeni təlim texnologiyaları və müasir dərs (pedaqoji ali təhsil müəssisələrinin tələbləri, ümumi-təhsil məktəb müəllimlərinin və ixtisasartırma və yenidən hazırlanma fakültələrinin dinləyiciləri üçün vəsait). Bakı, 2007.
7. **Əlizadə Əbdül.** Yeni pedaqoji təfəkkür. Bakı, 2001.
8. **Əhmədov Aydın.** Ümumi təhsil sistemində kurikulum islahatı: real nəticələrə doğru. «Kurikulum» jurnalı, № 1, 2008.
9. **Əkbərov N.** «Həyat bilgisi» fənninin «Mənəviyyat» məzmun xətti haqqında. «Kurikulum» jurnalı, № 4, 2008.
10. **Haqverdiyeva K.** «Həyat bilgisi» fənnində interaktivlik. «Kurikulum» jurnalı, № 2, 2008.
11. **Haqverdiyeva K.** «Həyat bilgisi» fənninin məzmununda ekologiya məsələləri. «Kurikulum» jurnalı, № 2, 2010.
12. **Kərimova Firəngiz, Əhmədova Mehriban və b.** İnteraktiv kurikulum: mahiyyət və nümunələr. Bakı, 2006.
13. Kurikulum islahatı: tədqiqatlar, nəticələr. Bakı, 2001.
14. **Mehrabov Abdulla.** Öyrədən və öyrənən münasibətlərinin tənzimlənməsində interaktiv metodların (yanaşmaların) rolu. Azərbaycan Respublikası Təhsil Problemləri İnstitutu, «Elmi əsərlər», № 4. Bakı, 2008.
15. **Gərayev Ə., Haqverdiyeva K.** «Həyat bilgisi» fənni təbiət fənlərinin tədrisinə aparan yoldur. «Kurikulum» jurnalı, № 4, 2008.
16. **Veysova Zülfüyyə.** Fəal/interaktiv təlim: müəllimlər üçün vəsait. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi, UNICEF, Bakı, 2007.

BURAXILIŞ MƏLUMATI

HƏYAT BİLGİSİ 3

*Ümumtəhsil məktəblərinin 3-cü sinfi üçün
Həyat bilgisi fənni üzrə dərsliyin*

METODİK VƏSAİTİ

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər

**Gülər Ələkbər qızı Mehdiyeva
Esmira Hübət qızı Musayeva**

Redaktor

Aida Quliyeva

Bədii və texniki redaktor

Abdulla Ələkbərov

Dizaynerlər

Səbinə Məmmədova, Təhmasib Mehdiyev

Rəssam

Gündüz Ağayev

Korrektor

Ülkər Şahmuradova

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi:
2018-052

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi – 2018

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi 8,9. Fiziki çap vərəqi 14,0. Formatı 57x82 ¹/₈.
Səhifə sayı 112. Ofset kağızı. Məktəb qarnituru. Ofset çapı.
Tiraj 7528. Pulsuz. Bakı—2018.

«Aspoliqraf LTD» MMC

Bakı, AZ 1052, F.Xoyski küç., 149

PULSUZ